

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi, sosiaali- ja kasvatustieteiden osaamisalue

2020

Terhi Marttila & Annina Ahvenus

KIUSAAMISEN EHKÄISY VARHAISKASVATUKSESSA

– Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen
suunnitelma Pasalanpuiston päiväkotiin

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosionomi, sosiaali- ja kasvatustieteiden osaamisalue

2020 | 78 sivua, 4 liitesivua

Annina Ahvenus ja Terhi Marttila

KIUSAAMISEN EHKÄISY VARHAISKASVATUKSESSA

- Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma Pasalanpuiston päiväkotiin

Kiusaaminen on vakava riski yksilön hyvinvoinnille ja sen ehkäisyn ja siihen puuttuminen tulee aloittaa mahdollisimman aikaisin inhimillisen kärsimyksen vähentämiseksi. Työ on ehdotonta laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi. Useat lait, kuten lasten oikeuksien sopimus ja varhaiskasvatustuki antavat pohjan kiusaamisen ehkäisylle. Valtakunnallisen varhaiskasvatuksen työtä ohjaavan dokumentin, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemisen tavat tulee kuvata paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa.

Tämän opinnäytetyön aihe on kiusaamisen ehkäisy, ja se toteutettiin kehittämistyönä raisiolaisessa Pasalanpuiston päiväkodissa. Kehittämistehtävänä oli etsiä toimintatapoja kiusaamisen ehkäisyyn ja vakiinnuttaa niitä käytäntöön yhteistyössä henkilöstön ja vanhempien kanssa. Tavoitteena oli luoda dokumentti päiväkodin henkilökunnan käyttöön, jolla kiusaamisen ehkäisystä työstä tehdään suunnitelmallisempaa ja helpommin arvioitavaa.

Teoreettinen viitekehys koostuu kiusaamiseen, lasten vertaissuhteisiin ja kiusaamisen ehkäisyyn liittyvästä teorianäytelmästä. Kiusaamisesta pienten lasten keskuudessa ei ole tehty vielä kovin laajasti tutkimusta, joten työssä myös yleisesti kiusaamiseen ilmiönä. Kehittämismenetelminä käytettiin teemahaastatteluja päiväkodin henkilökunnalle sekä sähköistä kyselylomaketta ja kyselyjulistetta eli ajatuspuuta päiväkodin lasten vanhemmille.

Kehittämistyön tuotoksena valmistui kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma Pasalanpuiston päiväkodille. Suunnitelma koostuu kiusaamisen ehkäisyyn liittyvästä teoriakirjallisuudesta, käytännön vinkeistä ja kehittämistyöstä, eli haastatteluista, kyselystä ja ajatuspuusta nousseista ajatuksista. Lisäksi suunnitelmaan kuuluu ryhmäkohtainen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmapohja, jota kasvattajat voivat käyttää työnsä tukena. Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma sai positiivista palautetta toimeksiantajalta ja päiväkodin henkilökunnalta. Suunnitelman käyttöönotto ja siitä vanhemmille tiedottaminen jää päiväkodin henkilökunnan vastuulle.

ASIASANAT:

Varhaiskasvatus, kiusaaminen, kiusaamisen ehkäisy, kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma

BACHELOR'S THESIS| ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor's Degree in Social Services

2020 | 78 pages, 4 pages in appendices

Annina Ahvenus and Terhi Marttila

PREVENTION OF BULLYING IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION

- Bullying Prevention and Intervention Plan for Pasalanpuisto Day Care Center

Bullying poses a severe risk to a person's wellbeing so the prevention and intervention of bullying must begin as early as possible to minimize human suffering. Preventive work is necessary to ensure good quality in early childhood education. The foundation for prevention of bullying is based on Finland's legislation and Convention on the Rights of the Child. National Core Curriculum for Early Childhood Education, the document that conducts national early childhood education, states that the ways to prevent bullying, violence and harassment must be depicted in local curricula for early childhood education.

The subject of this thesis is prevention of bullying. It was done as a development work in cooperation with Pasalanpuisto Day Care Center in Raisio. The task was to create a document for the teachers of the day care center to help make prevention of bullying more systematic and easier to evaluate.

The theoretical framework consists of collected data of bullying, children's peer relationships, bullying and prevention of bullying. Bullying among small children is not well-researched so bullying as general phenomenon is also covered in this thesis. The developmental methods consist of semi-constructed interview for the staff, and online survey and a placard for the parents of the children in the day care center.

The final product of the development work is Bullying Prevention and Intervention Plan for Pasalanpuisto Day Care Center. The plan consists of theoretical literature, practical methods, and the combined results of the development work. Bullying Prevention and Intervention Plan for Day Care Teams is also included in the plan as a tool for the teachers to use in their work.

Bullying Prevention and Intervention Plan was given positive feedback from the employer and the teachers. Putting the plan to use and informing parents of it is left for the staff.

KEYWORDS:

Early Childhood Education and Care, Bullying, Bullying Prevention, Bullying Prevention Plan

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 PIENET LAPSET JA KIUSAAMINEN	8
2.1 Kiusaaminen käsitteenä	8
2.2 Vertaissuhteet varhaiskasvatuksessa	14
2.3 Kiusaamisen vastainen toiminta	18
3 KIUSAAMISEN EHKÄISY VARHAISKASVATUKSESSA	24
3.1 Kiusaamisen ehkäisyn perusta	24
3.2 Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma	28
3.3 Yhteistyö kodin kanssa	31
4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	35
4.1 Kehittämistehtävän määrittely ja tavoitteet	35
4.2 Kehittämismenetelmät	36
4.3 Prosessikuvaus	42
4.4 Kehittämisaineiston analyysi	46
5 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET	48
5.1 Ajatuspuu matalan kynnyksen osallistumiseen	48
5.2 Vanhempien ääni kuuluviin kyselylomakkeen avulla	48
5.3 Teemahaastattelut henkilökunnalle	54
6 KEHITTÄMISTYÖN TUOTOS	64
6.1 Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman esittely	64
6.2 Suunnitelman arviointi	67
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI	69
7.1 Kehittämistoiminnan arviointi	69
7.2 Eettisyyden ja luotettavuuden arviointi	71
7.3 Oppimisprosessi sekä ammatillinen kasvu ja kehitys	72
7.4 Kehittämistyön jatko	73
LÄHTEET	76

LIITTEET

- Liite 1. Tutkimuslupa
- Liite 2. Sähköinen kyselylomake

KUVAT

- Kuva 1. Ajatuspuu-juliste muutamilla vastauksilla 38
- Kuva 2. Tuotoksen tietoperusta 65

TAULUKOT

- Taulukko 1. Kehittämistyön prosessin kulku lineaarisen mallin mukaan. 42
- Taulukko 2. Kehittämistyön vaiheet aikatauluna. 44
- Taulukko 3. Vanhempien vastaukset ajatuspuuhun. 48
- Taulukko 4. Vanhempien näkemykset kiusaamisesta. 49
- Taulukko 5. Kuinka vakavana ongelmana vanhemmat kokivat kiusaamisen pienten lasten keskuudessa. 50
- Taulukko 6. Vanhempien näkemykset kiusaamisen ehkäisyn keinoista. 53
- Taulukko 7. Kasvattajien näkemyksiä kiusaamisesta pienten lasten parissa. 55
- Taulukko 8. Kasvattajien mainitsemat keinot kiusaamisen puuttumiseen. 58
- Taulukko 9. Oleellista kiusaamisen ehkäisyssä kasvattajien näkökulmasta. 61

1 JOHDANTO

Useat lait ja säädökset luovat pohjan kiusaamisen ehkäisylle. Lapsen oikeuksien sopimuksen 19. artikla sanoo: ”Lasta pitää suojella väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä” ja 24. artiklan mukaan ”lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon. -- Kaikissa lasta koskevissa viranomaisten tai yksityisten laitosten toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.” (Suomen Unicef.) Varhaiskasvatuslain 10.artiklassa määritellään, että varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä, kehitys ja muut edellytykset huomioon ottaen. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. (Varhaiskasvatuslaki 2018/540 §10.)

Aihe on ajankohtainen senkin takia, että valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin lisättiin vuonna 2018 tarkennuksia kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan yhdeksi varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavaksi veloitteeksi ehkäistä kiusaamista ja puuttua siihen. Kiusaamista, häirintää tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä kehenkään. Kiusaamista tulee ehkäistä tietoisesti ja suunnitelmallisesti, kiusaaminen tulee tunnistaa ja siihen tulee puuttua. Lasten kanssa opetellaan ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti ja kiusaamistilanteista keskustellaan yhdessä huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemisen tavat tulee kuvata paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa. Siihen kuuluu myös, miten kiusaamiseen puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan. (OPH 2018, 31, 35.)

Tämä opinnäytetyö tehtiin kehittämistyönä raisiolaiseen Pasalanpuiston päiväkotiin. Kehittämistehtävänä oli etsiä toimintatapoja kiusaamisen ehkäisyyn ja vakiinnuttaa niitä käytäntöön yhteistyössä henkilöstön ja vanhempien kanssa. Tavoitteena oli lopulta luoda kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma päiväkodille. Kehittämistyön prosessi kulki seuraavanlaisesti: ensin perehdyttiin kiusaamisen ehkäisyä käsittelevään kirjallisuuteen, jonka jälkeen siirryttiin käytännön osuuteen erilaisia kehittämismenetelmiä hyödyntäen. Käytännön kehittämistyön ja teoriaperustan pohjalta luotiin tuotoksena kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma päiväkodille.

Toimijoina kehittämistyössä toimimme me, päiväkodin henkilökunta, päiväkodin lapset ja heidän vanhempansa. Eri toimijoiden osallisuus oli tärkeää kehittämistyön onnistumisen kannalta, ja tarkoituksenamme olikin toteuttaa työ tiiviissä yhteistyössä heidän kanssaan. Keskityimme kehittämistyössä eritoten henkilökunnan ja vanhempien

osallisuuteen, ja työn rajauksen vuoksi emme voineet ottaa päiväkodin lapsia mukaan kehittämistyöhön. Kehittämistyömme menetelminä toimivat kyselyjulistheet (ajatuspuut) ja sähköinen kysely vanhemmille sekä teemahaastattelut henkilökunnalle. Ajatuspuujulistheet kiinnitettiin jokaisen ryhmän aulaan, ja niiden ideana oli herätellä vanhempien ajatuksia aiheeseen ja olla matalan kynnyksen tapa osallistua ideoimiseen. Kyselyn toteutimme Google Forms- ohjelmalla. Teemahaastattelut teimme jokaisen ryhmän kasvattajatiimin sekä talon erityislastentarhanopettajan kanssa. Toteutimme haastattelun ryhmähaastatteluna aikaa säästääksemme ja luodaksemme tilanteen, jossa työntekijöiden on mahdollista keskustella sekä tuottaa ideoita omaan työhönsä liittyen.

Kehittämisen prosessin loppupuolella laadimme päiväkodin käyttöön kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman. Suunnitelma on luettavissa Theseuksessa erillisenä dokumenttina. Suunnitelman tarkoitus on lisätä tietoisuutta kiusaamisesta ilmiönä, pyrkiä sitouttamaan ja motivoimaan henkilöstöä kiusaamisen vastaiseen työhön, ja jätnevöittää vanhempien kanssa tehtävää työtä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 11.) Työtämme ohjasi MLL:n ja Folkhälsanin julkaisu ”Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa” (Kirves & Stoor-Grenner 2010a), johon on koottu ohjeet kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatimiseen. Tuotos koostuu oleellisesta kiusaamisen ehkäisyyn liittyvästä teoriakirjallisuudesta, käytännön vinkeistä ja kehittämistyöstä, eli haastatteluista, kyselystä ja ajatuspuusta nousseista ajatuksista.

Tämä opinnäytetyö on jaettu teoriaosuuteen, kehittämistyön toteutuksen kuvaukseen, tuloksiin eli kehittämismenetelmillä saatuun tietoon, tuotoksen esittelyyn sekä arviointiin. Teoriapohja jakaantuu kahdeksi kokonaisuudeksi. Ensimmäisessä pääluvussa käsitellään pienten lasten kiusaamista ilmiönä ja toisessa luvussa syvennytään kiusaamisen ehkäisyyn varhaiskasvatuksessa. Toteutuksen kuvauksessa avataan kehittämistyön lähtökohtia ja tavoitteita sekä kehittämismenetelmiä. Siinä kuvataan myös kehittämisen prosessi, eli mitä prosessin varrella on tehty ja milloin. Kehittämistyön tulokset luvussa avataan ajatuspuusta, sähköisestä kyselystä ja teemahaastatteluista saatua tietoa. Seuraavaksi esitellään ja arvioidaan tuotos, eli kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma. Lopuksi arvioidaan kehittämistoimintaa, kehittämistyön luotettavuutta ja omaa oppimisprosessiamme, sekä pohditaan kehittämistyön jatkoa.

2 PIENET LAPSET JA KIUSSAAMINEN

2.1 Kiusaaminen käsitteenä

Kiusaamisen määrittely

Kiusaamisesta on olemassa monia erilaisia määrittelyjä. Yhden yleisimmän määrittelyn mukaan kiusaaminen on pitkäaikaista ja toistuvaa henkistä, ruumiillista tai sosiaalista väkivaltaa, jonka kiusaaja tai kiusaajat kohdistavat kiusattuun. (Hamarus 2008, 12.) Olweus (1997) määrittelee kiusaamisen siten, että henkilö on kiusattu, kun hän useasti ja tiettyssä ajassa joutuu negatiivisten tekojen kohteeksi yhden tai useamman henkilön toimesta. Tämän määrittelyn mukaan yksittäisiä, negatiivisia tekoja ei lasketa kiusaamiseksi, vaan tekojen täytyy olla jatkuvia. Salmivallin (2010) mukaan kiusaamisella tarkoitetaan yhteen ja samaan henkilöön kohdistuvaa tahallisen vihamielistä käytöstä. Toistuvuuden lisäksi kiusaamiseen liittyy osapuolten epätasaväkisyys. (Salmivalli 2010, 13.)

Kiusaamista voidaan hahmottaa myös tasapainotilojen kautta. Kyseessä voi olla ruumiillinen epätasapaino, jolloin toinen on isompi, vanhempi tai vahvempi. Henkinen epätasapaino tarkoittaa, että toinen on henkisesti alakynnessä toiseen nähden eikä pysty siksi puolustamaan itseään; toinen on sanavalmiimpi, terävämpi, älykkäämpi tai manipuloi muut puolelleen, kun toinen taas on hiljaisempi, pelokkaampi tai käyttäytyy kohteliaasti ja hillitysti. Viimeisenä on sosiaalinen epätasapaino: kiusaaja saattaa olla ystävä lähes kaikille ryhmän jäsenille, kun taas kiusatulla ei ole yhtään ystävää. (Hamarus 2008, 12.)

Tutkimuksellisista syistä kiusaamisella täytyy olla tietyt kriteerit, joiden täytyessä voidaan puhua kiusaamisesta. Näiden tulisi olla samanlaiset eri maissa. (Hamarus 2008, 14.) Kiusaamiselle tyypillisiä piirteitä ovat toistuvuus, tietoisuus, vallankäyttö ja ryhmäilmiö (Repo 2013, 38). Vaikka kiusaamista voidaan pitää jonkinlaisena aggression muotona, sitä ei voi suoraan yhdistää kiusaamiseksi tai sen syyksi. Aggressiivisuutta tarkastellaan usein yksilöiden ominaisuutena, kun taas kiusaaminen on selkeästi sosiaalinen tilanne. Aggressio on hetkellinen tila, kun taas kiusaamiseen liittyy yleensä pitkäaikainen suhde uhrin ja kiusaajan tai kiusaajien välillä. Tyypillistä kiusaamiselle on, että se tapahtuu ryhmässä ja perustuu ryhmän välisiin sosiaalisiin suhteisiin. (Salmivalli 1998, 29.) Veenstra ym. (2010) nostavat tutkimuksessaan esille, että suurin osa kiusaajista pyrkii kiusaamiskäyttäytymisellä strategisesti saamaan sekä statusta että suosiota

omassa vertaisryhmässään. He valitsevat uhrinsa niistä ryhmän jäsenistä, joilla on alhainen vertaisryhmänsä ja sukupuolensa edustajien hyväksyntä. (Veenstra ym. 2010, 483 – 485.) Tutkimusten mukaan ryhmän torjunta ennustaa kiusaamiskäyttäytymistä, sillä ryhmän torjumaksi joutuessaan lapsi menettää yhteyden muihin lapsiin, sekä usein myös aikuisiin (Haapsalo ym. 2016, 12).

Kiusaamisessa on Revon (2013) mukaan kyse vuorovaikutussuhteesta, joka on ajan mittaa yhä etenevässä määrin epätasa-arvoisempi ja vihamielisempi ja jossa toisen toimintamahdollisuudet kapenevat. Tilanteen on todettu olevan varsin pysyvä vuodesta toiseen. (Repo 2013, 14 – 15.) Kiusaaminen nähdään ryhmässä tapahtuvana loukkaavana tai toista vahingoittavana käytöksenä, joka johtaa jonkun sulkemiseen yhteisön ulkopuolelle. Suora kiusaaminen voi näkyä väkivaltana tai sen uhkana, nimittelynä, pilkkaamisena tai nolaamisena, kun taas epäsuoraa kiusaamista voi olla esimerkiksi selän takana puhuminen. Pienten lasten kohdalla kiusaamisen määrittely on kuitenkin ongelmallista, sillä lapsi ei välttämättä ymmärrä toimivansa loukkaavasti. Tätä voivat selittää lapsen kehittymättömät taidot toimia ryhmässä, vaikeudet tunnistaa tunteita tai taustalla olevat torjutuksi tulemisen kokemukset. Jos lapsiryhmä vahvistaa kiusaamiskäyttäytymistä eikä toisenlaisia tapoja muiden kanssa toimimiseen opeteta, kiusaamisesta saattaa muodostua toimintamalli, jolla lapsi saa haluamansa. (Haapsalo ym. 2016, 11)

Kaikki lasten väliset konfliktit eivät ole kiusaamista. Riitelyt ja erimielisyydet kuuluvat ihmissuhteisiin ja tunteiden käsittelyn oppimiseen, ja niissä tarvitaan aikuisen tukea. Kiusaaminen on asia, jota lapsi ei voi harjoitella ja johon aikuisen on aina puututtava. (Repo 2013, 16.) Välienselvittelyt ja erimielisyydet kuuluvat myös lasten ja nuorten elämään, ja niiden kautta lapsi oppii esimerkiksi tunnistamaan erilaisia tunnereaktioita itessään, hallitsemaan tunteitaan, selvittämään riitoja ja sopimaan niitä. Kiusoittelut, jotka joku tulkitsee leikinä ja toinen kokee satuttavana, ovat yleensä hetkellisiä ja niiden kohteet vaihtuvat. Kaikkea häiritsevää ja aggressiivista käytöstä ei voi niputtaa yhteen eikä kaikkeen voida puuttua samoin keinoin. (Salmivalli 2010, 12 – 13.)

Jotkut tutkijat ovat kriittisiä liian tiukkoja ja rajattuja määritelmiä kohtaan. Tärkeää on muistaa, että kiusaamisen kokemukset ovat erilaisia sekä yksilötasolla että ikäluokissa. On lähtökohtaisesti tärkeää ottaa huomioon kiusatun oma kokemus tilanteesta. (Kirves, Stoor-Grenner 2010b, 7.)

Kiusaaminen ilmiönä

MLL:n hanke Kiusaamisen ehkäisy alle kouluvuotiaiden parissa (Kirves & Stoor-Grenner 2010a; Kirves & Stoor-Grenner 2010b) osoittaa, että vaikka kiusaaminen on tunnettu ilmiö koulussa, sen merkitystä päiväkotikäisten parissa on vähätelty, eikä varhaiskasvatuksen henkilökunnalla ole välttämättä tarpeeksi tietoa kiusaamisesta omassa ryhmässään. Myös pienten lasten kehittyvät kielelliset kyvyt ja ymmärrys vaikeuttavat sitä, kuinka kiusaamisesta puhutaan, ja siten tiedon tuleminen aikuiselle vaikeutuu. Aikuisten käsitykset siitä, kuinka hyvin lapsen odotetaan kykenevän käsittelemään esimerkiksi aggressiota vaikuttaa siihen, millaista käytöstä lapselta sallitaan. (Kirves & Sajaniemi 2012, 393.)

On myös esitetty, että pojilta sallitaan aggressiivisempaa käytöstä kuin tytöiltä johtuen yleisestä käsityksestä, että pojat pitävät fyysisistä kilpailuleikeistä ja tytöt rauhallisista, dynaamisista leikeistä. Tämä voi olla yksi selitys sille, että pojat kiusaavat tyttöjä enemmän. (Kirves & Sajaniemi 2012, 395.) Poikia kiusaavat yleensä toiset pojat, tyttöjä sekä tytöt että pojat (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 37; Veenstra ym. 2010, 483). Sukupuolten välisistä eroista on saatu näyttöä sen verran, että Repo (2013) pitää tärkeänä ottaa nämä esille kiusaamisen vastaisessa työssä. Pojat kiusaavat enemmän kuin tytöt ja ovat lähes yhtä usein kiusattuja. Tutkimustulokset siitä, millaisia kiusaamisen keinoja tytöt ja pojat käyttävät, ovat osittain ristiriitaisia. Ei ole näyttöä sille, että tytöt käyttäisivät enemmän epäsuoran kiusaamisen keinoja kuin pojat, mutta pienten lasten kiusaamista on tutkittu niin vähän, ettei selviä tuloksia ole. On hyvä pohtia, kuinka päiväkodin rakenteet ja kulttuuriset sukupuoli-odotukset vaikuttavat kiusaamiseen. On esimerkiksi huomattu tyttöjen saavan enemmän fyysistä huolenpitoa kuin pojat. (Repo 2013, 80 – 81.)

Maahanmuuttajataustaiset ja erityistukea tarvitsevat lapset ovat muita ryhmiä suuremmassa vaarassa joutua kiusaamisen uhriksi. Tämä johtuu siitä, että valtaryhmän on vaikeampi ottaa heitä mukaan ryhmään. Samanlaisia tutkimustuloksia on saatu muistakin maista. (Kirves & Sajaniemi 2012, 387.)

Kiusaaminen koulussa on erilaista kuin päiväkodissa

Alsakerin ja Valkanoverin (2012) mukaan kiusaamista esiintyy nuoresta iästä lähtien ja alle kouluikäisten kiusaamisessa on samoja elementtejä kuin koulukiusaamisessa. Johtuen kiusaamisen negatiivisesta vaikutuksesta lapsen koulunkäyntiin, olisi tärkeää

aloittaa kiusaamisen ehkäisy jo päiväkodissa, jossa on enemmän opettajia lapsiin nähden ja enemmän joustoa opetuksessa kuin koulussa. (Alsaker & Valkanover 2012, 15 – 17.)

Kiusaaminen ja siitä käydyt keskustelut ovat erilaisia varhaiskasvatuksessa ja koulussa. Koulussa keskiössä on kiusaamistilanteisiin puuttuminen ja niiden selvittäminen, pienten lasten kesken keskitytään ennaltaehkäisyyn. Koulussa kiusaamisen nollatoleranssi, kiusaamisen tekeminen mahdottomaksi, ei välttämättä ole päiväkotikäisten kesken sopiva menetelmä: pienet lapset vasta harjoittelevat itsehillintää, moraalia, empatiaa ja aggression hallintaa, kaikki taitoja, jotka isommilla lapsilla on paremmin hallinnassa. Kiusaaminen ei ole luonnonlaki, mutta sitä esiintyy joka paikassa, jossa on lapsia. Päiväkoti pitäisi nähdä paikkana, jossa voidaan ehkäistä kiusaamisen kaltaisen negatiivisen käytöksen syntyminen. (Repo 2013, 13.)

Kirves ja Stoor-Grenner (2010b) selvittivät tutkimuksessaan alle kouluikäisiltä lapsilta, kuinka he kuvaavat kiusaamista. Monille lapsille tuotti vaikeuksia kuvata kiusaamista yleisellä tasolla: vastauksista tuli perusteellisempia, kun lapsilta kysyi, mitä kiusaaja voi tehdä tai mitä ilkeää jossain tilanteessa oli tehty. Vielä perusteellisempia vastauksista saatiin, kun lapset kertoivat, kenellä on tapana kiusata muita päiväkodissa: näin teot saatiin yhdistettyä konkreettiseen henkilöön. Samassa tutkimuksessa päiväkodin henkilökunnalta selvitettiin heidän mielipidettään lasten välisestä kiusaamisesta. Vastaukseksi henkilökunta nimesi mm. leikistä poissulkemisen, fyysisen väkivallan, lahjonnan, haukkumisen ja ilkeät kommentit, vallankäytön, juonittelun ja syrjimisen. Jotkut sanoivat, että käyttäytymisen tulee olla toistuvaa ja tietoisia, mutta että yksittäiset teot voivat olla myös loukkaavia ja että lapsen subjektiivinen kokemus kiusaamisesta on myös tärkeää. Työntekijät olivat myös sitä mieltä, että jo 3-vuotiaat ja joskus sitä nuoremmatkin lapset ovat hyvin tietoisia teoistaan. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 11 – 12, 14.)

Varhaiskasvatuksessa leikki ja vuorovaikutustaidot ovat keskeisessä asemassa: leikki on lapsen kehityksen kannalta tärkeää. Lapsi liittyy vertaisryhmään leikkiessä ja käsittelee omaa sosiaalista ympäristöä sen kautta. Leikki muuttuu ikäryhmän mukana ensin rinnakkaisleikistä myöhempisiin yhteis- ja roolileikkeihin, ja samalla muuttuu kielen merkitys ja ristiriitojen aiheet. Kiusaamisen kannalta merkittäviä tilanteita olivat leikkiryhmien muodostuminen ja niistä ulossulkeminen, mutta myös leikin sisällä esiintyy ristiriitatilanteita mm. leikin sääntöjen laadintaan, niiden muuttamiseen sekä leikkiroolien jakoon liittyen. Lapselle saatetaan antaa leikissä epämiellyttävä rooli, tai leikin sääntöjä

voidaan muuttaa niin, että joku suljetaan leikin ulkopuolelle. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 34 – 35.)

Repo (2013) tutki päiväkotia kiusaamisen areenana. Hänen tutkimuksessaan nousi esille, ettei kiusaaminen ollut yleisempää suurissa ryhmissä kuin pienissä ryhmissä. Kiusaamiseen ei vaikuttanut maahanmuuttajataustaisten lasten määrä tai tyttöjen ja poikien suhteelliset määrät. Mikä sen sijaan vaikutti kiusaamiseen, oli erityistukea tarvitsevien lasten määrä: jos ryhmässä oli erityistukea tarvitsevia lapsia, ryhmäkoko oli pienempi. Mitä enemmän ryhmässä oli erityistukea tarvitsevia lapsia, sitä useampi lapsi joutui kiusaamisilmiön kanssa tekemisiin. (Repo 2013, 82 – 83.)

Kiusaamisen seuraukset

Kiusaamisella on monissa tutkimuksissa todettu olevan useita haitallisia vaikutuksia lasten ja nuorten elämään. Kiusaaminen on yleensä hyvin pitkäaikaista toimintaa, joka seuraa kiusattua elämäntilanteesta toiseen. Kiusattu eristetään ryhmästä, hänen toimintamahdollisuutensa evätään ja hänen ihmisarvonsa kyseenalaistetaan. Tällä on pitkäaikaisia seurauksia. Kiusatuilla on tutkimuksien mukaan todettu enemmän ahdistuneisuutta, masentuneisuutta ja itsetuhoisia ajatuksia. (Repo 2013, 14.) Masentuneisuus on tutkimuksissa koettu kaikkein merkittävämmiksi kiusaamiseen liittyväksi psykososiaalisesti ongelmaksi (Salmivalli 2010, 26). Kiusaajilla taas on todettu riski epäsosiaaliseen käyttäytymiseen myöhemmin elämässään, kuten päihteiden käyttöön ja rikoksiin, sekä syrjäytymiseen muusta yhteiskunnasta. Lisäksi kiusaajilla on todettu yhteyksiä persoonallisuushäiriöihin. Voimakkaimmin aikuisina oireilevat ne, jotka olivat lapsina sekä kiusaajia että kiusattuja. Kiusaamiseen liittyvät toimintamallit ovat yleensä hyvin pysyviä, ja on olemassa riski, että kiusaamiskäyttäytyminen jatkuu myöhemmin työelämässä. (Repo 2013, 14.)

Kiusaamisen kesto on yhteydessä sen kielteisiin vaikutuksiin. Lisäksi pitkään kiusatuksi joutuneiden lasten psykososiaaliset ongelmat lisääntyvät edelleen kiusaamisen loppumisen jälkeenkin. Kiusaamisen pitkäaikaisia vaikutuksia ovat muun muassa masentuneisuus ja ongelmat ihmissuhteissa, etenkin romanttisten suhteiden muodostamisessa. (Salmivalli 2010, 28 – 29.) Jos kiusaaminen alkaa varhain lapsen elämässä, hänelle saattaa muodostua kuva, että kiusaaminen on osa elämää. Tämä taas heijastuu hänen identiteettinsä muodostumiseen: hän näkee kiusaamisen osana itseään, mikä taas

tekee lapsen omien pyrkimysten irtautumiseksi kiusaamiskierteestä lähes mahdottomiksi. (Repo 2013, 15.)

Salmivallin (2010) mukaan kiusaamisen pitkäaikaisuuden ja ihmisarvon menettämisen lisäksi kiusaamistilanteeseen liittyy koko ryhmän mielipiteiden muokkaantuminen yhä kielteisemmäksi ajan myötä. Ryhmä voi alkaa pitää kiusattua yhä erilaisempana, vähempiarvoisena ja jopa kiusaamisen ansaitsevana. Tämä tarkoittaa sitä, että kiusattu ei voi omalla käyttäytymisellään vaikuttaa siihen, kiusataanko häntä: hänen käyttäytymisensä tulkitaan joka tapauksessa kielteiseksi. (Salmivalli 2010, 25.)

Kun lapsi joutuu vertaisryhmänsä torjumaksi hän menettää yhteyden muihin lapsiin ja usein myös aikuisiin. Pienellä lapsella ei vielä ole taitoja palauttaa tätä yhteyttä, vaan siihen tarvitaan aikuisen apua. Vertaissuhteissaan torjutun lapsen tilannetta voidaan kuvata negatiivisen vuorovaikutuksen kehän avulla, jossa torjunta johtaa vähitellen lapsen kyvyttömyyteen solmia ystävyys-suhteita lainkaan. Lapsen kokemat positiiviset vuorovaikutuskokemukset jäävät niin vähäisiksi, ettei lapsi pääse harjoittelemaan vuorovaikutustaitoja, joita hän kovasti tarvitsisi toisten kanssa toimimiseen. Muiden lasten torjunta heikentää lapsen itsearvostusta ja toisaalta samalla lapsen kielteiset odotukset muita lapsia kohtaan kasvaa. Tämä lisää muiden torjuntaa entisestään. Huonon itsearvostuksen ja heikot sosiaaliset taidot omaava lapsi kokee toiset helposti uhkaksi ja tulkitsee vuorovaikutustilanteet kielteisesti. Myös muilla vertaisryhmän lapsilla on usein ennakkoluuloinen käsitys torjutuista lapsista, vaikka heidän käytöksensä ei antaisi sille aiheutta. Tällaisista lähtökohdista lapsen on lähes mahdoton solmia tai ylläpitää ystävyys-suhteita, varsinkaan ilman aikuisen apua. (Haapsalo ym. 2016, 12.)

On huomattava, että kotona saatu vanhempien hyväksyntä näyttää tutkimuksissa kompensoivan vertaisryhmän ikäviä kokemuksia ja näin vähentävän kiusaamisen pitkäaikaisia vaikutuksia. Myös kiusatut, jotka kouluaiikana kykenivät kokemaan kuuluvansa ryhmään, eivät kokeneet lapsuudessa koettua kiusaamista yhtä kielteisenä. Tutkimusten mukaan jo yksikin ystävyys-suhde suojaa lasta kiusaamisen traumaattisilta vaikutuksilta. Sen sijaan lapsella, jolla ei ole myönteisiä toverisuhteita ja jonka kiusaaminen jatkuu pitkään, kiusaamisen vaikutukset ovat todennäköisesti vakavia sekä pitkällä että lyhyellä aikavälillä. Kiusaaminen on kehityksellinen riski myös kiusaajalle. Jos kiusaamiseen ei puututa, kiusaajalla on riski toistaa aggressiivista ja toista alistavaa käytöstä myöhemminkin elämässään. On sekä kiusaajan että kiusatun kannalta tärkeää, että kiusaaminen lopetetaan. Se on myös tärkeää muiden ryhmän jäsenten kannalta, sillä kiusaamiseen puuttuminen on selkeä viesti siitä, että jokainen ihminen ansaitsee

hänen ihmisarvoaan kunnioittavan kohtelun riippumatta siitä, pidetäänkö hänestä vai ei. Lisäksi kiusaamiseen puuttuminen vähentää muiden lasten kokemaa pelkoa kiusatuksi joutumisesta ja parantaa koko ryhmän ryhmähenkeä. (Salmivalli 2010, 30.)

2.2 Vertaissuhteet varhaiskasvatuksessa

Vertaissuhteet ja -ryhmät

Vertaisryhmät ovat ryhmiä, joihin lapsi kuuluu itselleen tasavertaisten, yleensä ikätoveriensa kanssa. Keskeistä vertaisryhmässä on, että lapset ovat kehitykseltään samalla tasolla, jolloin esimerkiksi heidän sosiaalinen vuorovaikutuksensa on samantasoista. (Salmivalli 1998, 12 – 14.) Oleellista lasten keskisissä vuorovaikutussuhteissa on vertaisryhmän hyväksyntä ja torjunta: lapselle on tärkeää kokea itsensä tasavertaisiksi muiden lasten kanssa. Jo päiväkodissa lasten kesken muodostuu sosiaalinen hierarkkinen arvojärjestelmä, jossa osaa lapsia syrjitään ja osaa suositaan. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 22.)

Vertaisryhmässä lapsilla on erilaisia suhteita keskenään. Kaikki vertaissuhteet eivät ole ystävyysuhteita. Ystävyysuuhde on vastavuoroinen, myönteinen ja tasavertainen suhde, jossa opitaan läheisissä ihmissuhteissa tarvittavia taitoja: suosio vertaisryhmässä ei tarkoita sitä, että lapsella olisi vastavuoroisia suhteita muihin lapsiin. Lapset, joilla on paljon tai jonkin verran ystäviä, selviytyvät helpommin päiväkodista kouluun siirtymisestä. He myös viihtyvät koulussa paremmin ja heillä on parempi suhtautuminen kouluun kuin niillä, joilla on vähemmän tai ei yhtään ystäviä. Ystävyysuhteet suojaavat kiusatuksi tulemiselta ja niiden merkitys lapsen hyvinvoinnille ja kouluviihtyvyydelle on erittäin merkityksellinen. Ystävyysuhteiden syntymisen ja pysyvyyden tukemiseen tulee kiinnittää huomiota jo ennen kouluikää kiusaamisen ennaltaehkäisyn kannalta. Ystävyysuhteissa täytyy huomioida myös niiden laatu: onko suhde tasapainoinen, edistääkö se lapsen kehitystä ja liittyykö siihen negatiivista käyttäytymistä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 28 – 29.)

Vertaissuhteilla on valtava merkitys niin lapsen sosiaaliselle, kognitiiviselle kuin emotionaalisellekin kehitykselle. Vertaissuhteissa lapsi tutustuu uudenlaiseen kanssakäymiseen: toisin kuin vanhempien ja sisarusten kanssa, vertaissuhteissa kiintymys täytyy tavalla tai toisella ansaita. Lapsi alkaa nähdä asioita myös toisen ihmisen näkökulmasta, jolloin opitaan empatiaa eli kykyä asettua toisen ihmisen asemaan.

Vertaissuhteissa opitaan paitsi vuorovaikutustaitoja, myös omien aggressiivisten tunteiden hallintaa ja ristiriitojen ratkomista. Vuorovaikutuksessa muiden kanssa lapsi alkaa muodostaa omaa minäkuvaansa sosiaalisen vertailun kautta. (Salmivalli 1998, 12 – 14.)

Hyväksytyksi tuleminen omassa vertaisryhmässä on lapselle hyvin tärkeää, ja sen on myös todettu ennakoivan tulevaa mielenterveyttä (Salmivalli 1998, 12 – 14). Vertaisryhmässä koettu osattomuus ja vähäinen myönteinen kanssakäyminen ennustaa sopeutumisongelmia. Myös yksinäisyys ja syrjään vetäytyminen ovat riskitekijöitä riippumatta siitä, liittyvätkö ne lapsen omaan vai muiden lasten käyttäytymiseen. Pitkään jatkuessa toverisuhteiden ongelmat merkitsevät lapselle fyysistä, sosiaalista ja emotionaalista ulkopuolisuutta ja näin selvän syrjäytymisriksin sekä riskin joutua kiusatuksi tai kiusaajaksi. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 22.)

Sosiaaliset ja sosiokognitiiviset taidot ovat ratkaisevia myönteisessä vuorovaikutuksessa. Sosiaalisia taitoja ovat esimerkiksi taito kommunikoida selkeästi, kyky yhteistoiintaan ja empaattisuus. Sosiokognitiivisilla taidoilla tarkoitetaan kykyä tehdä oikeita havaintoja ja tulkintoja sosiaalisista tilanteista. Jotkut lapset tulkitsevat toisia taitavammin toisten tunteita, aikomuksia ja osaavat arvioida oman toimintansa seurauksia, kun taas toiset tekevät useammin sosiaalisissa tilanteissa virhearviointeja. Sosiaaliset ja sosiokognitiiviset taidot muodostavat yhdessä lapsen sosiaalisen kompetenssin. (Salmivalli 1998, 19 – 20.) Ihmisen sosiaalinen kompetenssi on myös riippuvainen hänen moraalikäsitelmänsä. Kognitiivinen puoli, johon myös tunne-elämä kuuluu, määrittää pitkälti sitä, minkälaisia asioita pidämme oikeina ja mitä vääränä ja kuinka missäkin tilanteessa kuuluu käyttäytyä. Lapsen moraalikasvatus on osa kiusaamisen ehkäisemistä varhaiskasvatuksessa. (Repo 2013, 159.)

Esimerkiksi sosiometrisen tutkimuksen avulla on tutkittu, millaisia taitoja on ryhmässään suosituilla lapsilla. He ovat aloitteellisia, innostavat toisia ja antavat myönteistä palautetta, auttavat ja puolustavat toisia, ja heidän itsesäätelynsä mahdollistaa soveliaan tunteiden ja käyttäytymisen säätelyn. Se tarkoittaa, että näillä lapsilla esiintyy vähäisessä määrin aggressiivista käyttäytymistä tai toisia loukkaavia tunteiden purkauksia. Lapsen itsesäätelytaidoilla voidaan siis nähdä olevan jonkinlainen yhteys lapsen asemaan ryhmässä. (Aro & Laakso 2011, 91.)

Vertaissuhteet auttavat lapsen sosiaalisen kompetenssin kehittymistä. Vertaissuhteissa torjuttu lapsi saattaa jäädä vaille juuri niiden taitojen opettelua, joissa hänellä on jo ennestään puutteita. Näistä kokemuksista voi syntyä kehä, jolloin lapsen sosiaaliset

taidot eivät pääse kunnolla kehittymään, ja hän saattaa olla jatkossa entistä hyljeksi-tympi. Torjutut lapset alkavat usein myös tulkitsemaan sosiaalisia vihjeitä samalla tavalla vääristyneesti kuin aggressiiviset lapset: he kokevat toiset vihamielisemmiksi kuin he todellisesti ovatkaan. (Salmivalli 1998, 19 – 20.)

Pelkästään yksilön oma käyttäytyminen ja sosiaaliset taidot ei kuitenkaan määrää, millaiseksi hänen asemansa ryhmässä muodostuu. Myös ryhmässä vallitsevat stereotyy-piat ja aikuisten suhtautuminen lapsiin vaikuttaa hänen asemaansa etenkin pienten las-ten ryhmissä. Lapsen voi kuitenkin olla vaikea päästä eroon kerran omaksumastaan sosiaalisesta roolista niin vertaisryhmässä kuin aikuistenkin silmissä. Myös lapsen omat odotukset ryhmästä vaikuttavat hänen käyttäytymiseensä. Muuttamalla torjuttujen lasten omia odotuksia vuorovaikutuksen sujumisesta, esim. arkuuteen tai aggressiivi-suuteen taipuvaisilla lapsilla, voidaan vaikuttaa siihen, miten toverit heihin jatkossa suhtautuvat. Myönteisten odotusten on todettu edistävän myönteistä vuorovaikutusta. (Salmivalli 1998, 21 – 22.)

Ryhmän tasolla valtasuhteet, normit, roolit ja asemat ovat hyvin keskeisiä sen kannalta, millainen sosiaalinen toiminta saa hyväksyntää. Asenteiden samankaltaistumista ta-ptahtuu useimmissa ryhmissä, sekä sosiaalisen rakenteen vakiintumista niin, että lap-sen sosiaalinen asema saattaa jäädä ryhmässä hyvinkin pysyväksi ja vaikeasti muutet-tavaksi toisten mielissä. Jo pienten lasten ryhmissä muodostuu erilaisia asemia domi-nanssin suhteen, toiset saavat esimerkiksi enemmän huomiota ja jäljittelyä osakseen. (Aro & Laakso 2011, 83.) Ryhmän käyttäytymisnormeihin vaikuttavat muun muassa yh-teiskunnan arvot, lasten perhetaustat ja ryhmässä vallitseva kulttuuri ja pedagogiikka. Jokainen ryhmä määrittelee itse, millainen käytös on ryhmässä hyväksyttyä ja millaista käytöstä ryhmään kuulumisen edellyttää. Jos lapsen tarve kuulua ryhmään ei tyydyty, hän saattaa turvautua kiusaamiseen. Valitettavasti kiusaamisen on todettu olevan teho-kas tapa saavuttaa valta-asemaa ryhmässä. (Haapsalo ym. 2016, 11.)

Vertaisryhmässä torjutut lapset voivat olla aggressiivisempia, vetäytyvämpiä ja kogni-tiivisesti taitamattomampia kuin muut ryhmän jäsenet. Syrjään vetäytymistä ja aggres-siivisuutta ei esiinny torjutuilla lapsilla samanaikaisesti. Osalla aggressiivisesti käyttäy-tyvillä torjutuilla lapsilla on taipumusta ryhmäytyä keskenään, jolloin he eivät jää koko-naan vertaisryhmän ulkopuolelle, vaan saattavat saada jopa ihailua omassa ryhmäs-sään. Sekä vetäytyvä että aggressiivinen käytös aiheuttavat ongelmia toverisuhteissa, ja torjutut, syrjäänvetäytyvät lapset tarvitsevat erityisen paljon tukea ryhmään liittymi-nessä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 22 – 23.)

Syrjäänvetäytyvät lapset

Syrjäänvetäytyvät lapset eivät itse tee aloitteita, vaikka haluaisivat ryhmään mukaan. He tajuavat aggressiivisia torjuttuja lapsia paremmin olevansa torjuttuja ja heillä on alhaisempi itsearvostus ja kokevat yksinäisyyttä enemmän kuin muut. Alle kouluikäisten yksinäisyyttä on tutkittu vähän, mutta tiedetään pienten lasten ymmärtävän yksinäisyyden tunnetasolla ja myös kokevan sitä. Syrjäänvetäytyvällä lapsella tarkoitetaan sel-laista lasta, joka on toistuvasti vähemmän tekemisissä vertaisryhmänsä jäsenten kanssa kuin muut ikäryhmän lapset yleensä ovat. On tärkeää tunnistaa porukan ulkopuolelle hakeutuvat lapset, jotka jättäytyvät ulkopuolelle omasta tahdostaan ja joille ystävyys-suhteiden vähäisyys ei tuota tuskaa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 25.)

Ujous ja vetäytyvyys ei aina ole ongelmallista, vaan ne kertovat usein lapsen temperamenttityypistä. Lapsi ei välttämättä itse koe itseään ujoksi tai koe käytöstään ongelmalliseksi. Lapsi kuitenkin huomaa, jos ympäristössä suhtaudutaan negatiivisesti ujoa ja vetäytyvää käytöstä kohtaan. Ympäristön asenteet saattavat osaltaan heikentää lapsen itsetuntoa ja kuvaa itsestään. Syrjäänvetäytyvä käytös saattaa johtua myös lapsen kehittymättömyydestä tunnetaidoista, kyvyttömyydestä tunnistaa toisten lasten sosiaalisia viestejä, tai tietyistä autismin kirjoon liittyvistä piirteistä. Syrjäänvetäytyvien lasten kanssa oleellista on kärsivällisyys ja kannustus. Jotkut lapset tarvitsevat toisia enemmän aikaa sopeutuakseen käsillä olevaan toimintaan. (Ahonen 2017, 48 – 49.)

Aggressio ja aggressiivisesti käyttäytyvät lapset

Aggressiivinen käyttäytyminen on yksi vertaissuhteiden keskeisimpiä ongelmakohtia, joka tuottaa sekä lapselle itselleen että hänen ympäristölleen ongelmia. Aggression tunne on eri kuin aggressiivinen käytös: voimakkaitakin aggression tunteita voi esiintyä ilman väkivaltaa ja väkivaltaista käytöstä voi esiintyä ilman aggression tunnetta. Aggression tunne on osa normaalia lapsen ja nuoren tunteiden kehitystä, mutta se on opittava hallitsemaan rakentavasti. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 31.)

Tunteena aggressio sisältää suuttumista, vihaa ja raivoa, joka saa aikaan vihan, hyökkäyshalun, itsensä puolustamisen ja puoliensa pitämisen tunteet. Lapsilla ja nuorilla aggressio nähdään kehityksellisenä tekijänä: aggression tunteen sävyttämien riitojen ja konfliktien avulla ihminen kykenee oppimaan erilaisia sosiaalisia taitoja, itsehillintää ja tunteiden kanavoitinta. Kipeät tunteet, kuten pettymys ja tappion kokeminen, ovat välttämättömiä jo varsin pienelle lapselle. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 31.) Aggressio

voi kuitenkin olla ongelma ei vain lapselle itselleen, vaan myös ympäristölle. Aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi aiheuttaa vahinkoa, pelkoa ja turvattomuutta vertaisryhmässään, jolloin aggressiivisuuden jäljet voivat olla hyvinkin laajat ja kauaskantoiset. (Salmivalli 2005, 59.)

Aggressiivisuus käytöksenä jaetaan yleensä kahteen erityyppiseen aggressioon: proaktiiviseen ja reaktiiviseen, ja vaikka ne erotetaan toisistaan käsitteellisesti, ne yleensä esiintyvät samanaikaisesti. Proaktiivinen aggressiivisuus on aggression käyttämistä omien tarkoitusperien saavuttamiseksi. Proaktiivisesti aggressiiviset lapset käyttävät väkivaltaa harkitusti ja suunnitelmallisesti: heidän käytökseensä kuuluu uhkailu, he saattavat rikkoa paikkoja tai käydä päälle saadakseen tahtonsa lävitse. Proaktiivisen aggressiivisesti käyttäytyvällä lapsella saattaa olla hyvät sosiaaliset taidot ja hän käyttää niitä manipuloimalla muita ryhmän jäseniä. Väkivaltainen toiminta on laskelmoitua. Tällainen ihminen on yleensä riskissä päätyä koulukiusaajaksi. Reaktiivisesti aggressiiviset lapset ovat äkkipikaisia luonteeltaan ja temperamentiltaan. Tällainen aggressio on suunnittelematonta ja kontrolloimatonta: lapselta voi palaa pinna nopeasti ja hallitsematon raivokohtaus iskee herkästi. Se liittyy yleensä uhattuna olemisen tunteeseen. Reaktiivisesti aggressiiviset lapset eivät yleensä tarkoita sitä, mitä suutuspäisensä sanovat tai tekevät ja yleensä he harmittelevat käytöstään jälkikäteen. Tällaisen aggressiivisuuden on todettu olevan yhteydessä kiusatuksi joutumiseen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 31.) Reaktiiviseen aggressioon liittyy myös ns. fysiologinen aggressiotila, jossa muun muassa sydämen syke on kiihtynyt (Salmivalli 2005, 60).

Reaktiivisesti aggressiiviset lapset voivat joutua niin sanotun kiusaajauhrin rooliin. He ovat yleensä torjuttuja ja he käyttäytyvät aggressiivisesti sattumanvaraisesti ja uhkavina kokemiinsa tilanteisiin. Muut lapset saattavat kokea aggressiivisen käytöksen kiusaamisena ja alkavat hylkimään aggressiivista lasta, jonka tämä taas kokee kiusaamiseksi. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 31.)

2.3 Kiusaamisen vastainen toiminta

Kiusaamisen huomaaminen ja havainnointi

Päiväkodissa vertaisryhmien sisällä esiintyy paljon negatiivista käytöstä lasten välillä, eikä yhteenotoista aina tiedä, onko kyseessä nahistelua vai kiusaamista. Kiusaamisen huomaamiseen vaikuttaa se, kuinka hyvin kasvattajat tuntevat ryhmän lapset:

yksittäisen teon ja järjestelmällisen kiusaamisen eron näkee vasta sitten. Kiusaamisen käsitteeseen sekoittuu välillä muita käsitteitä, jotka eivät välttämättä ole kiusaamista. On tärkeää erottaa toisistaan konfliktit, leikitappelut, nahistelut, riidat ja kiusaaminen: Niin kutsuttu raju leikki on tavallinen ilmiö pienten lasten parissa. Leikitappelut voivat näyttää hurjilta ilman, että niihin liittyy loukkaantumista tai toisen vahingoittamista. Leikiksi tämän erottaa siinä, että osapuolet vaihtavat rooleja usein leikin aikana ja jatkavat ystävinä leikin jälkeen sekä siinä, että leikitappelussa on leikkijöitä sitouttavat säännöt niin kuin muissakin leikeissä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 17-18.)

Repo (2013) mainitsee erilaisia kiusaamisen tapoja, joita voi havainnoida ryhmässä. Epäsuoran eli relationaalisen kiusaamisen tai aggression tarkoituksena on vahingoittaa uhrin ihmissuhteita: suora kiusaaminen kohdistetaan suoraan kiusattuun. Kiusaaminen voidaan jakaa myös fyysiseen, psyykkiseen ja verbaaliseen kiusaamiseen. Muun muassa nipistely, hiekan heittäminen, leikistä ulossulkeminen ja uhkailu ovat merkkejä kiusaamisesta. (Repo 2013, 74 – 76.)

Niin sanotun *sosiometrisen mittauksen* avulla voidaan löytää vertaisryhmästä torjutut lapset. Tämän keinon avulla voidaan kartoittaa ne lapset, jotka ovat riskissä joutua kiusatuiksi tai kiusaajiksi. Mittaukseen osallistuvat lapset nimeävät ne kolme lasta, joista pidetään eniten ja ne kolme lasta, josta pidetään vähiten. Menetelmästä on useita variaatioita. Sen heikkouksena pidetään sitä, että se ei kerro lasten välisistä ystävyys-suhteista riittävästi. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 28.)

Rankaisukulttuurista luopuminen

Kiusaamisen puuttumisessa pyritään muokkaamaan lapsen käytöstä. Repo (2013) jakaa puuttumisen tavat kolmeen luokkaan: 1) yhteyden luominen ja kuunteleminen, 2) kohtaaminen ja sovittelu ja 3) säännöt ja seuraukset. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat pehmeät keinot, joita ovat esimerkiksi lapsen syliin ottaminen ja keskusteleminen hänen kanssaan. Toiseen luokkaan kuuluvat keinot liittyvät sovitteluun. Silloin, kun lapsi on toiminut väärin, hän voi hyvittää tekonsa esimerkiksi korjaamalla särkyneen leikin ja pyytämällä anteeksi. Kolmanteen luokkaan kuuluvat kovat keinot kuten jäähypenkki, jälkiruoan kieltäminen, eristäminen ja jonkin lapselle mieleisen asian kieltäminen. (Repo 2013, 85.)

Pehmeät keinot, yhteyden luomiseen ja kuunteluun pohjautuva ajattelumalli perustuu humanistiseen ihmiskäsitykseen ja sen tarkoitus ei ole arvostella. Sen perusmalliin

kuuluu ajatus, että opettajan tehtävä on luoda ympäristöstä väärin käyttäytyvälle lapselle kannustava ja toimintaa helpottava. Kohtaamiseen ja sovitteluun kuuluvat keinot pohjautuvat ajattelumalliin, joka kumpuaa kehityspsykologiasta. Näillä keinoilla opettaja kohtaa lapsen vaikeudet neuvottelemalla väärinkäytösten loppumiseksi ja antaa lapselle mahdollisuuden muuttaa omaa käytöstään rohkaisemalla lasta tekemään sopimuksia käytöksen muuttamiseksi. Sääntöihin ja seuraamuksiin pohjautuva ajattelu perustuu sen sijasta kontrolliin. Opettaja käyttää ryhmässä maksimaalista valtaa ja määrittelee säännöt, joiden seuraamisesta hän palkitsee ja rankaisee noudattamatta jättämisestä. Ajattelutapa pohjautuu behavioristiseen oppimiskäsitykseen. (Repo 2013, 85 – 87.) Jos syy lapsen haastavaan käytökseen on hänen kehittymättömät sosiaalis-emotionaaliset taidot, rankaiseminen vaikuttaa melko epäoikeudenmukaiselta. Rangaistuksesta ei myöskään ole mitään hyötyä, ellei lapsi osaa toimia tilanteessa toisella tavalla. (Ahonen 2017, 229.)

Palkitsemiseen ja rankaisemiseen perustuvan opettamisen tehokkuutta kuuluu kyseenalaistaa: vaikka sillä saa lapsen tekemään melkein mitä tahansa, heti, kun palkkion antaminen lopetetaan, lapsi lopettaa toivotun käyttäytymisen ja palaa takaisin vanhaan käyttäytymismalliinsa. Lahjonnassa ongelma ei ole palkinto itsessään vaan vääränlainen, autoritaarinen ja epäjohdonmukainen vallankäyttö, jonka kautta lapsi oppii alistuvaksi ja sääntöjä noudattavaksi tai sitten vastaavasti uhmakkaaksi. Vaikka keino näyttää lyhyellä aikavälillä tehokkaalta, se on vain näennäistä. (Repo 2013, 150 – 151.)

Jäähyphenkin käyttö on yleistä monissa päiväkodeissa, vaikka sen käyttöä ei tue yksikään tutkimus. On todennäköistä, että sen käyttö on syntynyt käytännössä ja levinnyt suomalaisen varhaiskasvatuskulttuurin hyväksymänä. Jäähypenkkiä on myös perusteltu sillä, että se on lapselle rauhoittumispaikka, mutta tämä tekee siitä leimaavan. Lapsen näkökulmasta omien tunteiden hallinnan menetys on jo sinällään pelottava kokemus, ja sitä vain pahentaa, jos lapsi laitetaan yksin istumaan häpeäpenkkiin tunne-myrskyn keskellä. Silloin lapsi joutuu selviytymään vaikeiden tunteiden kanssa aivan yksin. Jos jäähypenkiltä pois pääsemiseksi lapselta vaaditaan rauhoittumista, lapselle tosiasiaa opetetaan tunteiden säätelyn sijaan tunteiden tukahduttamista. (Ahonen 2017, 230.)

Rankaisukeinoina on myös käytetty niin sanottuja pöytäpuuhia ja leikin keskeyttämistä. Tällä tarkoitetaan sitä, että väärin käyttäytyvä lapsi otetaan pois leikistä ja siirretään pöydän ääreen. Toisin kuin jäähypenkissä, pöytäpuuhia tekevä lapsi saa hänen kehityksensä kannalta tavoitteellisia tehtäviä, jotka ovat hänelle mielekkäitä ja mieleisiä.

(Repo 2013, 152 – 154.) Mutta jos pöytäpuuhia käytetään rangaistuksena epätoivostusta käytöksestä, niistä voi muodostua lapsen mielessä peikko, joka estää kivaan toimintaan osallistumisen. Lapsi oppii itsesäätelytaitojen sijaan inhoamaan keskittymistä vaativia pöytäpuuhia. Se ei helpota siirtymistä koulumaailmaan, jossa näitä taitoja tarvitaan paljon. (Ahonen 2017, 230.) Repo (2013, 154) ehdottaa, että pöytäpuuhat nostettaisiin rangaistuksen sijaan erityiskivan tekemisen asemaan.

Aikuisen tapa pitää kuria ja antaa rangaistuksia kuvaa hänen omaa tapaansa osoittaa empatiaa. Aikuisen tehtäviin kuuluu opettaa lapsille, miten missäkin tilanteessa kuuluu käyttäytyä ja kuinka niissä toimitaan. Kurinpidolla aikuinen osoittaa ryhmälle omat tapansa käyttäytyä ja reagoida. Jokainen lapsi tarvitsee tunteen siitä, että häntä rakastetaan ja hänestä välitetään. Lapsi tarvitsee tunteen siitä, että häntä ymmärretään ja että hän on turvassa. Lapsen huonon käyttäytymisen takana voi olla epävarmuus ja aikaisemmat kokemukset siitä, ettei hänen tunnetarpeisiinsa ole vastattu. Rankaisukulttuurista poistuminen edellyttää ajatusta siitä, että lapsi ei käyttäydy huonosti tahallaan ja aikuista ärsyttääkseen. (Repo 2013, 153 – 154.)

Puuttumisen tapoja

Keskustelun ja tutkimusten vähäisyyden takia ammattilaisilla ei ole kovinkaan paljon keinoja käsitellä lasten häiriökäyttäytymistä yleisesti hyväksytyjen kovien keinojen käytön ulkopuolella. Repo (2013, 164) ehdottaa, että jos esimerkiksi lapsen rummuttaminen ruokapöydässä häiritsee koko tilannetta, kasvattaja voisi miettiä muunlaisia tilanteita, joissa lapsi pääsee rummuttamaan. Tämä vaatii hänen mukaansa ajattelutavan muutosta, jossa kasvattajan tulee kohdata oma, lapsen käytökseen reagoiva ärsyyntymisensä. Samoin palkitsemista hyvästä käytöksestä tulisi tarkastella kriittisesti: iloitaanko lapsen onnistumisesta vasta sitten, kun hän on tehnyt mitä aikuinen kääkee, vai tekeekö hän aikuisen käskyn mukaisesti joko omasta tahdostaan tai aikuisen pyynnöstä, jonka jälkeen molemmat iloitsevat palkkiolla? (Repo 2013, 164.)

Rajojen asettaminen lapselle on tärkeää tämän turvallisen kehityksen kannalta. Rajaton lapsi on vaarassa ajautua kiusaamaan muita. Rajoilla opetetaan lapselle itsehillintää ja opetetaan lapselle tämän iän mukaisia vaatimuksia ja tavoitteita. Rajojen asettaminen täytyy tehdä kunnioituksella: kovat, vihaiset käskyt herättävät lapsissa pelkoa ja vihamielisyyttä. Rajojen asettamisessa ei ole kyse rankaisussa, vaan aikuisen ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta, jossa aikuinen käyttää valtaansa lasta kohtaan

tukevana ja opettavana voimana, ei tuhoavana. Vaikeissa tilanteissa voidaan tarvita aikuisen asteittaista vallankäytön lisäämistä lapsen ja ryhmän hyvinvoinnin ja turvallisuuden turvaamiseksi. (Repo 2013, 167-168.)

Ahosen (2017, 231) mukaan loogiset seuraamukset ovat erinomaisia välineitä lapsen sosiaalis-emotionaalisen kehityksen tukemisessa. On kuitenkin tärkeää, että seuraamukset ovat loogisia, ja niissä otetaan huomioon lapsen kehitystaso. Ahonen (2017, 232) ja Repo (2013, 137) kummatkin korostavat miten tärkeää on, että lapsi ymmärtää millaista toimintaa häneltä odotetaan. Täytyy myös varmistaa, että lapsi tietää miten toimia. Tarvittaessa kasvattaja ohjaa lasta ja näyttää, miten hänen tulisi toimia tilanteessa. Hyvä puuttumisen keino on myös teon välitön keskeyttäminen ja lapsen syliin ottaminen. Voi olla aihetta pohtia syitä siihen, miksi lapsi käyttäytyy uhmakkaasti. Ehkä lapsen perustarpeisiin ei ole vastattu, ja hän tarvitsee enemmän aikuisen tukea. Kasvattajan vastuulla on myös, ettei lasta jätetä yksin liian vaativiin sosiaalisiin tilanteisiin. Aikuisen läsnäoloa leikeissä voidaan tarpeen mukaan lisätä. Toisaalta voi olla aiheellista tarkastella ryhmässä vallitsevia sääntöjä; ovatko ne tarpeellisia ja kokevatko lapset ne epäreiluiksi tai kohtuuttomiksi. (Repo 2013, 137.)

Ennen seuraamusten antamista lapselle tulee antaa mahdollisuus toimia toivotulla tavalla. Huomautukset antavat lapselle tilaisuuden tarkastella omaa käytöstä ja muuttaa sitä toivottuun suuntaan. Tässä voidaan käyttää esimerkiksi kahden huomautuksen menetelmää, liikennevalomenetelmää, peukkua tai muita elesymboleita. Liikennevalot osoittavat lapselle visuaalisesti, miten lasten osallistuminen sen hetkiseen toimintaan sujuu. Liikennevalojen vihreä väri kuvaa toiminnan sujuvan hyvin, keltainen toiminnasta huomauttamista, punainen pysähtymistä, rauhoittumista ja usein jonkinmoista seuraamusta. Jotta liikennevalot toimisivat, niiden käyttöön vaaditaan johdonmukaisuutta. On tärkeää muistaa näyttää myös vihreää valoa ja kannustaa lapsia hyvästä käytöksestä. (Ahonen 2017, 232 – 233.)

Kasvatuskeskustelu on toimiva ja looginen seuraamus epätoivotusta käytöksestä. Täytyy kiinnittää huomiota, että keskustelu on nimenomaan lapsen ja kasvattajan välinen dialoginen keskustelu, eikä kasvattajan monologi. Keskustelun tarkoituksena on pohtia lapsen kanssa yhdessä tapahtunutta, ja lapsen oma näkemys on hyvin tärkeä tilanteen ratkaisemisessa. Tilanne ei saa olla ankara kuulustelu, vaan vuorovaikutuksellinen, lämmin ja lasta kannustava. Lapsen luottamus aikuiseen kasvaa, kun hän ymmärtää, että tuomitsemisen sijaan tilannetta ja lapsen käytöstä pyritään ymmärtämään.

Tunnekorteista voi olla apua kasvat keskustelussa etenkin pienen tai itseään verbaalisesti niukasti ilmaisevan lapsen kanssa. (Ahonen 2017, 234 – 236.)

Katseella ja läsnäololla aikuinen helpottaa lasta muistamaan kiellettyjä asioita, jotka muuten voisivat häneltä unohtua. Lämpimän vuorovaikutuksen kautta lapsen oppiminen helpottuu ja hän haluaa toimia oppimallaan tavalla. Pieneltä lapselta unohtuu nopeasti sovitut säännöt, ja hän tarvitsee välillä sääntöjen nimeämistä ei-syyttävällä tavalla. Aktiivisella kuuntelulla aikuinen ymmärtää lasta ja opettaa nimeämällä lapselle tämän tunteita. Kysymällä lapselta esim. ”mitä sinä teet?” lapsi laitetaan miettimään tekojaan ja sitten voidaan kysyä, onko hänen toimintansa (kuten hiekan heittäminen) hyväksyttävää. Vaatimuksia käytetään sitten, kun muut keinot muuttaa lapsen käytöstä eivät ole toimineet. Anteeksipyyttäminen ja -antaminen vaativat moraalisen kompassin kehitystä, joten anteeksipyyntöön vaatiminen etenkin kaikista nuorimpien kanssa tulee kyseenalaistaa. (Repo 2013, 138.)

3 KIUSAAMISEN EHKÄISY VARHAISKASVATUKSESSA

3.1 Kiusaamisen ehkäisyn perusta

Lain näkökulma kiusaamisen ehkäisyyn

Lapsen oikeuksien sopimus 19. artiklan mukaan ”lasta pitää suojella väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä”. 24. artikla määrää, että ”lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon. -- Kaikissa lasta koskevissa viranomaisten tai yksityisten laitosten toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.” (Suomen Unicef.) Nämä, ja lisäksi Suomen laki, antavat pohjan kiusaamisen ehkäisylle. Varhaiskasvatuslain 10. artiklassa määritellään, että varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä, kehitys ja muut edellytykset huomioon ottaen. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. (Varhaiskasvatuslaki 2018/540 §10.)

Perusopetuslain (628/1998, 29§) mukaan jokaisella koululla tulee olla kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma osana opetussuunnitelmaa. Myös esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet vaativat suunnitelman lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä osana oppilashuoltosuunnitelmaa. Opetussuunnitelman mukaan lapsella on oikeus turvallisiin oppimisympäristöihin, johon kuuluu niin fyysinen, psyykinen kuin sosiaalinenkin turvallisuus. Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmassa tulee kuvata kiusaamisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen, asian käsittely yhteisö-, ryhmä- ja yksilötasolla, yksilöllinen tuki ja jälkiseuranta, yhteistyö huoltajien sekä tarvittavien viranomaisten kanssa, suunnitelmaan perehdyttäminen ja tiedottaminen henkilöstölle, lapsille, huoltajille ja yhteistyötahoille sekä suunnitelman päivittäminen, seuranta ja arviointi. (OPH 2014, 60, 64 – 65.)

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaan liittyvät toimenpiteet on eritelty selkeästi tarkemmin esiopetussuunnitelmassa kuin varhaiskasvatussuunnitelmassa, jossa ohjeistus on melko yleisluonteista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan yhdeksi varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavaksi velvoitteeksi ehkäistä kiusaamista ja puuttua siihen. Varhaiskasvatuksessa tulee pitää huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta, mikä tarkoittaa, että kiusaamista, häirintää tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään. Kiusaamista tulee

ehkäistä tietoisesti ja suunnitelmallisesti, kiusaaminen tulee tunnistaa ja siihen tulee puuttua. Lasten kanssa opetellaan ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti ja kiusaamislanteista keskustellaan yhdessä huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemisen tavat tulee kuvata paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa. Siihen kuuluu myös, miten kiusaamiseen puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan. (OPH 2018, 31, 35.)

Toimet kiusaamisen ehkäisemiseksi

Turvallisella oppimisympäristöllä on suuri merkitys lapsen kasvussa ja kehityksessä. Varhainen puuttuminen kiusaamiseen lisää lapsen psykologista, sosiaalista ja fyysistä turvallisuutta. Kiusaamisen ehkäisyyn ei ole olemassa yhtä oikeaa mallia, vaan lapsen ongelmat vuorovaikutussuhteissa täytyy määrittää tapahtumayhteydessä, jonka jälkeen voidaan kokeilla ja valita sopiva ongelmanratkaisutapa. Tehokkaassa kiusaamista ehkäisevässä työssä pyritään vaikuttamaan vallankäyttäjän motiiveihin ja tapaan käyttäytyä sekä pyrkiä opettamaan lapselle toisenlainen tapa toimia. Onnistuminen edellyttää, että koko lapsen ympärillä toimiva verkosto sitoutuu ja osallistuu kiusaamiseen puuttamiseen ja ehkäisyyn. (Repo 2013, 15 – 17.) Jotta kiusaamisen vastainen työ olisi tehokasta, sen tukee olla johdonmukaista ja systemaattista. Tutkimukset ovat todistaneet henkilöstönkouluttamisen tehokkaaksi keinoksi kiusaamista vastaan. Kaikki aikuiset ovat vastuussa kiusaamisilmiöstä, sen syntymisestä ja katkaisemisesta. Mitä varhaisemmassa vaiheessa siihen vaikutetaan, sitä tehokkaampaa se on. (Repo 2015, 183 – 184.)

Aikuisen ei ole aina helppoa huomata tapahtuvaa kiusaamista. Kiusatuksi joutuminen saatetaan kokea häpeällisenä, eikä tässä tapauksessa aikuiselle välttämättä uskalleta kertoa tapahtuneesta. Koulumaailmassa tehdyn tutkimuksen mukaan epäsuorasta kiusaamisesta, eli esimerkiksi syrjinnästä ja ryhmän ulkopuolelle jättämisestä kerrotaan harvemmin aikuiselle kuin suorasta ja avoimesta. Oppilaat kertovat kiusaamisesta myös todennäköisemmin kotona kuin koulussa. Kuitenkin mitä nuorempi oppilas on, sitä todennäköisemmin hän kertoo kiusaamisesta. (Salmivalli 1998, 163 – 164.) Kouluväkivalta ryhmäilmiönä -projektin tuloksena todettiin, että kiusaamisen vähentämiseen tähtääviä toimia tulisi suunnata koko ryhmään, yksittäisien lasten, kuten kiusaajan ja kiusatun sijaan. Useimmat lapset ryhmässä ovat jollain tavalla mukana kiusaamisprosessissa, esimerkiksi vahvistajan tain puolustajan roolissa. (Salmivalli 1998, 170.)

Koulumaailmaan kehitetyt kiusaamista vastustavat ohjelmat ovat interventio-ohjelmia, mikä tarkoittaa sitä, että olemassa olevaa ongelmaa pyritään korjaamaan ja vähentämään. Varhaiskasvatuksessa kyse on ennemminkin preventiosta, eli kasvatuksesta, jonka tavoitteena on se, ettei kiusaamista pääsisi syntymään. Pienten lasten kohdalla kiusaamisen ehkäisy tarkoittaa laadukasta peruspedagogiikkaa, kasvatusta tasa-arvoiseen yhteiskuntaan. Se toteutetaan opettamalla lapselle toisten kanssa toimimisen perisääntöjä ja taitoja. Koska kiusaaminen on monimutkainen ilmiö, sen ehkäiseminen vaatii tietoista ja johdonmukaista toimintaa. Kyse on siitä, miten varhaiskasvatusta toteutetaan ja miten olemassa olevat resurssit suunnataan. Koska varhaiskasvatuksen johtajalla on vastuu pedagogisesta johtamisesta sekä resurssien suuntaamisesta, hän on ratkaisevassa asemassa kiusaamisen ehkäisyssä. (Repo 2013, 98, 114.)

Lapsen taidot itsehillintään, itsesäätelyyn ja empatiaan sekä moraalien kehitys ovat tärkeitä taitoja, jotka ehkäisevät kiusaamisen syntymistä. Myös hyvä vertaisryhmä ja myönteiset ystävyysuhteet tukevat lapsen kehitystä ja luovat mahdollisuudet positiivisen vuorovaikutuksen kehittymiselle sekä vahvalle itsetunnolle, ja näin ollen ehkäisevät kiusaamisen syntymistä. Taitojen oppimisen kannalta aikuisen rooli on merkittävä. Kukaan lapsi ei synny kiusaajaksi tai kiusatuksi, vaan kehitys tapahtuu pikkuhiljaa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Kiusaaminen saattaa olla lapselle palkitseva tapa saavuttaa omat tarkoitusperänsä. Jotta lapselle voisi opetta parempia toimintatapoja, täytyy ympäristön olla turvallinen ja ympärillä olevat aikuiset empaattisia ja ohjaavia. Keskeistä on lapsen ja sensitiivisen aikuisen välinen lämmin ja kunnioittava suhde. Kiusaamisen ehkäisemisessä tärkeä asema on myönteisellä ja kunnioittavalla ilmapiirillä, ja kasvattajalla on vastuu kannattelevan ympäristön luomisesta ja ylläpitämisestä. Ilmapiiri koskee toisaalta koko yhteiskuntaa, jolloin vastuu siirtyy kaikille aikuisille. (Repo 2013, 19 – 21, 99 – 101, 116.)

Valmiita malleja kiusaamisen ehkäisyyn

Niin koulukiusaamista käsittelevää tutkimusta kuin erilaisia interventio-ohjelmia on kehitetty paljon 2010-luvulla. Suurimmaksi osaksi kiusaamisen ehkäisyyn interventio-ohjelmissa keskitytään kiusaamistilanteiden selvittämiseen ja olemassa olevan kiusaamisen vähentämiseen. Yksi tunnettu suomalainen koulukiusaamisen vastainen ohjelma on KiVa Koulu. Siihen kuuluu kiusaamistilanteisiin puuttumisen malli ja kiusaamista ehkäisevät oppimateriaalipaketit kolmelle eri vuosiluokalle. Arviointitutkimusten mukaan kiusaaminen on vähentynyt ohjelmaa käyttävillä alaluokilla, toisin kuin yläluokilla. Tulokset

kertoo, että kiusaamisen vastainen työ on tärkeää aloittaa mahdollisimman varhain. (Repo 2013, 217 – 218.)

Suomessa on ottanut jalansijaa kiusaamisen vastainen vertaissovitteluohjelma Verso. Vertaissovittelussa lapset ja nuoret sovittelevat asioita keskenään eli vertaisten kesken. Sovittelussa kuitenkin vastuu tulee ehdottomasti olla aikuisella. Lasten osallisuus ja lapsilähtöisyys ei tarkoita vallan antamista lapsille, eikä lapsia saa jättää ratkomaan asioita keskenään. (Repo 2015, 181 – 182.) MiniVerso, eli vastaavanlainen toimintamalli varhaiskasvatukseen alkoi vuonna 2011 ja vuonna 2017 sen käyttöön oli koulutettu jo yli 1200 varhaiskasvatusyksikköä (Verso-ohjelma 2019).

Vuosien 2019 ja 2020 aikana Raision kaupungin päiväkodeissa otetaan käyttöön Mini-verso-sovittelumenetelmä, ja sitä käytetään kaikissa ryhmissä, joissa on 4-6-vuotiaita lapsia. MiniVerso on toimintamalli, jonka avulla kasvattaja auttaa lapsia löytämään itse ratkaisuja ristiriitoihinsa. Keskiössä on lapsen kunnioitus, riitatilanteen näkeminen lapsen omana ja lapsen kunnioittaminen sen ratkaisun asiantuntijana. Lapset ovat aidosti osallisia sovittelutilanteissa. (Raision kaupunki 2019, 41.) MiniVerso-toimintamallin myötä kasvattajille kehittyvän sovittelijan työtteen tavoitteena on edistää lasten toimijuutta, vaikutusmahdollisuuksia ja elämäntaitoja. Toisaalta kasvattajien asenteisiin pyritään vaikuttamaan niin, että ristiriitatilanteet ymmärrettäisiin tavalliseen elämään kuuluviksi ja erimielisyyksien ratkaiseminen nähtäisiin ikävän välikohtauksen sijasta oppimistilanteena. MiniVerso antaa lapselle mahdollisuuden muuttaa toimintaansa riitatilanteissa rakentavammaksi kuin ennen. Lapsi opettelee sovittelijaa käyttäytymistä harjoitellen toistojen kautta. (Verso-ohjelma 2019.)

Kansainvälisellä tasolla on olemassa ohjekirjoja kiusaamisen ehkäisemiseksi pienten lasten parissa, mutta tutkimuksen puutteen vuoksi ne pohjautuvat käytännön kokemuksiin. Yksi tutkimukseen pohjaava ohjelma pienten lasten parissa on Françoise Alsakerin (2004) ”The Be-Prox”-malli (The Bernese Program), joka perustuu vahvasti henkilökunnan kouluttamiseen kuusiosaisen ohjelman avulla. Mallia voidaan käyttää kiusaamisen ehkäisemiseksi sekä päiväkodissa että koulussa. Ohjelman koulutuksen on tutkimuksin todettu olevan tehokas tapa antaa välineitä ja ohjata henkilökuntaa kiusaamisen vastaiseen työhön. (Repo 2013, 218.) Be-Prox -menetelmä keskittyy yksilöihin vaikuttamisen sijaan muuttamaan koko päiväkodin systeemiä, johon kuuluu koko päiväkotiryhmä ja opettajat. Ohjelma perustuu paikan järjestelmään ja arvopohjaan vaikuttamiseen. Pääpiirteissään menetelmä pohjautuu tiedon ja hyvien tapojen opettamiseen sekä tukemiseen. Siksi ryhmätyöskentelyn tuokiot ovat olennainen osa ohjelmaa, siellä

opettajat voivat saada toisiltaan neuvontaa ja tukea. Be-Prox-ohjelma perustuu empiiriseen tietoon kiusaamisesta. Pohja-ajatuksina on, että kiusaaminen on sosiaalinen ilmiö, ja kaikki lapset ovat siinä osaltaan mukana. (Alsaker & Nägele 2008, 14 – 15.)

Be-Prox menetelmän aikana henkilökuntaa tavataan useasti, noin kuusi kertaa viiden kuukauden jakson aikana. Heille annetaan erilaisia tehtäviä liittyen kiusaamisen ehkäisyyn omassa yksikössään. Ensimmäisen moduulin aikana orientoidutaan erilaisiin kiusaamisen ilmentymiin, ja korostetaan konfliktin ja kiusaamisen eroa. Seuraavaksi opettajia neuvotaan havainnoimaan omaa lapsiryhmäänsä päiväkodissa ja täyttämään kyselylomakkeet jokaisesta lapsesta. Seuraavassa vaiheessa keskustellaan yhdessä lapsiryhmän kanssa, mitä kiusaaminen on ja miten eri tavoin se voidaan ymmärtää. Tässä vaiheessa korostetaan erityisesti arvoja ja lasten oikeuksia. Henkilökunnan tehtävänä on puhua aiheesta ja omista arvoistaan keskenään tai ulkopuolisen ohjaajan kanssa. Seuraavaksi mietitään lasten kanssa yhdessä yhteinen käyttäytymiskoodi, säännöt, joihin kaikki sitoutuvat. Myös vähemmän osallistuvat lapset on erityisen tärkeää ottaa mukaan keskusteluun. Henkilökunnan tehtävä tässä vaiheessa on miettiä konkreettisia tapoja torjua kiusaamista. Neljännessä vaiheessa keskitytään henkilökunnan johdonmukaiseen toimintaan kiusaamisen ehkäisemiseksi. Henkilökunnan tulee tässä vaiheessa ottaa käyttöön erilaisia sanktioita epätoivotulle käytökselle ja erityisesti vahvistaa positiivista käyttäytymistä sekä muistuttaa lapsia yhdessä sovitusta säännöistä. Vääränlaisen käytöksen esilletuomisen lisäksi on tärkeää tarjota lapsille vaihtoehtoisia toimintatapoja. Samalla henkilökuntaa kannustetaan puhumaan asiasta vanhemmille ja järjestämään esimerkiksi vanhempainiltoja. (Alsaker & Nägele 2008, 15 – 17.)

Sosiaaliset taidot, empatia ja toiminta ovat seuraavan vaiheen keskiössä. Opettajien tulee kannustaa lapsia katsomaan tilanteita kiusatun näkökulmasta, puuttumaan tilanteisiin ja kertomaan aikuiselle, jos eteen tulee vaikea tilanne. Toimintaan tulee sisällyttää erilaisia fyysisiä aktiviteetteja sekä oman kehon tietoisuuteen ja rajoihin liittyviä harjoituksia. Viimeisessä vaiheessa henkilökunta reflektoi omaa toimintaansa omiin tavoitteisiinsa prosessin ajalta. On tärkeää pohtia omia asenteita ja ajatuksia uudelleen ja asettaa tavoitteita tulevaisuuden toiminnalle. (Alsaker & Nägele 2008, 17.)

3.2 Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Laki on jo pitkään vaatinut kouluja laatimaan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman. On kuitenkin arvioitu, että noin joka neljänneltä koululta se puuttuu. Yksi

syy tähän saattaa olla, että ohjeistusta suunnitelmaan on annettu vain vähän. Koulujen suunnitelmat ovat olleet niin sisällöllisesti ja toteutukseltaan hyvin vaihtelevia, ja samanlainen tilanne on myös varhaiskasvatuksen puolella. Osassa päiväkodeista kiusaamista on käsitelty omana lukunaan tai kappaleena osana varhaiskasvatussuunnitelmaa. Joissain päiväkodeissa on lisäksi tehty erillinen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma osaksi varhaiskasvatuksen suunnitelmaa. (Repo 2015, 178 – 179.) Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman olemassaolo on tutkitusti yhteydessä monien kiusaamiseen ehkäisevästi vaikuttavien tekijöiden kanssa. (Repo 2015, 181.)

Kiusaamisen ehkäisyä ja siihen puuttumista voi olla vaikea ohjeistaa ulkopuolelta, mikä tarkoittaa, että päivähoitoyksikön on itse ratkaistava, millaiset keinot sillä hetkellä juuri kyseessä olevien lasten kanssa olisivat tehokkaimpia. Kiusaamisen ehkäisy voidaan nähdä osana arjen pedagogiikkaa, joka muotoutuu kyseisen ryhmän ja lasten taitojen mukaan. Kiusaamisen ehkäisy, tunnistaminen ja puuttuminen olisi hyvä huomioida jo varhaiskasvatuksen henkilöstön täydennyskoulutusta laadittaessa, sillä siten henkilöstö saa oikeanlaista tietoa kiusaamisilmiöstä ja ennaltaehkäisevästä toiminnasta sekä kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatimisesta. Päivähoitoyksikön johtajan rooli on tärkeä pedagogisen työn ohjaajana, kun kiusaamista ehkäiseviä työtapoja mietitään varhaiskasvatuksen arkeen. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma tulisi laatia kirjalliseksi osaksi päivähoitoyksikön varhaiskasvatuksen suunnitelmaa, sillä se auttaa henkilöstöä näkemään kiusaamisen paremmin koko yhteisön asiana ja kohdistamaan ehkäisyn ryhmätasolle. Kirjallinen suunnitelma auttaa henkilökuntaa myös toimimaan sovitulla tavalla ja arvioimaan toimintaansa. Suunnitelma lisää tietoisuutta kiusaamisesta ilmiönä, se pyrkii sitouttamaan ja motivoimaan henkilöstöä kiusaamisen vastaiseen työhön, ja se jätteväittää vanhempien kanssa tehtävää työtä. Sen avulla koko työyhteisö tietää, miten toimitaan ja osaa perustella toimintaansa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 11.)

Suunnitelman laatiminen

Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin ”Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa: Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen” verkkojulkaisussa kerrotaan, mitä tulisi ottaa huomioon suunnitelmaa laatiessa, sitä toteuttaessa ja sen arvioinnissa. Ohjeessa korostetaan, että suunnitelmatyö on prosessi ja suunnitelman on tarkoitus toimia työvälineenä. Suunnitelman mukaista työskentelyä tulee lisäksi

arvioida säännöllisesti. Jotta siitä tulisi yhteinen työväline koko yksikölle se tulee laatia koko henkilöstön kanssa yhdessä keskustellen. (Kirves & Stoor-Grenner, 2010a, 12.)

Kirveksen ja Stoor-Grennerin (2010a, 12) mukaan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa laatiessa tulisi ottaa huomioon lain ja valtakunnallisen varhaiskasvatuksen suunnitelman näkökulma lapsen oikeudesta turvalliseen päivähoitoon, päiväkodin arvot ja näkemys siitä, mitä kiusaaminen on. Tämän lisäksi suunnitelmassa pitää käsitellä kiusaamisen huomaaminen ja tunnistaminen, kiusaamisen puuttumisen keinot ja seuranta sekä kiusaamisen ehkäisyn keinot. Myös sellaisista aiheista kuin yhteistyö vanhempien kanssa, dokumentointi ja suunnitelman arviointi sekä suunnitelman päivittäminen ja siitä tiedottaminen on kerrottava.

Suunnitelman sisältö

MLL:n ja Folkhälsanin julkaisun liitteessä (Kirves & Stoor-Grenner, 2010a, 55) on eritelty mitä kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman kuuluu sisältää. Suunnitelma on osa yksikön varhaiskasvatuksen suunnitelmaa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmassa tulee olla eritelty mahdollisimman tarkasti, millä tavalla kiusaamiseen puututaan ja millä tavoin kiusaamista ehkäistään päiväkodissa. Suunnitelman tulisi sisältää seuraavat asiat:

1. Päiväkodin henkilöstön yhteinen näkemys kiusaamisesta ja yhteinen tavoite kiusaamisen ehkäisemiseksi
2. Kiusaamisen ehkäisyn keinot
3. Kiusaamisen puuttumisen keinot
4. Suunnitelman arviointi
5. Ryhmäkohtainen suunnitelma
6. Suunnitelmaan perehdyttäminen ja siitä tiedottaminen (henkilökunta, vanhemmat, yhteistyötahot)

Julkaisussa on havainnollistettu päiväkodin yhteinen suunnitelmapohja, joka on tarkoitettu apuvälineeksi kiusaamista ehkäisevään työhön päiväkotiyksikössä. Pohjassa kuvataan nelikenttä, johon kuuluu päiväkodin yhteinen näkemys kiusaamisesta, kiusaaminen ehkäisy päiväkodissa, kiusaamiseen puuttuminen ja suunnitelman arviointi. Ensimmäiseen ruutuun kirjataan päivähoitoyksikön yhteinen kiusaamista ehkäisevän työn tavoite ja näkemys siitä mitä kiusaaminen on. Yhteinen arvokeskustelu on oleellista tavoitteen määrittämisen kannalta. Toiseen kohtaan kirjataan arvokeskustelun pohjalta

päiväkodin omat kiusaamisen ehkäisyn keinot ja menetelmät. Ehkäisyn keinot voidaan jakaa esimerkiksi aikuisen toimintaan yksittäisen lapsen kanssa, lapsiryhmässä tai työyhteisössä. Seuraavaksi kirjataan, miten akuutteihin kiusaamistilanteisiin puututaan, joka sisältää esimerkiksi myös konflikteihin ja riitoihin puuttumisen. Viimeinen, arviointiruutu sisältää sen, miten koko päiväkodin kiusaamisen vastaista työtä suunnitelmaa arvioidaan, miten siitä tiedotetaan ja miten uudet työntekijät perehdytetään aiheeseen. On myös tärkeä sopia, kuka hoitaa vastuut ja milloin sekä miten kiusaamistilanteiden dokumentointi tapahtuu. Nelikentän lisäksi osana kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa työstetään myös ryhmäkohtainen suunnitelma. Se on jaettu kahteen osaan, kiusaamisen ehkäisyyn ja kiusaamiseen puuttumiseen. Suunnitelmaan kirjataan konkreettisia ehkäisyn ja puuttumisen keinoja, jotka toimivat parhaiten juuri kyseessä olevassa ryhmässä ja ryhmän jäsenten kanssa. Laadinnassa onkin otettava huomioon niin koko lapsiryhmän ominaisuudet kuin lasten yksilölliset piirteet. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 57 – 58.)

3.3 Yhteistyö kodin kanssa

Yhteistyö vanhempien kanssa

Vanhempien rooli kiusaamista ehkäisevässä työssä on luonnollisesti tärkeä, sillä kiusaaminen on aina myös kodin asia. Vanhemmat sitoutetaan parhaiten kiusaamisen vastaiseen työhön, kun heille annetaan mahdollisuus osallistua päiväkodin arvokeskusteluihin esimerkiksi vanhempainilloissa. Vanhemmat tuntevat lapsensa parhaiten ja huomaavat lapsen muuttuneen käytöksen tai erilaiset reaktiot. Lapset usein myös kertovat kokemuksistaan kotona. Vanhempia täytyy kuunnella ja yhteistyössä selvittää, mitä lapsen kertomuksen tai oireilun takana voi olla. Kun vanhemmat saavat tietoa kiusaamisesta ilmiönä, he osaavat myös paremmin tulkita lapsensa käyttäytymistä. (Repo 2015, 166 – 167.)

Kiusaamisen ehkäisyssä ja siitä keskustelussa on tärkeää, että kaikki ymmärtävät kiusaamisen samalla tavalla. Tässä tärkeää on hyvä kommunikointi kodin, päiväkodin ja lasten välillä. Jos varhaiskasvatuksen opettaja ei pidä esim. ryhmästä pois jättämistä kiusaamisena, hän ei puutu siihen, vaikka lapsi kokisikin sen kiusaamisena ja tarvitsisi apua. (Hamarus 2008, 14)

Vanhemmalle lapsen terve kehitys on hyvin tärkeä asia. Jos lapsen kehitykseen ilmaantuu ongelmia, se vaikuttaa myös vanhemmuuteen. Vanhempi saattaa kokea hämmennystä, epätoivoa, arvottomuutta ja syyllisyyttä muiden tunteiden joukossa, jos arjessa korostuvat epäonnistumiset, pettymykset ja jatkuva kielteinen palaute lapsen käyttäytymisestä. (Kivijärvi & Linnove 2016, 13.) Vanhemmilla voi olla vaikeuksia ottaa palautetta vastaan kasvattajalta, sillä hän ei itse näe lapsensa käyttäytymistä vertaisryhmässä. Hän voi myös kokea tulevansa syyllistetyksi ja saattaa siksi kieltää tilanteen. Lapsen teot ja lapseen kohdistuneet teot kannattaa kertoa vanhemmille sellaisenaan, nimeämättä sitä kiusaamiseksi, sillä kiusaamiseen liittyy tulkintaa ja tulkinnat ovat erilaisia. (Repo 2013, 205 – 206.)

Kiusaamisen puheeksi ottaminen vanhemman kanssa vaatii hyviä vuorovaikutustaitoja, jotta syntyisi yhteistyö eri perheiden ja työntekijöiden vastakkainasettelun sijaan. Vanhemmille tulee kertoa rehellisesti, millainen asema lapsella on ryhmässä. Kiusaaminen herättää vanhemmissa voimakkaita tunteita, ja sen takia on tärkeä kertoa objektiivisesti mitä on tapahtunut ja välttää tulkintoja. Sen jälkeen tulkintaa voidaan tehdä turvallisesti yhdessä vanhempien kanssa. (Repo 2015, 166 – 167) Lapsen eri hoitajien, päiväkodin henkilökunnan ja vanhempien välille on tärkeä muodostua yhteys, jossa varhaiskasvattajat voivat kertoa rehellisesti lapsen roolista ja asemasta vertaisryhmässä, ystävistä ja mahdollisista konflikteista. Myös aikuisten eriävät näkemykset kiusaamisesta on hyvä ottaa esille, jotta niistä voidaan keskustella, ja työntekijät voivat perustella omaa toimintaansa lasten välisissä konfliktitilanteissa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 46.)

Kiusaamisen ehkäisy kotona

Kiusaamisen ehkäisyssä tärkeä osuus on tunteiden säätelyn taitojen kehittyminen, ja vanhemmilla on tärkeä rooli lapsen sosiaalisen kompetenssin muodostumisessa. Tämän vuoksi kodin merkitys lapsen kehityksessä on suuri, vaikka kiusaaminen tapahtuisikin päiväkodissa. Tutkimuksia perheen sisarusten välisestä kiusaamisesta on hyvin vähän, ja sitä tutkittaessa on mietittävä, miten kiusaaminen määritellään. Sisaruksista puuttuu ryhmä, jossa kiusaamista on yleensä tarkisteltu, mutta vallan epätasapainoa on todettu esiintyvän. Tutkimuksissa on todettu, että sisarusten välit heijastuvat lapsen hyvinvointiin myös kodin ulkopuolella. (Repo 2013, 208 – 209.)

Neitolan (2011) tutkimuksen mukaan rajoittava, ankara ja määräilevä kasvatusta lisää lapsen sosiaalisen kyvykkyyden ongelmia. Kontrollin ja määräilevän kasvatuksen

sijaan on tärkeä oivaltaa, että kukaan lapsi ei ole tahallaan ilkeä ja että yleensä huonon käytöksen takana on puutteita lapsen taidoissa. Jokainen lapsi tarvitsee lämpöä ja rakkautta, joiden kautta erilaisia taitovajeita käsitellään. Haastavan käytöksen takana voi olla myös aikuisen kykenemättömyys ymmärtää lapsen tarkoitusperiä ja logiikkaa. (Repo 2013, 210.) Jos lasta rankaistaan hänen tunteidensa näyttämisestä, hän oppii, että tunteet ovat väärä ja että niitä ei saa olla. Hän ei opi näin tuomaan niitä rakentavasti esille ja hallitsemaan niitä. Aikuisen tehtävä on opettaa lapselle, että tunteiden näyttäminen on hyväksyttävää mutta muiden satuttaminen on väärin. Lapsi tarvitsee lohdutusta silloinkin, kun hän kokee mm. kateutta, vihaa, mustasukkaisuutta tai pettyymystä. Revon mukaan ylipäänsä kiusaamisen ehkäisyn kivijalka on lapsen hyväksyminen ja kunnioittaminen, mihin ei kuulu lapsen rankaisemista. Kunnioittava ja hyväksyvä ilmapiiri on lapsen terveen kasvun edellytys. (Repo 2013, 212.)

Myös kodin arvot voivat tukea kiusaamisen ehkäisemistä, sillä lapsi oppii vanhemmiltaan toisia ihmisiä kunnioittavan asenteen ja elämäntavan, ja omaksuu ne osaksi identiteettiään. Kodin arvot näkyvät lapsen käytöksessä myös kodin ulkopuolella. Vanhemmat eivät aina tule ajatelleeksi sitä, minkälaisia asioita lapsi oppii kodin vuorovaikutuksesta. Esimerkiksi työkavereista arvostelemaan sävyyn kerrotut kommentit opettavat lapselle, että toiselle saa olla epäkunnioittava. On tärkeää tukea lasta suvaitsevaisuuteen ystävyyssuhteissa, ja opettaa esimerkin kautta, että kaikkien kanssa voi olla. Lapsen ystävyyssuhteita voidaan vaalia kutsumalla lapsen ystäviä käymään ja olemalla aktiivinen, esimerkiksi olemalla läsnä lasten pihaleikeissä. Siten voidaan ehkäistä torjuntaa ja lasten välisiä konflikteja. (Repo 2013, 214.)

Aiheen käsittely lasten kanssa

Lasten keskuudessa esiintyy erilaisia mielipiteitä ja mielikuvia siitä, mitä on kiusaaminen ja mikä siihen lasketaan. Myös päiväkodin henkilöstöllä voi olla eriäviä näkökulmia sekä toistensa että lasten kanssa siitä, mitä kiusaaminen on. (Neitola, 2010, 218) Tärkeää on yhtenäistää jokaisen osapuolen näkemyksiä kiusaamisesta ja ottaa ko. aihe puheeksi, jolloin luodaan avoimuutta.

Alsaker ja Nägele (2008) esittävät, että työntekijöiden on tärkeää puhua omista tunteuksistaan kiusaamisen eri roolien ottaneita lapsia kohtaan ja omista arvoistaan kiusaamiseen liittyen. Tämä voi olla joillekin työntekijöille hankalaa ja aiheuttaa jopa ahdistusta, joten mahdollisuus lisätukeen olisi suotavaa. Tämän jälkeen lasten ja

aikuisten välisen, yhteisesti sovittujen käytössääntöjen (*behaviour code*) luominen onnistuu helpommin. Tätä pitää yllä yhtenäinen, ristiriidaton opetusmenetelmä, jossa sanktiot pysyvät samoina. (Alsaker & Nägele 2008, 242.) Tämä on pohja ilmapiirille, jossa kiusaamisesta voidaan puhua lasten kanssa avoimesti ja tehdä selkeät linjat siihen, miten siihen puututaan.

4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

4.1 Kehittämistehtävän määrittely ja tavoitteet

Toimintaympäristö ja toimijat

Teimme kehittämistyön Raisiossa sijaitsevaan Pasalanpuiston päiväkotiin, joka sijaitsee Raision Kuloisissa. Päiväkodissa toimii neljä lapsiryhmää: keltasirkut, viherpeipot, sinitiaiset ja hippiäiset. Kehittämistyön aikana päiväkodissa ei järjestetty esikoulua. Jokaisessa lapsiryhmässä toimii kolme erilaisen koulutuspuhjan omaavaa ammattikasvat-tajaa; uuden lakisäädöksen mukaisesti kaksi korkeakoulutettua varhaiskasvatuksen opettajaa ja yksi lastenhoitaja. Poikkeuksena on kaikista pienimpien lasten ryhmä Hip-piäiset, jossa on kaksi lastenhoitajaa ja yksi varhaiskasvatuksen opettaja. Pasalanpuis-ton päiväkodissa toimii myös päiväkodinjohtaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä oma perhetyöntekijä.

Kehittämistyömme toimijoita olimme me, päiväkodin lapset, heidän vanhempansa ja päiväkodin henkilökunta. Eri toimijoiden osallisuus oli tärkeää kehittämistyön onnistumi-sen kannalta, ja tarkoituksenamme olikin toteuttaa työ tiiviissä yhteistyössä päiväkodin henkilöstön kanssa. Ajan puutteen vuoksi emme voineet ottaa päiväkodin lapsia mu-kaan kehittämistyöhön, vaikka olimme aluksi niin suunnitelleet.

Kehittämistehtävä

Kehittämistehtävänämme oli etsiä toimintatapoja kiusaamisen ehkäisyyn ja vakiinnut-taa niitä käytäntöön yhteistyössä henkilöstön ja vanhempien kanssa. Tämä tarkoittaa henkilöstön ja vanhempien ottamista mukaan prosessiin erilaisten menetelmien avulla, esimerkiksi haastatteluilla ja kyselyillä. Kehittämispöcessin loppupuolella tavoit-teenamme oli laatia Pasalanpuiston päiväkodille kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma. Ideana oli koota jonkinlainen tuotos, jota henkilökunta voisi käyttää apuna kiusaamisen ehkäisyssä. Alustavasti pyrimme luomaan jonkinlaiset yhtenäiset ja konkreettiset oh-jeet, jolla suunnitelma sidotaan arkeen ja käytäntöön. Konkreettinen ja helppokäyttöi-nen tuotos auttaisi toimintatapojen juurruttamisessa.

Pasalanpuiston päiväkotia aloitti toimintansa tammikuussa 2019, eli se oli kehittämistyön alkaessa juuri avannut ovensa. Päiväkodilla ei siis ollut vielä kovin vakiintuneita tai

yhtenäisiä toimintatapoja kiusaamisen ehkäisemiseksi. Olemassa olevien käytäntöjen sijasta keskityimmekin pikemminkin selvittämään henkilöstön ideoita, toiveita ja odotuksia aiheeseen liittyen. Lähdimme pohtimaan yhdessä erilaisia teemoja, kuten miten kiusaaminen koetaan, millaisessa ympäristössä kiusaamista ei tapahdu ja miten koti ja päiväkotitoiminta voisivat tehdä yhteistyötä kiusaamisen ehkäisemisessä.

Palveluiden ja toiminnan kehittämisessä on hyvä mahdollistaa asiakkaiden ja työntekijöiden osallisuus jo kehittämistarpeiden pohdinnassa. Asiakkailta saa arvokasta tietoa esimerkiksi asiakaspalautteiden muodossa. Asiakkaiden antamat mielipiteet voivat tuoda paljon sellaista tietoa esiin, jota ei ammattilaisen näkökulmasta olla huomattu. Asiakkaat olisivatkin hyvä ottaa huomioon jo ennen uuden hankkeen toteuttamista, jotta löydetään asia, joka on tärkeä asiakkaiden kannalta. Sosiaalisuus on välttämätöntä innovaatioiden kannalta. Innovaatioiden perustana on kognitiivinen ja luova ajattelu, joka muuttuu innovaatioksi yksilöiden välisen yhteistyön kautta. Ilman innovatiivista työyhteisöä kehittämistä ei synny. Kehittäminen edellyttää asioiden ja ideoiden jakamista, keskustelua, osallistamista ja kuuntelemista. (Salonen ym. 2017, 17 – 19.)

Pystyäksemme vaikuttamaan päiväkodin toimintaan meidän täytyi sitouttaa päiväkodin henkilökunta mukaan prosessiin. Yleensä ihmisellä on taipumus sitoutua paremmin ohjeisiin ja toimintamalleihin, jotka hän kokee tärkeäksi ja joiden laatimisessa on itse ollut mukana. Ei olisikaan siis ollut järkeä tulla ulkopuolisena jakelemaan neuvoja, vaan mieluummin jakaa yhdessä ideoita ja viedä prosessia eteenpäin näiden ideoiden pohjalta. Lisäksi eri osapuolten ideat ovat jo sinällään arvokkaita.

4.2 Kehittämismenetelmät

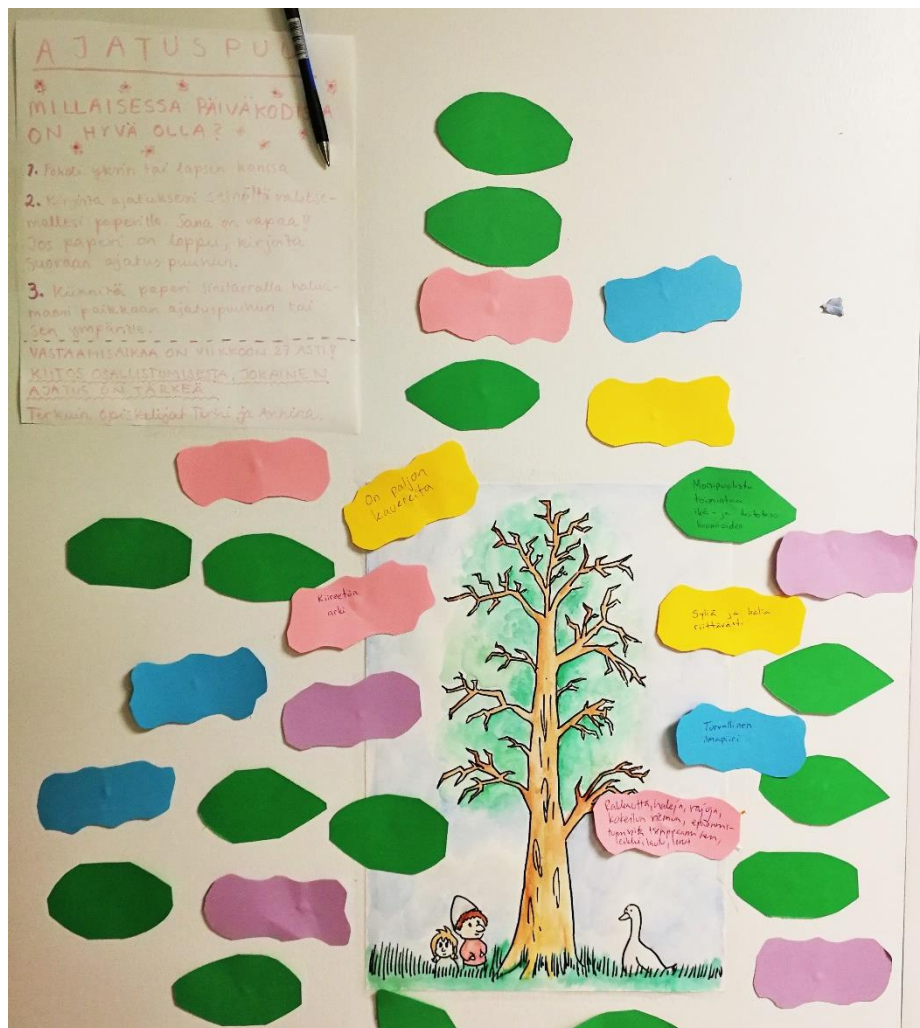
Lähdimme pohtimaan kehittämistyössämme käytettäviä menetelmiä kyseisen kohdeyhtymän, osallistamisen ja toimeksiantajan toiveiden perusteella. Mietimme, millä menetelmällä mahdollistetaan osallistuminen mahdollisimman hyvin jokaiselle kehittämistyön toimijalle: lapsille, heidän vanhemmilleen ja päiväkodin henkilökunnalle.

Ideoimme menetelmiä yhdessä päiväkodin johtajan kanssa, hänellä oli paljon ideoita ja kokemusta siitä, mikä on ennen ollut toimiva yhteistyön väline vanhempien kanssa. Päädyimme anonyyminä täytettävään sähköiseen kyselyyn ja matalan kynnyksen ajatuspuu-julisteeseen. Päiväkodin henkilökunnalle suuntasimme menetelmäksi teema-haastattelun. Siinä halusimme nostaa esiin paitsi MLL:n ja Folkhälsanin kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman teemoja, myös Alsakerin ja Nägelen (2008) Be-Prox-

menetelmässä esiin tulleita teemoja, jotka syventävät kasvattajien tietoisuutta omista asenteistaan ja arvoista. Lapsille suunnittelimme toteuttavamme nukketatterin tai so- siometrin toteutusta, mutta ajan puutteen takia ne karsiutuivat pois kehittämistyöstä.

Ajatuspuu ja sähköinen kyselylomake vanhemmille

Ensimmäiseksi toteutimme vanhemmille ajatuspuu-julistein. Julistein ideana oli herätellä vanhempien ajatuksia aiheeseen ja olla matalan kynnyksen tapa osallistua ide- oimiseen. Kiinnitimme jokaisen ryhmän eteisen seinälle julistein, johon on kuvattu leh- tipuu. Julistein ympärille kiinnitimme lehtiä ja kynä, jolla vanhemmat voivat kirjoittaa ajatuksiaan aiheeseen liittyen. Vastaukset oli tarkoitus kirjoittaa lehteen ja lehti kiinnite- tään puuhun sinitarralla. Lisäksi kiinnitimme julistein viereen ohjeen vastaamisesta ja kysymyksen, johon toivoimme vanhempien vastaavan: ”**Millaisessa päiväkodissa on hyvä olla?**”.

Kuva 1. Ajatuspuu-juliste muutamilla vastauksilla

Mahdollisuuden anonyymiin vastaamiseen vanhemmille antoi sähköinen kysely.

Koimme kyselyn hyväksi menetelmäksi lasten vanhemmille, sillä se mahdollistaa osallistumisen oman aikataulun mukaan, tietyn vastausajan puitteissa.

Kyselylomake on perinteinen aineistonkeruumenetelmä. Kysymyslomakkeessa selvitetävät asiat on pystyttävä asettamaan mittareiksi eli kysymyksiksi. Teorian pohjalta etsitään sopivat käsitteet, joiden jälkeen tutustutaan mittausmenetelmiin ja haetaan sitten pohjaa kysymysten runkoon. (Valli 2010, 92 – 93.) Kysymyslomake muotoillaan yleensä siten, että kysymykset aloitetaan niin sanotuilla lämmittelykysymyksillä, kuten iällä ja sukupuolella. Ne toimivat ikään kuin harjoituksena, kun seuraavaksi siirrytään ensin helppoihin kysymyksiin ja siitä arkojen aiheiden kysymyksiin. Loppuun on hyvä jättää helpompia kysymyksiä niin sanotuiksi jäähdyttelykysymyksiksi. Kysymyksissä on hyvä tarttua oleellisiin kysymyksiin ja aihealueisiin: lomake ei saa olla liian pitkä, ettei vastaajan mielenkiinto ehdi loppua. Pituutta ja kieltä on hyvä miettiä sen kannalta, kenelle kysymykset tehdään: kuinka hyvin vastaajat osaavat esimerkiksi lukea, minkä ikäisiä he ovat ja onko teoria heille entuudestaan tuttua. Kysymysten on oltava yksiselitteisiä ja ymmärrettävissä, sillä tulkinnanvara vastauksissa vähentää kyselyn luotettavuutta. (Valli 2010, 94 – 95.)

Sähköisesti toteutettava kysely on taloudellinen ja aikaa säästävä (Valli 2010, 101).

Teimme kyselyn Google Forms -ohjelmalla, jolla on helppo lähettää ja vastaanottaa kysymykset. Ohjelman käyttäminen on ilmaista ja tulosten analysointi on helppoa. Kyselyssä käytimme monivalintakysymyksiä, yksinkertaista intensiivisyysasteikkoja ja avoimia kysymyksiä. Intensiivisyysasteikko on järjestysasteikko, jossa on käytössä ainoastaan kokonaislukuja (Valli 2010, 112).

Kysymysten kautta halusimme selvittää, *minkälaisia kokemuksia perheillä on kiusaamisesta ja yhteistyöstä päiväkodin kanssa*. Aloitimme kyselyn taustakysymyksillä: vastaajan sukupuoli, tekeekö vastaaja kyselyä yksin vai perheenjäsenen kanssa, montako lasta vastaajalla on Pasalanpuiston päiväkodissa ja mikä heidän sukupuolensa on. Taustakysymykset toimivat etupäässä lämmittelykysymyksinä, mutta meitä kiinnosti myös nähdä, olisiko vastaajien tai heidän lastensa sukupuolilla yhteyttä kiusaamisen kokemuksiin.

Toinen osio liittyi kiusaamisen kokemuksiin. Kysyimme vanhemmilta, kuinka he määrittelivät pienten lasten kiusaamisen, kuinka vakavana ongelmana kiusaamista pidettiin, ovatko vastaajien lapset olleet kiusaamisen uhrin tai kiusaajan asemassa, puututtiinko kiusaamiseen ja kaipaisivatko he apua kiusaamisen puheeksi ottamisessa. Kolmannessa osiossa kysyimme vanhempien kokemuksia kodin ja päiväkodin välisestä yhteistyöstä: onko kiusaamista otettu puheeksi päiväkodissa, onko vanhempien mielipidettä otettu huomioon perheeseen liittyvissä asioissa ja mitä vanhempien mielestä pitäisi tehdä, jotta kiusaamista ei tapahtuisi päiväkodissa. Lopuksi annoimme jäähdyttelykysymykseksi vanhemmille mahdollisuuden sanoa, mitä halusivat, päiväkodin henkilökunnalle anonyymisti. Kysymyksellä halusimme luoda yhteisymmärrystä päiväkodin ja perheiden välille.

Linkki sähköiseen kyselylomakkeeseen lähetettiin päiväkodin johtajan kautta kaikille perheille. Google Forms- palvelun kautta voi tarkastella reaaliaikaisesti, kuinka monta kertaa kysely on täytetty ja mitä siihen on vastattu. Varasimme vastaamisaikaa kyselyyn kuukauden. Syyskuussa 2019 suljimme kyselyn, ja aloimme käsitellä vastauksia. Kyselylomakkeen kysymykset kokonaisuudessaan löytyy liitetiedostoista.

Teemahaastattelut päiväkodin työntekijöille

Toteutimme teemahaastattelut jokaisen ryhmän kasvattajatiimin kanssa ja lisäksi talon erityislastentarhanopettajan kanssa. Teemahaastattelu on eräänlainen keskustelu, jossa haastattelijä pyrkii selvittämään haastateltavalta tutkimuksen aihepiiriin kuuluvat asiat. Haastattelu toteutetaan tutkijan aloitteesta ja se on tavoitteellinen tiedonkeruun tilanne. (Eskola & Suoranta 1998, 28.) Teemahaastattelu lähtee oletuksesta, että kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia tällä menetelmällä. Haastattelussa korostuu haastateltavan elämysmaailma ja määritelmä tilanteesta. Haastattelu ei ole sidottu yksityiskohtaisiin määritelmiin tai kysymyksiin, vaan se etenee, nimensä mukaisesti, teemojen varassa. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 48.)

Ennen haastattelujen toteuttamista asetimme toiminnalle tavoitteet, eli mitä haluamme sen avulla saavuttaa. Pohdimme, minkälaista tietoa voisimme juuri kohderyhmälämmä, eli ammattikasvattajilta saada. Muutama tärkeä tavoite nousi ohjaamaan haastatteluja. Halusimme saada selville kasvattajien näkemyksiä ja kokemuksia kiusaamisesta ja sen ehkäisystä, ja toisaalta halusimme kuulla heidän toiveitaan kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaan. Halusimme kuulla kasvattajien kokemuksen tuomaa

asiantuntijuutta, ja selvittää, millaisia erilaisia toimintatapoja heillä oli kiusaamisen ehkäisemiseksi tai kiusaamiseen puuttumiseen. Asetimme myös pääteemat, joiden avulla haastattelut seuraisivat samaa punaista lankaa. Valitsimme teemat sen mukaan, millaista tietoa koimme tarvitsevamme kehittämistyötä varten. Teemoiksi nousivat *kiusaaminen ilmiönä, kokemukset kiusaamisesta, kiusaamisen ehkäisy ja kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma*. Toteutimme haastattelun ryhmähaastatteluna aikaa säästääksemme ja luodaksemme tilanteen, jossa työntekijöiden on mahdollista keskustella sekä tuottaa ideoita omaan työhönsä liittyen. Tavoitteenamme oli myös pyrkiä virittämään keskustelua kiusaamisesta ryhmän kasvattajien välillä, joten ryhmähaastattelu sopi tähän tarkoitukseen hyvin.

Ryhmähaastattelussa haastattelijan tehtävä on huolehtia siitä, että keskustelu pysyy käsitellyissä teemoissa. Sen käyttäminen on erityistä silloin, kun halutaan selvittää valittujen henkilöiden muodostaman yhteisen kannan johonkin ajankohtaiseen kysymykseen. Ryhmähaastatteluun kannattaa valita ihmisiä, jotka ovat jotenkin entuudestaan tuttuja toisilleen: näin jännitys ei vaikuta saataviin tuloksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 61 – 62.) Ryhmähaastattelusta saatu aineisto perustuu vuorovaikutukseen, jonka luonteelle luodaan ehdot jo ryhmän kokoamisvaiheessa. Kun osallistujat on saatu kokoon, voidaan aloittaa haastattelukeskustelu. Keskustelun alussa vetäjä käyttää aktiivisesti hallinnollista valtaa, luoden säännöt ja edellytykset keskustelulle. Tärkeintä ohjauksessa eli moderoinnissa on *keskustelun ehtojen luominen ja puheen aloittaminen, tiettyjen sääntöjen esittäminen ja niiden valvominen*. (Valtonen 2005, 227 – 230.)

Erityisesti ryhmän alkutilanne on jännitteinen: kaikkia haastatteluun osallistujia jännittää hieman. Aloituspuheenvuorolla moderaattori tuo esille ryhmän säännöt: mistä on tarkoitus keskustella ja miksi, ja miten ryhmässä puhutaan. Motivointi ja kiitollisuuden osoittaminen paikalle tulosta ovat myös tärkeitä. Hyvä moderointikäytäntö antaa kunnioitusta ja arvostusta osallistujille. Jännityksen lievittämiseksi haastattelun aluksi voi pitää esittäytymiskierroksen. Keskustelu itsessään on osallistujien tehtävä: ryhmän vetäjä pyrkii ohjaamaan sitä haluttuun suuntaan verbaalisten ja non-verbaalisten käytäntöjen avulla. Avointen kysymysten muoto ja käytetty kieli kutsuvat haastateltavia kertomaan kokemuksistaan tai tietystä tapahtumasta. Vastaukset ovat tyypillisesti kestoaltaan lyhyitä tarinoita. Ryhmähaastattelussa haastateltavat kertovat vastaukset toisilleen, mutta hakevat vetäjältä tukea verbaalisen ja non-verbaalisen minimipalautteen, kuten nyökkäilyn ja katsekontaktin, kautta. Moderointitapoihin kuuluu myös jatkokysymysten esittäminen ja ennen muuta kuuntelu: vastaukset tarvitsevat aina kuulijan, ja ottamalla

aktiivisen ja kannustavan kuuntelijan roolin moderaattori antaa tilaa kertomuksille. Moderaattorin on hyvä ottaa myös hiljaiset osallistujat huomioon. Kaikkein äänekkäin voi dominoida keskustelua, mutta myös hiljaa oleminen ei ole neutraali vaihtoehto vaan myös hiljaisin voi dominoida tilannetta. Moderaattorin tehtävä onkin hallita hiljaisuutta ja erilaisia hiljaisuuksia. Myös kysymykset, joka tutuvat vaikeilta, epäsovivilta, naiivilta tai asiaankuulumattomilta voivat saada aikaan kiusallisen hiljaisuuden. Myöskään ryhmähaastattelun vuorovaikutuksen ideaali ei aina toteudu: vetäjän huomaamatta keskustelusta voi tulla haastattelunomainen tilanne hänen ja yhden haastateltavan välille muiden osallistujien kuunnellessa, tai haastateltavat voivat alkaa tenttaamaan haastattelijaa hänen tietämyksestään aiheeseen liittyen. (Valtonen 2005, 230 – 236.)

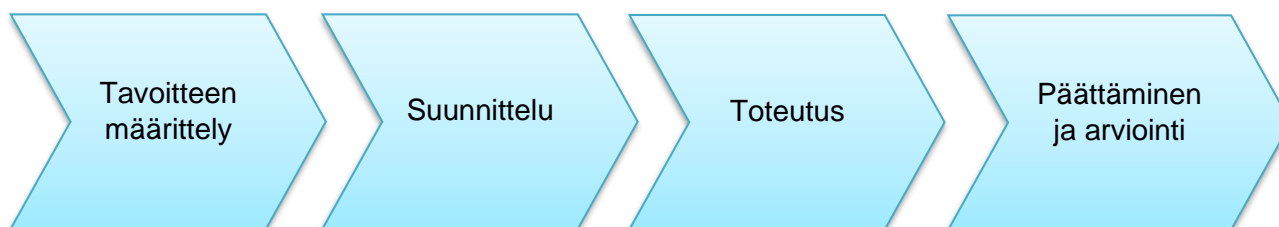
Toteutimme työntekijöiden teemahaastattelut niin, että haastattelimme vuorollaan jokaisen lapsiryhmän kasvattajatiimiä. Teimme haastattelut yksin sen sijaan, että olisimme haastatelleet yhdessä. Päätelimme, että se tekisi haastattelutilanteesta helpommin lähestyttävän ja yksinkertaisemmän. Paikalla haastatteluissa oli vaihdellen kahdesta kolmeen aikuista, jotka olivat koulutukseltaan joko yliopisto- tai sosionomitaustaisia lastentarhanopettajia tai lastenhoitajia. Jokaisessa haastattelussa oli mukana vähintään yksi lastentarhanopettaja. Teimme yhteensä viisi haastattelua, joista neljä oli lapsiryhmien tiimeille ja yksi kaksin kesken talon varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Haastattelut toteutuivat kunkin työtiimin tiimipalaverin aikaan, kun ryhmän lapset olivat päivänunilla. Kussakin haastattelussa kului aikaa vaihdellen 15-30 minuuttia. Ennen haastattelua kysyimme haastateltavilta luvan keskustelun äänittämiseen, ja saimme kaikilta luvan. Kerroimme, että haastattelut ovat luottamuksellisia ja meillä on vaitiolovelvollisuus, eli äänitteitä ei kuulisi kukaan muu kuin me kaksi kehittämistyötä tekevää opettajaa.

Haastattelun aluksi esittäydyimme toisillemme, ja kiitimme haastateltavia heidän ajatustaan ja osallistumisestaan. Sen jälkeen kerroimme lyhyesti itsestämme, opinnoistamme ja kehittämistyöstä. Kerroimme, että mielestämme oli tärkeää kuulla varhaiskasvatuksen ammattilaisten ajatuksia aiheeseemme, ja että haastattelun tarkoituksena ja tavoitteena on uusien ideoiden ja työtapojen oppiminen sekä keskustelun virittäminen työntekijöiden kesken. Sitten kerroimme, miten haastattelu tulee etenemään: voidaan keskustella vapaasti ryhmässä sen sijaan että he vastaisivat suoraan esittämiimme kysymyksiin. Vaikka haastattelurunko on valmiina, keskustelu saa edetä omalla painollaan. Koimme tärkeäksi, että tilanne on mahdollisimman rento ja keskustelu saa painottua

haastateltavien mielenkiinnon kohteiden mukaan. Haastattelun lopuksi vielä kiitimme haastateltavia ja kerroimme, miten tärkeä heidän panoksensa on meidän työllemme.

4.3 Prosessikuvaus

Päätimme havainnollistaa kehittämistyömme prosessia lineaarisen mallin mukaan. Lineaarinen malli esittää kehittämistyön kulun suoraviivaisesti alusta loppuun. Todellisuudessa kehittämistyön prosessi ei ole näin jäykän yksinkertainen, vaan siihen kuuluu jatkuvaa reflektiota, arviointia ja suunnittelua. (Salonen 2013, 15.) Lineaarinen malli sopii kuitenkin hyvin yksinkertaistamaan työn prosessia.

Taulukko 1. Kehittämistyön prosessin kulku lineaarisen mallin mukaan.

Prosessin vaiheita ovat tavoitteen määrittely, suunnittelu, toteutus, prosessin päättäminen ja arviointi. Aloitusvaihe sysää koko kehittämisprosessin liikkeelle. Aloitusvaiheessa eritellään kehittämistarve, alustava kehittämistehtävä, toimintaympäristö sekä mukana olevat toimijat. Tässä vaiheessa on tärkeä rajata aihe realistisesti ja kirkastaa sitä. Suunnitteluvaihe seuraa aloitusvaiheen jälkeen. Suunnitteluvaiheessa laaditaan kirjallinen kehittämissuunnitelma, jossa ilmenee alustavasti tavoitteet, ympäristö, kehittämistyön vaiheet, toimijat, menetelmät ja dokumentointitavat. Samalla selvitetään mukana olevien toimijoiden vastuut. Kaikkia työskentelyyn liittyviä asioita ei voi tietää varmasti tässä vaiheessa prosessia, mutta on tärkeää, että työskentely olisi mahdollisimman huolellisesti suunniteltua. Suunnitteluvaihe onkin prosessin tärkein vaihe. (Salonen 2013, 17 – 18.)

Kehittämistyömme alkoi marraskuussa 2018, jolloin valitsimme työn aiheen. Meistä tuli työpari, sillä olimme kummatkin kiinnostuneita kiusaamisen ehkäisystä aiheena ja koimme sen tärkeänä. Tällöin työn toimeksiantaja ei ollut vielä varmistunut. Marraskuussa, ennen tarkempaa tavoitteen määrittelyä, aloimme tutustumaan aiheeseen

ensimmäistä kertaa ja kirjoittamaan teoriaperustaa kehittämistyölle. Joulukuuksi 2018 sovimme tapaamisen Raision kaupungintalolle Raision varhaiskasvatuksen koordinaattorin ja kahden päiväkodin johtajan kanssa. Keskustelimme yhdessä kiusaamisen ehkäisystä ja Raision kaupungin varhaiskasvatuksen tarpeista. Ideoimme yhdessä myös sitä, millaiset kehittämismenetelmät olisivat toimivia. Keskustelusta Raision kaupungin varhaiskasvatuksen ammattilaisten kanssa nousi kahdenlaista tarvetta kehittämistyölle; kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman laatiminen koko Raision kaupungille tai kohdistetusti tammikuussa aloittavalle Pasalanpuiston päiväkodille.

Tammikuussa 2019 rajasimme kehittämistyön koskevan kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa Pasalanpuiston päiväkodille. Tammikuussa täytimme myös toimeksiantosopimuksen ja anoimme tutkimuslupaa Raision kaupungilta. Tapasimme Pasalan päiväkodin johtajan Marjo Lammeksen juuri toimintansa aloittaneessa päiväkodissa. Ideoimme yhdessä, miten lähdetään toteuttamaan kehittämistyötä ja millaisia toiveita päiväkodilla on. Kehittämistyön suunta alkoi hahmottua. Hahmottelimme tällöin myös alustavaa aikataulua kehittämistyöllemme, mikä tosiasiaassa muuttui jatkuvasti prosessin edetessä. Tammikuussa laadimme valmiiksi myös kehittämissuunnitelman, joka sisälsi hieman teoriaperustaa aiheesta sekä alustavasti kehittämistehtävän, kehittämismenetelmät ja prosessin aikatauluttamisen.

Kehittämisprosessimme alusta lähtien olemme koonneet yhteisiä muistiinpanoja työn kulusta ja sovitusta asioista tehdäksemme työn näkyväksi. Meillä kummallakin oli niihin pääsy pilvipalvelun kautta.

<i>Aika</i>	<i>Toimijat</i>	<i>Toiminta</i>
11/2018	Terhi ja Annina	Aiheeseen perehtyminen, teoriaperustan kirjoittaminen.
12/2018	Terhi ja Annina, Raision varhaiskasvatuksen koordinaattori, päiväkotien johtajat	Toteutuksen ideointi, tarpeiden selvittäminen.
1/2019	Terhi ja Annina, Marjo Lammes (päiväkodin johtaja)	Aiheen rajaaminen ja kirkastaminen. Kehittämissuunnitelman laatiminen.

Suunnittelu	2-3/2019	Terhi ja Annina	Teoriapohjan kirjoittaminen, perusteellinen perehtyminen aiheeseen.
	3-5/2019	Terhi ja Annina, päiväkodin johtaja Marjo Lammes.	Kehittämistyön toteutuksen suunnittelu, menetelmien valinta.
	5-8/2019	Terhi ja Annina, päiväkodin henkilökunta ja lasten vanhemmat.	Haastattelujen, ajatuspuiden ja kyselyn suunnittelu ja toteutus.
Toteutus	9/2019	Terhi ja Annina.	Kehittämismenetelmien avulla saadun tiedon käsitteleminen: aukikirjoittaminen ja analysointi. Kehittämismenetelmien kirjoittaminen.
	10-11/2019	Terhi ja Annina, päiväkodin johtaja Marjo Lammes.	Tuotoksen sisällön suunnittelu. Tuotoksen kokoaminen teoriapohjan, kehittämistyöstä nousseen tiedon ja toimeksiantajan kanssa prosessin aikana käymien keskustelujen pohjalta.
Arviointi	12/2019 - 1/2020	Terhi ja Annina, päiväkodin henkilökunta.	Tuotoksen arviointi ja viimeistely. Kehittämistyön raportin viimeistely. Tuotoksen esittely päiväkodilla.

Taulukko 2. Kehittämistyön vaiheet aikatauluna.

Helmi-maaliskuussa 2019 syvennyimme kasaamaan tietoperustaa kehittämistyölle ja lisäämään omaa ymmärrystämme aiheesta. Tieto- ja teoriapohjan kerääminen vei aikaa, jotta saimme monipuolisen käsityksen kehittämistyön taustalla olevasta ilmiöstä eli kiusaamisesta varhaiskasvatuksessa. Oli tärkeää rajata aihealue sellaiseksi, että se tuokisi lopulta kasattavaa tuotosta. Maaliskuun lopusta toukokuuhun työskentelimme kehittämistyömme menetelmien parissa. Jaottelimme kehittämismenetelmät

toimintaympäristön ja toimijoiden mukaan; miten saamme mukaan päiväkodin lapset, lasten vanhemmat sekä ryhmien kasvattajat. Ideoimme aluksi lapsille nukketeatteria ja sosiometriä, vanhemmille kyselyä ja fläppitaulua sekä työntekijöille haastattelua. Työn edetessä moni näistä menetelmistä jäi pois, ja lopulta toteutimme kyselyn, ryhmähaastattelut ja ajatuspuun. Nämä menetelmät valitsimme tutkimuskirjallisuudesta ja aiemmista keskusteluista toimeksiantajan kanssa sillä perusteella, että ne sopivat parhaiten toimintaympäristöön, aiheeseen ja aikatauluun, käytettävissä olevat resurssit huomioiden. Ennen menetelmien tarkempaa suunnittelua kävimme yhdessä keskustelua työn tavoitteista, mitä haluamme milläkin menetelmällä saavuttaa ja mitkä aihealueet ovat olennaisia kehittämistyötämme ajatellen. Näiden teemojen ja tavoitteiden pohjalta suunnittelimme rakenteet haastatteluille ja kyselylle.

Toteutusvaiheessa työskennellään kehittämistyön toimijoiden kanssa yhdessä kohti sovittua tavoitetta ja tuotosta. Tässä vaiheessa realisoituvat kaikki kehittämishankkeen osatekijät: toimijat, menetelmät, aineistot ja tietoperusta sekä dokumentointitavat. Toteutusvaihe on ammatillisen oppimisen kannalta tärkeä vaihe, ja sen aikana olisi tärkeää saada ohjausta, vertaistukea ja palautetta tehdystä työstä. (Salonen, K. 2013, 18.)

Kesä-elokuussa otimme käyttöön valitsemamme kehittämismenetelmät; haastattelut, ajatuspuun ja kyselyn. Ennen toiminnan aloittamista lähetimme lasten vanhemmille päiväkodin johtajan välityksellä sähköpostin, jossa esittelimme itsestämme ja kehittämistyöstä, sekä kerroimme aikataulusta kehittämistyön suhteen. Ajatuspuut veimme päiväkodille alkukesästä ja kiinnitimme ne seinille jokaisen ryhmän aulaan. Ryhmähaastattelut toteutimme tiimipalaverien aikaan maanantaisin ja tiistaisin toukokuusta heinäkuun alkuun. Kyselyn kokosimme kesällä ja lähetimme päiväkodinjohtajan kautta lasten vanhemmille elokuun alussa.

Syyskuussa 2019 aloitimme kehittämistyöstä syntyneen tiedon, eli haastatteluäänitteiden, kyselyvastausten ja ideapuun vastausten käsittelemisen. Kirjoitimme tiedon kirjalliseen muotoon, jota analysoimme sitten kehittämiskirjallisuudesta valitsemallamme tavalla. Tekstin lomaan loimme tuloksia avaavia kaavioita. Lokakuussa aloimme suunnitella, millainen tulee olemaan kehittämistyön tuotos, eli kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma Pasalanpuiston päiväkodille. Samaan aikaan työstimme kehittämistyön raporttia eteenpäin. Otimme suunnittelussa huomioon kokoamamme teoriaperustan, keskustelut toimeksiantajan kanssa sekä kehittämistyöstä kyselyn, ajatuspuun ja haastattelujen pohjalta nousseet tiedot ja toiveet. Hyödynsimme tuotoksen pohjana Mannerheimin Lastensuojeluliiton ohjeistuksia kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaan. Tutustuimme

myös päiväkodissa käytettävissä oleviin kiusaamisen ehkäisyn materiaaleihin, kuten Miniversoon ja Piki- kirjasarjaan. Tuotoksessa yhdistimme kaikkea kehittämisprosessin aikana keräämäämme tietoa; teoriaperustaa, haastatteluja, kyselyn ja ajatuspuun vastauksia sekä keskusteluja toimeksiantajan kanssa. Pyrimme tuomaan esille kehittämissuunnitelman eri toimijoiden ääntä, jotta suunnitelma olisi yksilöllinen. Olimme yhteydessä päiväkodin johtajaan, kun jokin oli epäselvää tai tarvitsimme päiväkodin näkökulmaa tuotokseen.

Tarkistusvaiheessa kehittämistyön toimijat arvioivat yhdessä syntynyttä tuotosta, ja siihen tehdään tarpeen mukaan vielä muutoksia. Tarkistusvaiheen voi ajatella myös sisältyvän kehittämistyön kaikkiin vaiheisiin osana oman toiminnan arviointia. Viimeistelyvaiheessa viedään loppuun sekä tuotos että kehittämisraportti. Tässä vaiheessa valmis tuotos esitellään toimintaympäristössä. (Salonen 2013, 18.)

Työstimme tuotosta pitkälle marraskuuhun asti, jonka jälkeen lähetimme sen toimeksiantajalle tutustuttavaksi. Toivoimme näkökulmaa siihen, vastaako tuotos päiväkodin tarpeita ja tulisiko sinne tehdä muutoksia. Tässä vaiheessa emme saaneet vielä perusteellista palautetta päiväkodin kiireen vuoksi. Työstimme kehittämistyön raporttia marraskuusta tammikuun alkuun saakka. Esittelimme kehittämistyömme Turun ammattikorkeakoululla 27.11.2019 opinnäytetöiden esittämistilaisuudessa. Lisäksi esittelimme valmiin kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman Pasalanpuiston päiväkodissa tammikuussa 2020.

4.4 Kehittämisaineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen tulosten analyysissa on tärkeää karsia laajasta, joskus sirpalemaisista tuloksista epäolennaiset tiedot ja etsiä perusulottuvuudet. Nämä perusulottuvuudet kuvaavat tutkittavaa kohdetta ja joiden pohjalta analyysi voidaan suorittaa. (Aaltola & Valli 2010, 70.)

Ennen kehittämistyön aineiston analyysia pitää miettiä, mitä varten tutkija on kerännyt aineiston. (Aaltola & Valli 2010, 182). Me olimme keränneet aineiston luodaksemme sen pohjalta kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman. Kaikesta tiedosta, jonka olimme keränneet, valitsimme aiheita, jotka liittyisivät suunnitelmaan ja sen rakenteeseen ja teemoihin. Ennen kuin pystyimme liittämään tulokset aiemmin keräämäämme teoriaan, meidän piti analysoida se tavalla, joka sopi kehittämismenetteliimme ja tuloksiin.

Valitsimme analyysitavaksi teemoittamisen. Tutkimustulokset järjestetään tekstimuotoon ja se jäsenellään erilaisiksi, vastauksista nouseviksi teemoiksi. Tätä vaihetta seuraa itse analysointi: aineisto luetaan monta kertaa ja siitä kannattaa tehdä muistiinpanoja. Analyysin tehtävänä on tiivistää aineisto ja järjestää ja jäsentää se tavalla, jolloin siitä ei jää mitään olennaista pois. Teemoittelulla tai tematisoinnilla aineisto ryhmitellään teemoittain ja siitä nostetaan esille tutkimusongelmaa valaisevia kohtia. Neljännessä vaiheessa tutkija nostaa tärkeimmät kohdat aineistosta. Tutkimuksen tarkoituksesta riippuu, kuvataanko aineistoa tasapuolisesti vai nostetaanko siitä esille sen mielenkiintoisempia kohtia. Analyysi voidaan aloittaa joko vastausten ”parhaimmista” kohdista tai teemoittain sen sijaan, että se tehtäisiin numerojärjestyksessä. Tässä vaiheessa aineistosta kirjoitetaan auki parhaat palat ja kirjoitetaan omin sanoin omat tulokset aineiston sisällöstä. Tällöin yhdistyvät tutkijan ajattelu ja aineisto. (Aaltola & Valli 2010, 189 – 194.)

Ensimmäiseksi kirjoitimme tulokset tekstimuotoon, ja tätä seurasi materiaalin järjestäminen teemoittain: tämä kävi helposti, sillä olimme rakentaneet haastattelujen ja sähköisen lomakkeen rakenteen valitsemiemme teemojen mukaisesti. Kolmanneksi seurasi tulosten järjestely siten, että sen pohjalta pystyi kirjoittamaan selonteon kehittämistyön raporttiin. Kun kaikki tulokset oli kirjoitettu auki, nostimme tuloksista mielenkiintoisia kohtia luomalla niistä kuvioita ja kaavioita, joista lukija yhdellä silmäyksellä saisi käsityksen tuloksista.

5 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET

5.1 Ajatuspuu matalan kynnyksen osallistumiseen

Ajatuspuut olivat esillä päiväkodin jokaisen ryhmän eteisaulassa. Vastausaikaa oli noin kuukauden ajan. Ohjeissa esitettiin kysymys ”**Millaisessa päiväkodissa on hyvä olla?**” Saimme niihin vastausajan puitteissa yhteensä 10 vastausta.

<i>Lasten väliset suhteet</i>	<i>Lasten ja hoitajien väliset suhteet</i>	<i>Päiväkodin ilmapiiri</i>
Paljon kavereita Opitaan yhdessä asioita Hauskat yhteiset leikit	Monipuolinen toiminta ikä- ja kehitystaso huomioiden Kivat hoitajat Syliä ja halia riittävästi	Turvallinen Ystävällinen ja huomaavainen Huumori Kiireetön arki

Taulukko 3. Vanhempien vastaukset ajatuspuuhun.

Osa vastauksista liittyi *lasten väliseen vuorovaikutukseen*. Näitä olivat ”paljon kavereita”, ”opitaan yhdessä asioita” ja ”hauskat yhteiset leikit”.

Osa vastauksista liittyi *lasten ja hoitajien väliseen vuorovaikutukseen*. Näitä olivat ”kivat hoitajat”, ”monipuolista toimintaa ikä- ja kehitystaso huomioiden” sekä ”syliä ja halia riittävästi”.

Muut vastaukset liittyivät *päiväkodin ilmapiiriin*. Näitä olivat ”turvallisessa”, ystävällisessä ja huomaavaisessa”, ”humori” ja ”kiireetön arki”.

5.2 Vanhempien ääni kuuluviin kyselylomakkeen avulla

Vastaajia kyselyyn oli yhteensä yhdeksäntoista. Koska mihinkään kysymykseen ei ollut pakko vastata, joihinkin kysymyksiin tuli vähemmän vastauksia kuin toisiin. Kysymyksiin, joihin tuli vähemmän vastauksia, olemme merkinneet vastauksien määrän.

Taustatiedot

Vastaajista naisia oli 13, miehiä 6. Yksi naisista vastasi kyselyyn kumppaninsa kanssa, muut yksin. Vastaajista kuudella oli yksi tyttö ja kahdella kaksi tyttöä päiväkodissa. Viidellä oli yksi poika ja neljällä kaksi poikaa. Yhdellä vastaajista oli tyttö ja poika päiväkodissa.

Kokemuksia kiusaamisesta

Vastaajat nimesivät, mitä he laskivat **pienten lasten kiusaamiseksi**. Vastauksia tuli yhteensä 17. Useampi mainitsi fyysisen väkivallan, kuten tönimisen ja useasti mainittiin myös ryhmän ulkopuolelle jättäminen, syrjintä ja nimittely.

<i>Fyysinen kiusaaminen</i>	<i>Sosiaalinen kiusaaminen</i>	<i>Sanallinen kiusaaminen</i>
Kaikenlainen väkivalta, vähäisestä vakavampaan	(Leikin/toiminnan) ulkopuolelle jättäminen	Lällättely
Töniminen	Vähättely	Nimittely/Haukkuminen
Pureminen	Leimaaminen	Mollaaminen
Lelujen repiminen	Hylkääminen	Rumien sanojen käyttö
Lyöminen	Rasismi	Toistuva pilkkaaminen
Tahallinen satuttaminen	Syrjintä	
	Ilmein ja elein torjuminen	
	Yhteisön sääntöjen rikkominen	

Taulukko 4. Vanhempien näkemykset kiusaamisesta.

Fyysisestä väkivallasta ja vahingoittamisesta mainittiin erikseen töniminen, pureminen, lyöminen, repiminen, lelujen vieminen ja tahallinen satuttaminen ja loukkaaminen. Sanallisesta väkivallasta mainittiin lällättely, nimittely, vähättely, haukkuminen, rumien sanojen käyttäminen sekä sanallisesti tapahtuvat, toistuva pilkkaaminen. Lisäksi mainittiin ryhmässä sosiaalisesti tapahtuva kiusaaminen: leikin, ryhmän ja muun toiminnan

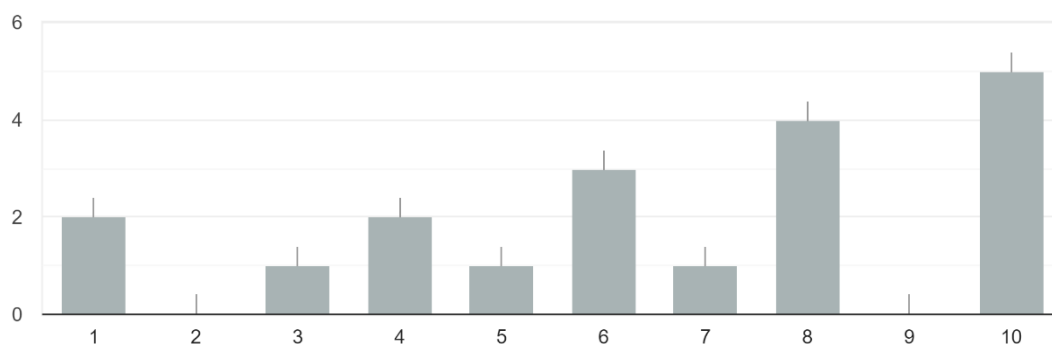
ulkopuoliseksi jättäminen, syrjiminen, leimaaminen, rasismi, hylkääminen, ilmein ja elein torjuminen sekä yksin jättäminen.

Yksi vastaaja mainitsi, ettei miellä alle 3-vuotiaiden tönimistä ja satuttamista kiusaamiseksi, vaan rajojen hakemiseksi. Toinen vastasi kiusaamisen näkyvän siten, kun joku ei noudata yhteisiä sääntöjä, ja muut saavat kärsiä sosiaalisesta rangaistuksesta. Hän mainitsi myös, että hän itse mieltää pienten lasten kiusaamisen lähinnä tahattomaksi, koska lapsi ei ole vielä oppinut yhteisön sääntöjä tai ei ymmärrä tekojensa seurauksia. Vastaaja näki kiusaamisen ”sen varsinaisessa merkityksessä” alkavan vasta lähempänä kouluikää.

Seuraava kysymys käsitteli sitä, **kuinka vakavana ongelmana kiusaamista pienten lasten keskuudessa pidettiin**. Vastaukset annettiin yksinkertaiselle intensiivisyysasteikolle, jossa 1 nimettiin ”Ei lainkaan vakavana” ja 10 ”Erittäin vakavana”.

Kuinka vakavana ongelmana koette kiusaamisen pienten lasten keskuudessa?

19 vastausta

Taulukko 5. Kuinka vakavana ongelmana vanhemmat kokivat kiusaamisen pienten lasten keskuudessa.

Vastausten hajonta oli suuri. Viisi vastaajaa ilmoitti pitävänsä kiusaamista erittäin vakavana ongelmana. Neljä vastaajaa merkitsi vastauksekseen 8, yksi 7, ja kolme 6. Yksi vastaaja merkitsi vastauksekseen neutraalin 5. Kaksi vastaajaa merkitsi vastauksekseen 4, yksi 3 ja kaksi antoi 1. Vastausten keskiarvoksi tuli täten 6,5.

Kokemuksia kiusaamisesta oli melko vähän. Kahden vastaajan lasta oli kiusattu nykyisessä päiväkodissa. Kolmetoista vastaajaa sanoi, ettei heidän lapsiaan ole kiusattu.

Kaksi vastaajaa sanoivat, etteivät olleet täysin varmoja, mutta uskoivat, ettei heidän lapsiaan ole kiusattu. Yksi vastaaja sanoi, ettei tiennyt. Yksi vastasi tietävänsä, ettei hänen lastaan kiusata päiväkodin ulkopuolella, mutta ei tiennyt päiväkodin sisällä tapahtuvasta mahdollisesta kiusaamisesta. Hän sanoi kerran nähneensä lapsen ”iholla joitain naarmuja”. Kysyimme myös, **jos lastanne kiusattiin, puututtiinko siihen.**

Saimme siihen kuusitoista vastausta. Kaksitoista vastaajaa sanoi, ettei heidän lastansa oltu kiusattu, ja yksi vastaaja ei osannut sanoa. Eräs vastaaja ilmoitti, ettei kiusaamiseen puututtu, toisen mukaan kiusaamiseen taas puututtiin, mutta kiusaaminen ei lopunut. Eräs täydensi, että hänen ”käsityksensä mukaan kiusaamiseen puututaan aina havaittaessa”.

Tätä seurasi kysymys **”Onko omaa lastanne moitittu muiden kiusaamisesta? Jos on, miten asia tuli ilmi?”** Saimme kysymykseen viisitoista vastausta. Kaksi vastaajaa ilmoitti, ettei heillä ole tiedossa, onko heidän lapsiaan moitittu. Viisi vastaajaa sanoi, ettei heidän lapsiaan olla moitittu. Kaksi vastaajaa vastasivat myönteisesti; Toinen sanoi nuoremman lapsen kiusanneen vanhempaa ja että vanhemmat ovat nähneet tämän tapahtuvan. Toinen kertoi oman lapsensa tönineen ja tukistanut muita lapsia ja että asia tuli ensimmäisen kerran puheeksi vastaajan hakiessa lasta päiväkodista ja toisen kerran, kun vastaaja otti asian puheeksi henkilökunnan kanssa myöhemmin.

Viimeisenä kysymyksenä Kokemuksia kiusaamisesta -osiossa oli **”Kaipaisitteko apua kiusaamisen puheeksi ottamisessa?”** Saimme vastauksia yhteensä viisitoista. Kymmenen vastaajaa vastasi kieltävästi. Yksi vastasi kyllä, ja yksi vastasi mahdollisesti kaipaavansa apua, ”jos tulisi tilanne”. Yksi sanoi nykyisten keinojen, sähköisten kanavien ja avoimen keskustelun olevan riittävää. Yksi vastaajista kertoi, että heidän kotonaan on puhuttu kiusaamisesta, vaikkei sitä vanhempien tietäen ole tapahtunut. Eräs vastaaja kertoi, että ”ajoittain oma lapsi toivoo, että kiusaamisesta puhutaan ja sitten toivoo, ettei sanota ryhmän aikuisille”.

Yhteistyö päiväkodin kanssa

Kyselyn kolmannessa osassa selvitimme vanhempien kokemuksia yhteistyöstä päiväkodin kanssa. Olimme kiinnostuneita siitä, **onko kiusaamista otettu puheeksi päiväkodissa.** Saimme kysymykseen seitsemäntoista vastausta. Kuusi vastaaja sanoi, ettei kiusaamista ole otettu puheeksi. Neljä vastaajaa eivät olleet tietoisia, onko kiusaamista otettu puheeksi. Kolme vastaajaa sanoi, ettei ole tullut puheeksi, sillä siihen ei ole ollut

tarvetta: yksi näistä vastaajista sanoi uskovansa, että kiusaamisesta puhutaan, jos sitä ilmenee. Yksi vastaaja vastasi myöntävästi. Eräs vastaaja kertoi, että jo alkukeskustelussa sovittiin, että jos kiusaamisesta esiintyy puolin tai toisin, asiasta kerrotaan vanhemmille heti. Yksi vastaaja kertoi kokevansa puheeksi ottamisen olevan helppoa henkilökunnan kanssa ja että hän on kunnioittanut lapsen omaa toivetta siinä, ettei hän ota asiaa puheeksi. Hän myös sanoi, että puheeksi oton pitäisi tapahtua siten, ettei lapsi ole mukana asiaa kuulemassa.

Kysyimme, **onko vanhempien mielipidettä huomioitu päiväkodissa perheeseen tai lapsiin liittyvissä asioissa**. Vastaukset annettiin yksinkertaiselle intensiivisyysasteikolle, jossa numero 1 merkittiin ”ei koskaan” ja numero 10 ”aina”. Saimme kysymykseen seitsemäntoista vastausta. Vanhemmat kokivat melko yksimielisesti, että heidän mielipiteensä huomioidaan päiväkodissa hyvin. Kymmenen vastaajaa antoi vastaukseksi 10, kolme vastaajaa 9, kolme vastaajaa 8 ja yksi vastaaja antoi 7. Keskiarvoksi tuli siis 9,3.

Seuraavaksi kysyimme, **”Mitä mielestänne pitäisi tehdä, jotta päiväkodissa ei tapahtuisi kiusaamista?”** Saimme kuusitoista vastausta, jotka voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Kaksi vastaajasta eivät osanneet sanoa, mitä pitäisi tehdä.

<i>Kiusaamista edeltävä toiminta</i>	<p>Riittävästi hoitajia lapsia kohden</p> <p>Lasten empatiakyvyn kehittäminen</p> <p>Valvominen</p> <p>Hoitajat tuntevat pienten lasten kiusaamisen muodot</p> <p>Erilaisuuden ja hyväksynnän käsittely ryhmässä</p> <p>Lapsille tehdään selväksi jo ennen kiusaamistapauksia, että kiusaaminen on ehdottomasti väärin.</p> <p>Ilmapiirin hyvänä pitäminen: avoimuus, rehellisyys, asioista puhuminen rakentavasti (lasten ja hoitajien sekä päiväkodin ja perheiden välillä)</p> <p>Jokaisen lapsen koti ja vanhemmat ja kasvatuskulttuuri, hyvä yhteistyö</p>
--------------------------------------	---

<i>Kiusaamistilanteen aikana tapahtuva toiminta</i>	<p>Siihen tulisi puuttua ajoissa, heti kun on mahdollista.</p> <p>Aikuinen selittää lapsille, mikä on ja mikä ei ole hyväksyttävää.</p> <p>Säännöllinen seuraaminen mahdollisuuksien mukaan, sillä kiusaamista tapahtuu jollain tasolla kaikissa päiväkodeissa.</p>
<i>Kiusaamistilanteen jälkeinen toiminta</i>	<p>Jälkitoimenpiteet tarkkoina kiusaustapausten jälkeen.</p> <p>Tärkeää selvittää, millainen tunne lapsilla on tapahtuneesta.</p> <p>Kiusaaminen johtuu aina jostain ja lapsilla se joku on usein tunne, jota lapsi ei pysty vielä ymmärtämään tai käsittelemään.</p> <p>Käsittelyn kautta lapsen kyky itsesäätelyyn ja empatiaan kasvaa.</p> <p>Varmistetaan, että lapsi ymmärtää, mitä ei saa tehdä.</p>

Taulukko 6. Vanhempien näkemykset kiusaamisen ehkäisyn keinoista.

Ennen kiusaamista tehtäväksi ehkäiseväksi toiminnaksi nostettiin esille aikuisten läsnäolo lasten arjessa. Työntekijät pystyvät paremmin havaitsemaan sekä kiusaamistapaukset että mahdollisesti kiusaamiseksi eskaloituvat tilanteet, kun heitä on tarpeeksi lapsimäärää kohti. Vastaajat pitivät tärkeänä sitä, että arkea valvottiin ja että hoitajat huolehtivat, ettei yksikään lapsi jäänyt toiminnan ja leikin ulkopuolelle. Hoitajien on hyvä tuntee lasten keskuudessa tapahtuvan kiusaamisen yleiset muodot, jotta he voivat etukäteen ehkäistä kiusaamistilanteita. Yhdeksi ennaltaehkäisyn keinoksi vastaajat mainitsivat lapsen empatiakyvyn kehittämisen ikä- ja kehitystasoon soveliaalla tavalla (sanoittaminen, ”miltä sinusta tuntuisi, jos...”) ja lapsen osallisuuden kokemuksen vahvistamisen ryhmässä. Peruslänäolo, yhteisten sääntöjen opettelu ja erilaisuuden ja sen hyväksymisen käsittely ryhmässä luovat hyvää ilmapiiriä. Avoin keskustelu, asianmukainen ohjaus, avoimuus ja rehellisyys nousivat vastauksista mukaan avainelementeiksi päiväkodin ja perheiden yhteistyön parantamiseksi. Hyvään yhteistyöhön kuuluu myös lapsen ja tämän perheen perhekulttuurin huomiointi suunnittelussa ja muussa toiminnassa.

Kiusaamisen aikana tapahtuvaan toimintaan vastaajat nostivat esille sen, että kiusaamista tapahtuu jonkin tasoisena jokaisessa päiväkodissa ja että jatkuva seuraaminen ja

nopea puuttuminen tilanteisiin on parhaimpia keinoja estää kiusaamisen eskaloituminen. Vastaajat nostivat myös sen tärkeyden, että aikuinen opastaa lapselle, mitä tämä ei saa tehdä ja että tämä on toiminut väärin.

Kiusaamisen jälkeen tapahtuvaan toimintaan kuuluu vastaajien mukaan tarkat jälkitoimenpiteet, mm. anteeksipyyttäminen ja sopiminen. Yksi vastaaja sanoi näin: ”Mielestäni tärkeää on selvittää, millainen tunne lapsilla on tapahtuneesta. Kiusaaminen johtuu aina jostain ja lapsilla se joku on usein tunne, jota lapsi ei itse pysty vielä ymmärtämään tai käsittelemään. Saattaa olla, että näin lapsen kyky itsesääteilyyn ja empatiaan kasvaa.” On myös hyvä varmistaa, että lapsi ymmärtää sen, miksei hän saa toimia tiettyllä tavalla.

Lopuksi pyysimme vastaajia antamaan **terveiset päiväkodin henkilökunnalle**. Tämän kysymyksen tarkoituksena oli tuottaa osallisuutta ja yhteistyötoimintaa päiväkodin työntekijöiden ja vanhempien välillä. Saimme yhteensä kaksitoista vastausta, joista suurin osa oli myönteistä palautetta. Yksi vastaajista sanoi seuraavasti: ”Toivon avointa kasvatuskumppanuutta. Toivon, että asioihin puututaan heti ja myös vanhemmat pidetään ajan tasalla.” Toinen antoi vastaukseksi: ”Kiusaaminen ei saa olla tabu vaan siitä pitää puhua avoimesti. Kommunikointi kodin ja pk välillä tärkeää. Kaikkeen tulee puuttua ja kertoa tapahtumista lasten vanhemmille.” Yksi vastaaja nosti tärkeäksi kiusaamisesta puhumisen.

5.3 Teemahaastattelut henkilökunnalle

Kiusaaminen ilmiönä

Aloitimme keskustelun kiusaamisen määrittelystä, eli **millaista kiusaaminen voi olla pienillä lapsilla päiväkotiympäristössä**. Aiheesta heräsi paljon samansuuntaisia ajatuksia; pienten lasten kiusaaminen ei ole tietoista tai jatkuvaa. Pienten lasten kiusaaminen voi näkyä esimerkiksi fyysisenä tönimisenä, puremisena, raapimisena tai lelun pois ottamisena toiselta lapselta. Se voi olla myös toisesta rumasti puhumista, sanallista ulkopuolelle jättämistä tai esimerkiksi syntymäpäiville kutsumatta jättämistä. Monesti jätetään yksi leikin ulkopuolelle, tai sitten ei kuunnella kaveria leikin päätöksissä. On havaittu, että usein jätetään helposti ulkopuoliseksi ne lapset, jotka eivät tuo itseään vahvasti esiin tai osaa pitää omia puoliaan.

<p><i>Kiusaamisen määrittely</i></p>	<p>Fyysinen (pureminen, raapiminen, lelun vieminen)</p> <p>Sanallinen (rumasti puhuminen, sanallisesti ulkopuolelle jättäminen, ilmeet ja eleet)</p> <p>Sosiaalinen (ei kutsuta synttäreille, jätetään pois leikistä, tehdään ulkopuoliseksi, ei kuunnella kaveria leikin päätöksessä)</p> <p>Voi olla vaikea määritellä, uhri voi vaihdella päivittäin.</p> <p>Tärkeää uhrin kokemus kiusaamisesta, lapsen subjektiivinen kokemus on tärkeä.</p> <p>Kiusaaminen ei ole tietoista tai jatkuvaa.</p>
<p><i>Kiusaamisen syyt</i></p>	<p>Tarkoituksena tyydyttää oma tarve sen sijaan, että tarkoituksella tuottaisi pahaa toiselle.</p> <p>Lapsi ei osaa tuoda esille omaa pahaa oloaan sanallisesti/rakentavasti.</p> <p>Lapsi on oppinut, että hän saa väkivalloin oman tahtonsa lävitse.</p> <p>Syrjinnällä lapsi hakee omaa paikkaansa ryhmässä ja sen hierarkiassa.</p>

Taulukko 7. Kasvattajien näkemyksiä kiusaamisesta pienten lasten parissa.

Pienten lasten kiusaaminen on siis kaikenlaista toimintaa, mitä lapsi ei tarkoita kiusaamiseksi, mutta joka näyttäytyy kiusaamisena aikuiselle. Etenkin pienimmillä lapsilla kiusaaminen on suoraviivaista: otetaan lelu toisen kädestä tai tuupataan pois tieltä. Teon tavoitteena onkin yksinkertaisesti saada haluamansa lelu tai tyydyttää oma tarve sen sijaan, että tekisi tarkoituksella pahaa toiselle. Siksi onkin hyvä erottaa kiusaaminen konfliktista tai riidasta, sillä kun lapsi ei osaa vielä sanallisesti ilmaista pahanolon tunnettaan ristiriitatilanteessa, se saattaa tulla esiin fyysisenä. Lapsi saattaakin siis turvautua esimerkiksi lyömiseen, kun ei osaa käsitellä tilannetta, tai hänellä ei ole muita

keinoja selvittää tilanteesta. Lapsi voi myös oppia, että esimerkiksi puremalla hän saa haluamansa. Lapsen täytyykin kehittyä tietyille tasolle, jotta löytäisi muita keinoja saadaakseen haluamansa. Siksi on tärkeää opetella niitä taitoja, joilla lapsi saa välineitä rakentamaan käyttökseen.

Monesti tuli esiin, että kiusaamista voi olla hankalaa määritellä. Se voi olla psyykkistä, fyysistä, sanallista tai sanatonta, ilmeillä ja pienillä eleillä tapahtuvaa. Se voi olla pitempiaikaista tai kertaluontoista. Kuitenkin tärkeää on aina ”uhrin” oma kokemus kiusaamisesta; jotkut voivat ottaa hyvinkin vakavasti asian, jota toinen ei pidä minään. Jokaiselle lapselle kiusaaminen voi tarkoittaa eri asiaa, eli se on subjektiivinen kokemus. Tuntuu väärältä kieltää lapselta kokemus kiusaamisesta tai kaltoinkohtelusta, sillä lapsen kokemus on tärkeä. Myös lasten ja aikuisten käsitys kiusaamisesta voi olla hyvin erilainen, eikä lapsi välttämättä ymmärrä sanan merkitystä sitä käyttäessään. Onkin tärkeää käydä lapsen kanssa läpi, mitä kiusaaminen on.

Moni koki päiväkodissa tapahtuvan kiusaamisen hyvin erilaiseksi verrattuna koulumaailmaan. Toisaalta jo eskari-ikäiset osaavat olla eri tavoin ilkeitä, jolloin kiusaaminen saattaa näyttäytyä esimerkiksi juonitteluna tai tietoisena selän kääntämisenä toiselle. Syrjintä voikin olla tapa etsiä omaa paikkaa lapsiporukassa. Tällainen kiusaaminen on ehkä tarkoituksenmukaista, mutta koska kiusaamisen kohde vaihtuu usein päivittäin, se ei ole jatkuvaa.

Kokemukset kiusaamisesta

Kiusaamisen kokemukset vaihtelivat ryhmissä runsaasti. Osa törmäsi jonkinmoiseen kiusaamiseen päiväkodin arjessa päivittäin ja osa koki tilanteet vain arjen ristiriitaitilanteiksi. Tässäkin aiheessa korostuu se, minkä kokee kiusaamiseksi. Toisaalta osa kasvattajista sanoi, ettei systemaattista kiusaamista näe päiväkodissa. Päiväkodin arjessa kaveriporukatkin vaihtelevat niin usein, ettei pysyviä kaveriryhmittymiä tai ”klikkejä” ehdi syntyä. Siinä oltiin ryhmissä kuitenkin samoilla linjoilla, että kiusaamisasioita ei olla tarvittu selvittää yhdessä lasten vanhempien kanssa. Vain yhdessä ryhmässä oli otettu vuoden aikana kiusaaminen puheeksi lapsen kotona.

Kasvattajat kokivat, että ryhmissä ei ole tällä hetkellä sellaisia ongelmia, joihin eivät heidän resurssinsa riittäisi. Asiaa auttaa se, että ongelmiin puututaan saman tien, jolloin ne eivät pääse paisumaan. Yhtenä esimerkkinä hankalista tilanteista mainittiin se, että isommat lapsen saattavat aistia aikuisen huomion kiinnittyneen muualle kuin

lapsiin ja heidän toimintaansa. Tällöin voi tapahtua piilokiusaamista, jota aikuisten on vaikeampi havaita. Toisessa ryhmässä kiusaaminen oli hyvin vähäistä, ja kiusaamista ehkäiseväksi tekijäksi koettiin ryhmän hyvä yhteishenki. Isompia lapsia motivoi esimerkkinä toimiminen pienemmille lapsille; isommat auttavat ja tsemppaavat ryhmän pienempiä.

Keinoja puuttumiseen

Otimme puheeksi kiusaamiseen puuttumisen; mitä keinoja kasvattajalla on silloin, kun kiusaamista on tapahtunut. Haastateltavien mukaan aikuisen apu on näissä tilanteissa tärkeää: aikuinen herättää lapsen ajatuksia ja auttaa asettumaan toisen asemaan. Puuttumisen keinoihin vaikuttaa paljon lapsen ikä. Etenkin pienimpien kanssa puuttuminen on välitöntä, eli toimitaan silloin, kun kiusaamista tapahtuu. Vaikka pienten kiusaaminen ei olekaan tarkoituksenmukaista, silti kaikkeen toimintaan, mikä voidaan laskea kiusaamiseksi, puututaan saman tien. Lasta kielletään heti ja hänelle sanoitetaan, miksi hänen tekonsa on väärin. Aikuinen sanoittaa lapselle myös miltä toisesta tuntuu ja harjoitellaan esimerkiksi silittämään kaveria, jolle on tullut paha mieli. Pienen lapsen kanssa harjoitellaan myös anteeksipyyntöä, vaikkei pieni lapsi vielä ymmärräkään mitä sana tarkoittaa.

Keinot kiusaamiseen puuttumiseen

Aikuisen läsnäolo ja ohjaus, tunteiden käsitteleminen yhdessä.

Välitön puuttuminen, tilanteen keskeyttäminen, siirtyminen rauhoittumaan.

Lasta ei jätetä yksin negatiivisen tunteiden kanssa.

Tunteiden ja tapahtumien sanoittaminen.

Positiivisen fyysisen kontaktin harjoittelu.

Keskustelu, kaikkien tasavertainen kuunteleminen, tilanteen läpikäyminen.

Miniverso- sovittelumenetelmä.

Yhteisten sääntöjen läpikäynti.

Tuen tarjoaminen perheelle, neuvominen.

Havainnointi.

Kiusaajan tai syntipukin roolin muuttaminen positiiviseksi.

Taulukko 8. Kasvattajien mainitsemat keinot kiusaamiseen puuttumiseen.

Eräässä haastattelussa tuli esiin, ettei lapsi välttämättä osaa vielä ottaa kontaktia toisiin lapsiin sopivalla tavalla, ja siksi käyttäytyy ikävästi muita kohtaan. Silloin opetetaan lapselle sopivan fyysisen kontaktin ottamista, esim. että tönimisen sijaan voi silittää tai lelua voi pyytää pelkän ottamisen sijaan. Pienimmät lapset oppivat sääntöjä lukuisten kertausten kautta. Sääntöjen opetteleminen on kuitenkin hyvä aloittaa jo pienenä, jotta isompana on helpompi puuttua kiusaamiseen.

Jotkut haastateltavista kokivat, että pienten kanssa käytävään päivittäiseen toistoon kasvattajan resurssit riittävät hyvin, mutta isompien kanssa käytäviin keskusteluihin voitaisiin tarvita enemmän aikaa. Isommilla lapsilla asian käsittely vaatii jo enemmän tunteiden läpikäyntiä ja sanoittamista. Yli kolmevuotiaiden kanssa voidaan jo käydä tilannetta läpi molempien osapuolten näkökulmasta ja harjoitella toisen asemaan asettumista. Tämä tehdään esittämällä kysymyksiä: Miltä sinusta tuntuisi, jos tehtäisiin näin, millainen olo siitä tuli kaverille? Mitä tilanteessa olisi kannattanut tehdä? Koettiin, että kiusaamisen käsittely on paljon vaikeampaa isojen lapsien kanssa. Kiusaamistilanteessa lapsi voidaan siirtää rauhoittumaan tai tekemään jotakin muuta, tai esimerkiksi rajata lempikaverin kanssa leikkimistä, jos siitä syntyy aina ongelmia. Aikuinen puuttuu riitatilanteeseen ja yrittää selvittää mikä tilanne on kuuntelemalla lapsia, jonka jälkeen tilanne yritetään ratkaista mahdollisimman tasapuoliseksi. Samalla kerrataan yhteisiä sääntöjä, ettei ketään saa kiusata. Kiusaamisen kitkemiseksi voidaan hyödyntää myös esimerkiksi draamaa, satuja, tunnekortteja, kirjoja, ja ylipäänsä tunnetaitojen ja empatian opettelemista.

On tärkeää, että riitatilanteet käsitellään perin pohjin, jotta asiat eivät jää painamaan lasta. Tällöin harmi voi purkautua johonkin toiseen asiaan, kuten toiseen lapseen, kiukuun tai kiusaamiseen. Lapsi saattaa myös purkaa kodin ongelmia päiväkodissa, mikä voi näkyä riitelynä tai aggressiivisuutena. Tällaisessa tilanteessa, kun huomataan, että lapsi tai vanhempi voivat huonosti, voidaan tarjota perheelle kuunteluapua tai perheyöntekijän tai neuvolan tukea. Muutamille perheille tällaista apua onkin tarjottu. Kaikki eivät kuitenkaan aina suostu ottamaan apua vastaan, jolloin työntekijät kokevat, että päiväkodin on mahdoton auttaa. Tärkeintä on kuitenkin, että perheen huolet on kuultu ja apua on tarjottu.

Varsinkin isompien lasten kohdalla oikeudenmukaisuus on tärkeässä asemassa. Lasta tulee kuulla tilanteesta huolella eikä tehdä hätiköityjä päätöksiä siitä, mitä on tapahtunut. On myös kuunneltava riidan toista osapuolta, miltä toisesta tuntuu ja miten hän on kokenut tilanteen. Silloin voidaan huomata, että eri lasten tarinat voivat olla aika erilaiset. Yleensä tilanteesta näyttäytyvällä kiusaajallakin on tekoonsa jokin syy, ja kun asiasta keskustellaan ja lapsi joutuu oikeasti miettimään ratkaisua tilanteeseen, se pistää lapsen miettimään omaa käytöstään eri tavalla kuin esimerkiksi anteeksipyyntö tai jälki-istunto.

Ylipäänsä haastateltavat kokivat, että rangaistusten kanssa tulisi olla hyvin varovainen. Ensisijaisesti tulisi miettiä, mikä tukee lapsen kasvua ja oppimista. Koettiin, että esimerkiksi koulussa jälki-istunto ei ole oikeasti ratkaisu mihinkään ongelmaan, kun asiasta ei kunnolla keskustella lapsen kanssa. Juuri tilanteen sanoittaminen on tärkeää lapsen oppimisen kannalta. Pelkkä rangaistus ei auta mitään, ja siksi esimerkiksi jäähypenkki ei ole haastateltavien mukaan enää missään käytössä. Jos taidot eivät riitä kiusaamisen lopettamiseen meneillään olevassa toiminnassa, lapsi voidaan siirtää rauhoittumaan erilliseen tilaan tai tekemään jotain muuta, mutta tärkeää on, ettei lasta jätetä yksin.

On aikuisen tehtävä tarkkailla lasten toimintaa ja punnita, mikä on tiedostettua toimintaa ja mikä on esimerkiksi vahinko. Ulkoa päin katsottuna leikki voi näyttää hyvältä, ja että kaikki leikkivät yhdessä sovussa, mutta kun leikkiä tarkastelee lähempää, joku on voinut jäädä kokonaan leikin ulkopuolelle. Tämän vuoksi monet haastateltavista painottivat havainnoinnin merkitystä päiväkodin arjessa. On myös tärkeää ottaa lapsi tosissaan, kun hän tulee kertomaan kiusaamisesta. Niin lapselle tulee tunne, että häntä kuullaan ja hän on tärkeä.

MiniVerso-sovittelumenetelmä tuli haastattelutilanteissa usein puheeksi, ja se koettiin myös mahdolliseksi työkaluksi kiusaamiseen puuttumiseen. Menetelmän ytimessä se, että riidan omistajuus säilyy lapsilla ja lapset saavat aktiivisen roolin myös riidan sovitelussa. Sovittelussa ei haeta syyllisiä eikä vaadita anteeksipyyntöä, vaan jokainen riitaan osallinen saa puheenvuorollaan kertoa oman näkemyksensä tilanteesta. Lapsilta kysytään, mitä tapahtui sen sijaan, että kysyttäisiin, miksi jotain tapahtui, sillä lapsi ei välttämättä osaa sanoittaa toimintansa syytä. Jokaisen oma puheenvuoro on tärkeä, sillä kun lapselta itseltään kysytään riidasta, heidän näkykulmansa voi olla täysin erilainen kuin riidan ulkopuolisella aikuisella. Kuulemisen jälkeen lapset miettivät yhdessä

aikuisen tuella ratkaisun ongelmaan. Näin kaikki tulevat kuulluksi ja samalla sulkeutuu pois mahdollisuus aikuisen puolueellisuuteen.

Joskus aikuinen voi tiedostamattaan olettaa, että kiusaajana tai riidan aiheuttajana on aina sama lapsi, ja tällöin lapsi voi saada syntipukin maineen. Etenkin villimmät tai äänekkäämmät lapset nousevat helposti syntipukiksi ryhmässä. Aikuinen tukee syntipukin käsitystä helposti esimerkiksi riidan sattuessa puuttamalla heti tietyn lapsen käytökseen ainoastaan koska tämä oli ollut paikalla. Muutkin lapset voivat alkaa syyttää samaa lasta kiusaamisesta, vaikka tosiasiansa hän ei olisi tehnyt mitään. Lapsi alkaa myös helposti käyttäytyä annetun roolin mukaisesti, jolloin haitallinen noidankehä on valmis. Aikuisen tulisi vahvistaa syntipukin rooliin joutuneen lapsen hyvää käytöstä, jotta lapsi osaisi muuttaa käytöstään positiivisen kautta ja muidenkin lasten kuva lapsesta muuttuu. Kiusaajan rooli on kaikkea muuta kuin mustavalkoinen. Kiusaajalta näyttävää lasta on saatettu kiusata pienesti jo kauan, esimerkiksi jättämällä toistuvasti hänet ulkopuoliseksi, ja se on saattanut johtaa ristiriitatilanteeseen. Siksi on tärkeää, että myös kiusaajana näyttäytyvää lasta kuunnellaan.

Kiusaamisen ehkäisy

Kiusaamisen ehkäisy koettiin tiimeissä tärkeänä asiana, josta on hyvä puhua. Jo päiväkodissa voidaan vaikuttaa tulevaan muun muassa varhaisen puuttumisen, kaveritaitojen ja tunteiden säätelyn opettelemisen avulla. Kaveritaitoja harjoitellaan päiväkodin arjessa jokapäiväisessä leikissä, ja lapsi tarvitsee siihen aikuisen tukea. Lapsi voi tarvita tukea esimerkiksi siihen, että osaisi liittyä leikkiin mukaan tai joustaa leikissä. Jotkut lapset voivat olla luontaisesti ujompia, jolloin aikuinen on yrittänyt ohjata leikkiin mukaan tai sekoittaa vakiintuneita kaveriporukoita. Erään haastateltavan mukaan haasteellisimpia tapauksia ovat hiljaiset lapset, jotka jäävät toistuvasti ulkopuolelle, eivätkä tule kertomaan siitä aikuiselle. Aikuiselle näyttäytyy, että lapsi leikkii tyytyväisenä yksikseen. Jotta nämä hiljaiset lapset pääsisivät mukaan leikkiin ja heidän itsetuntoaan saataisiin vahvistettua, olemassa olevia vahvoja lapsiryhmiä tulisi sekoittaa välillä. Jos päiväkodissa lasten yksinäisyyteen ei puututa, se voi jatkua pidemmälle ja koulumaailmassa lapsen voi olla yhä vaikeampaa ystävystyä muiden kanssa. Lapsella olisi tärkeä olla edes yksi kaveri.

<i>Kaveritaidot</i>	Kaveritaitoja opetellaan jokapäiväisessä leikissä.
---------------------	--

	Materiaalit kaveritaitojen opetteluun: Piki-materiaali, Molli-kirjasarja, satukirjat.
<i>Aikuisten toiminta</i>	Aikuisen läsnäolo leikeissä, havainnointi ja varhainen puuttuminen. Aikuiset noudattavat yhtä linjaa sääntöjen kanssa. Toimivat käytöksellään mallina lapsille. Sanoittaminen ja toisto. Yhteistyö päiväkodin ja kodin välillä.
<i>Yleinen lasten hyvinvointiin panostaminen</i>	Hyvin suunniteltu toiminta ja siirtymätilanteet. Pienryhmätoiminta.
<i>Ilmapiiri</i>	Ryhmäytyminen ja me-hengen luominen ryhmään. Luodaan yhteinen toimintakulttuuri ja säännöt. Aikuiselle saa tulla kertomaan kiusaamisesta tai harmista.

Taulukko 9. Oleellista kiusaamisen ehkäisyssä kasvattajien näkökulmasta.

Kaveritaitoja voidaan lisäksi harjoitella erilaisten materiaalien, kuten Piki-materiaalin tai Molli-kirjasarjan avulla. Myös satukirjallisuuden avulla voidaan opetella lapsen kanssa, mikä on oikein ja väärin. Toisten kunnioitusta ja sosiaalisia taitoja voidaan harjoitella kirjojen avulla, jotka käsittelevät jakamista ja tunteita. Kirjat ovat hyvä menetelmä etenkin pienten lasten kanssa, kun he pystyvät asettumaan hahmojen asemaan.

Tavoitteena on, että lapset olisivat oppineet hyvän mallin kaveritaitoihin ja ristiriitatilanteiden selvittämiseen ennen kouluun lähtöä. Yläasteikässä kiusaamisen ongelmat voivat olla jo niin kasautuneita, ettei niihin meinaa auttaa enää mikään. Silloin kiusaaminen voi olla jo niin hienovaraista, että kukaan aikuinen ei näe sitä. Koettiin tärkeäksi, että lapsille opetetaan jo pienestä pitäen, että aikuiselle saa tulla kertomaan kiusaamisesta ja harmituksista pitää puhua. Lapsen ei tarvitsisi jäädä yksin asian kanssa, asia voitaisiin selvittää yhdessä. Lasten olisi tärkeä oppia myös, miten tulee toimia, kun jotakuta toista kiusataan. Nämä taidot auttaisivat ongelmien selvittelyä koulumaailmassa, missä kiusaaminen on yleisempää.

Jotkut kokivat, että kiusaamisen ehkäisy tapahtuu jo kauden alussa ryhmäytymisvaiheessa. Ryhmään luodaan yhteishenkeä erilaisilla tutustumisleikeillä, kaikki otetaan huomioon yksilöinä ja jokainen on tärkeä ryhmän jäsen. Ryhmäytymistä täytyy tehdä tarpeeksi pitkäjänteisesti, jotta kaikille tulee yhtenäisyyden tunne, ”me ollaan me.” Etenkin ryhmään, jossa on osittain uusia ja osittain toisilleen tuttuja lapsia, on tärkeä luoda yhteinen toimintakulttuuri ja säännöt. Ryhmän säännöt mietitään yhdessä ja ne tehdään tutuksi kaikille. Tehdään selväksi esimerkkien avulla, että kiusaaminen ei ole ryhmässä sallittua. Esimerkiksi ”meidän sääntönä on ettei toista jätetä leikin ulkopuolelle tai ei naureta, jos joku puhuu hassusti”. On tärkeää, että seuraa keskustelu, jos sääntöjä ei noudateta. Aikuisten täytyy noudattaa toiminnassaan yhteistä linjaa, jotta lapselle on selkeää, millainen käytös on hyväksyttävää. Ristiriitatilanteet tapahtuvat yleensä vapaan leikin aikana, minkä takia aikuisen on erityisen tärkeä olla läsnä lasten seurassa. Aikuisen on oltava nopeasti saatavilla ja sanoittaa lapselle oikea-aikaisesti, miksi jotakin ei saa tehdä ja mitä seurauksia teoilla on. Perustelu on tärkeä tehdä uudestaan ja uudestaan, vaikka lapsi toistaisi samoja epätoivottuja tekoja. Jos joku lapsi päätyy kiusaamistilanteisiin jatkuvasti, kasvattajan olisi tärkeää havainnoida lasta ja seurata, mikä johtaa näihin tilanteisiin. Havainnoinnin avulla pystytään välttymään puuttumaan paremmin ja välttymään vastaavilta tilanteilta tulevaisuudessa.

Mitä kasvattaja ei aina tiedosta, niin hänen oma toimintansa ja tiimin ilmapiiri vaikuttaa myös lapsiin. Ei ole yhdentekevää, miten lasten läsnä ollessa puhumme toisillemme tai puhumme esimerkiksi pahaa muista aikuisista, lapsista tai ryhmistä. Lapset ottavat paljon mallia aikuisten toiminnasta, joten on hyvä pitää mielessä, mitä puhuu lasten kuullen. Aikuisten välinen riita tai jännite voi aiheuttaa myös lapsissa levottomuutta ja synnyttää näin riitatilanteita. Eräässä ryhmässä uskottiin aikuisten välisen hyvän tiimihengen vaikuttaneen myös lapsiin. Lapsi saa mallia käyttökseen etenkin kotoa. Jos kotona haukutaan lapsen kuullen muita ihmisiä, lapsi voi ajatella sen olevan hyväksyttävä toimintamalli ja peilaa sen omaan käyttökseen. Yhteistyö päiväkodin ja kodin välillä on tärkeää myös sen takia, että monesti lapset kertovat kiusaamisesta vasta kotona.

Monessa haastattelussa tuli esiin, että kiusaamisen ehkäisyn perusta on pitkälle yleistä lasten hyvinvointiin panostamista. Konkreettisella tasolla se on sitä, että ryhmän toiminta on suunniteltua, on oikeanlaiset tilat ja aikuiset ovat kaikki perillä siitä, minne mennään ja mitä tehdään. Tärkeäksi tekijäksi nähtiin pienryhmätoiminta, sillä siten aikuinen voi olla paremmin läsnä, kun voi keskittyä viiteen lapseen kerrallaan koko

ryhmän sijasta. Pienryhmätoiminta helpottaa myös leikin havainnointia ja siihen puuttamista, jos se on tarpeen. Pienempi ryhmä helpottaa myös siirtymätilanteita, kun muutama lapsi kerrallaan siirtyy vaikkapa pukemaan. Silloin töniminen ja lyöminen jää vähemmälle, kun lapselle ei tule paniikkia oman tilan puolustamisesta ja kiireestä päästä äkkiä pois. Pienessä porukassa jokainen saa oman tilansa ja paikkansa, eikä lapsen tarvitse turhaa odottaa pitkissä jonoissa. Odottamistilanteissa lapsi saattaa turhautua ja turvautuu fyysisiin keinoihin. Myös jaksamisen tai keskittymisen puute synnyttää lapsissa turhautumista. Kasvattajan täytyy olla tilanteen tasalla ja osata muuttaa suunnitelmia lapsen jaksamisen mukaan, jotta vältettäisiin ristiriitatilanteiden syntymistä. Kyse onkin juuri sopivan ympäristön luomisesta lapsille.

MiniVerso- sovittelumenetelmä nähtiin hyvänä työvälineenä kiusaamisen ehkäisyyn, mutta vielä toistaiseksi sen käyttöönotto tuntui vaikealta. Etenkin isommilla lapsilla sen koettiin olevan hyödyllinen, mutta sen keskustelemaan luonteen takia voi olla haastavaa käyttää sitä pienimpien lasten kanssa. Jotta menetelmä toimisi, vaaditaan että sekä aikuiset että lapset tottuvat sen käyttöön. Joku ehdotti, että siitä pitäisi tehdä arjessa rutiini, jotta lapset ja aikuiset tottuisivat käyttämään sitä työvälineenä. Miniverso-koulutuksessa kerrottiin kuulemma esimerkki koulumaailmasta, että kun lapset olivat tottuneet menetelmään, he osasivat itsekin pyytää neuvottelua riidan hetkellä. Parhaassa tapauksessa menetelmästä tulee siis työkalu myös lapsille.

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma

Monissa haastatteluissa tuli esiin, ettei kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma ja sen sisältö ollut kovin tuttu haastateltaville. Suunnitelma koettiin yleisesti positiivisena asiana. Itse suunnitelmaan toivottiin konkreettisia keinoja, jotka olisivat yksinkertaisia toteuttaa. Toivottiin päiväkodille yhteistä puuttumismallia kiusaamiseen, ja siihen, miten ristiriitatilanteet ratkaistaan. Kaivattiin myös keinoja ja esimerkkejä, joilla jatkuvasti kiusaavan lapsen käytökseen voisi puuttua.

Haastateltavilta tuli paljon ajatuksia kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaan liittyen. Hyödynsimme niitä kootessamme kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa.

6 KEHITTÄMISTYÖN TUOTOS

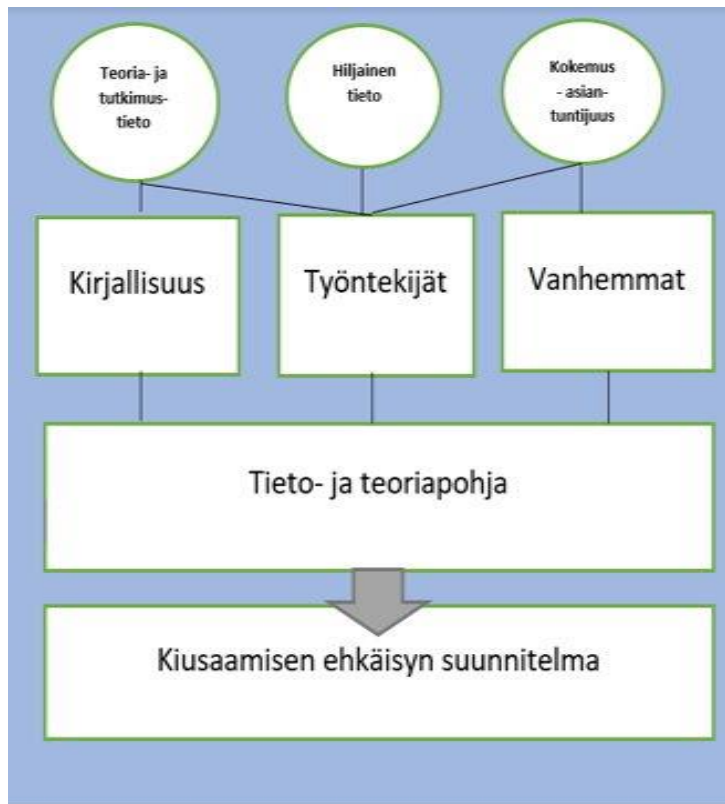
6.1 Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman esittely

Kirjallisen kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman tarkoitus on lisätä tietoisuutta kiusaamisesta ilmiönä, pyrkiä sitouttamaan ja motivoimaan henkilöstöä kiusaamisen vastaiseen työhön, ja jäntevöittää vanhempien kanssa tehtävää työtä. Sen avulla koko työyhteisö tietää, miten toimitaan ja osaa perustella toimintaansa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma tulisi laatia kirjalliseksi osaksi päivähoitoyksikön varhaiskasvatuksen suunnitelmaa, sillä se auttaa henkilöstöä näkemään kiusaamisen paremmin koko yhteisön asiana ja kohdistamaan ehkäisyn ryhmätasolle. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 11.)

Kehittämistyön tuotokseksi kokosimme Pasalanpuiston päiväkodille kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman. Suunnitelma löytyy erillisenä dokumenttina Theseuksessa vapaasti kaikkien luettavissa. Suunnitelman tavoitteena on tehdä kiusaamista ehkäisevästä työstä suunnitelmallista ja arvioitavaa, sekä luoda keskustelua henkilöstön välille sekä henkilöstön ja vanhempien välille. Tarkoituksena on luoda yhtenäinen toimintakulttuuri koko päiväkodin väelle, niin että jokainen tietää miten toimia esimerkiksi kiusaamistilanteen sattuessa. Tuotoksen laatimisessa otimme huomioon toimeksiantajan toiveet sekä henkilökunnan haastatteluissa esille tulleet ideat. Työtämme ohjasi myös MLL:n ja Folkhälsanin julkaisu ”Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa” (Kirves & Stoor-Grenner 2010a), johon oli koottu ohjeet kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatimiseen. Julkaisusta saimme ideoita suunnitelman rakenteelle, ja siihen, mitä aihealueita siinä käsittelemme. Otimme sieltä mallia myös ryhmäkohtaiseen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaan, jonka tarkoitimme työkaluksi päiväkodin henkilökunnalle.

Tuotos koostuu oleellisesta kiusaamisen ehkäisyyn liittyvästä teoriakirjallisuudesta, käytännön vinkeistä ja kehittämistyöstä, eli haastatteluista, kyselystä ja ajatuspuusta nousseista ajatuksista. Koimme tärkeäksi, että kehittämistyössä mukana olleiden toimijoiden, eli kasvattajien ja lasten vanhempien äänet saataisiin kuuluviin. Siten suunnitelmasta saataisiin yksilöllinen ja juuri tämän päiväkodin näköinen. Erittelimme haastatteluista, kyselystä ja ajatuspuista nousseita ajatuksia visuaalisesti tunnistettavaan muotoon, eli puhekupliin eri puolille suunnitelmaa. Kuplat toivat suunnitelmaan selkeyttä ja

jakoa teoratiedon ja hiljaisen, kokempohjaisen tiedon välille. Kuvituksen suunnitelmaan toteutimme itse.

Kuva 2. Tuotoksen tietoperusta

Tuotoksen tietopohja koostuu siis teoria- ja tutkimustiedosta, sekä päiväkodin työntekijöiden ja lasten vanhempien kokemusasiantuntijuudesta kumpuavasta hiljaisesta tiedosta. Tällä tavoin lapsen elämään kuuluvien aikuisten äänet tulevat kuulluksi tasavertaisina teoratiedon rinnalla. Kaikkiin aihealueisiin liittyen suunnitelmasta löytyy puhe-
kuplat, joissa nostamme esiin vanhempien ja henkilökunnan ajatuksia teemoihin liittyen. Ryhmäkohtainen kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma on ainoa aihealue, joissa niitä ei ole. Toimimme suunnitelmaan vaaleanpunaisella fontilla aihealueiden alkuun lainauksia Raison varhaiskasvatussuunnitelmasta, sillä se on kasvattajien työtä oleellisesti ohjaava dokumentti.

Pasalanpuiston kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma koostuu seuraavista aihealueista: päiväkodin arvot ja kiusaamisen määrittely, kiusaamisen ehkäisy, kiusaamisen huomaaminen ja tunnistaminen, kiusaamiseen puuttuminen, yhteistyö vanhempien kanssa, materiaalia kiusaamista ehkäisevän työn tueksi, ryhmäkohtainen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma (lomake) ja ohjeet sen täyttämiseen.

Aloitimme suunnitelman alkusanoilla, jossa kerroimme, mitä varten suunnitelma on tehty ja miksi se on tärkeä. Perustelimme suunnitelman tärkeyttä esimerkiksi varhaiskasvatuslain sekä valtakunnallisen ja Raision paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman avulla. Seuraavaksi avasimme päiväkodin arvopohjaa, johon kuuluu neljä tärkeintä arvoa, jotka päiväkodin henkilökunta on yhdessä keskustellen päättäneet ja kirjanneet ylös. Samalla sivulla pohdimme, mikä on varhaiskasvatuksessa tapahtuvan kiusaamisen määritelmä. Puhekuplassa nostimme esiin henkilökunnan ja vanhempien näkemyksiä siitä, minkälaista kiusaaminen on pienillä lapsilla.

Kiusaamisen ehkäisy- luvussa käsitelimme kaikenlaista toimintaa, joka ehkäisee kiusaamista. Puhekuplista teemoiksi nousivat esimerkiksi ryhmäytyminen, yhteiset säännöt sekä kaveri- ja tunnetaidot. Seuraavassa luvussa kirjoitimme paitsi kiusaamisen tunnistamisesta, myös havainnoinnista. Tunnistamiseen kuuluu vahvasti lapsen roolin havainnoiminen vertaisryhmässä; onko lapsi syrjitty vai meneekö hän itse toiminnan ulkopuolelle. Nostimme yhdeksi työkaluksi esiin sosiometrisen tutkimuksen, jonka avulla voi löytää vertaisryhmästä torjutut lapset.

Pitkään vallalla ollut rankaisun kulttuuri on muuttumassa ja on mietittävä, mitä rakentavampia keinoja voidaan käyttää epätoivottuun käytökseen puuttumiseen. Tämä vaatii vuoropuhelua ja ajattelutavan muutosta. Toimme suunnitelmassa esiin muita keinoja puuttua kiusaamiseen, kuten kasvatustieteen keskustelun ja MiniVerso- sovittelumenetelmän, joka on hiljattain otettu käyttöön Raision varhaiskasvatuksessa. Yhteistyö vanhempien kanssa on yksi suunnitelman aihealueista. Kiusaamisen ehkäisy onnistuu, kun kaikki yhteisön jäsenet ovat mukana työssä ja sitoutuneet siihen. Tärkeäksi nousee siis vanhempien osallisuuden mahdollistaminen ja vahvistaminen. Vanhemmilla on rooli oman elämän ja perheensä asiantuntijoina: kukaan ei tunne heidän elämäänsä paremmin kuin he itse. Vuorovaikutukselle ja yhteistyölle tulee varata tarpeeksi aikaa ja resursseja, jotta vanhempien mielipiteet ja huolet tulisivat kuulluksi ja huomioituksi. Luvussa kirjoitimme myös huolen puheeksi ottamisesta.

Suunnitelman loppupuolelle kokosimme hieman materiaalia kiusaamista ehkäisevän työn tueksi. Suurin osa materiaalista löytyy päiväkodin kirjavalikoimasta, joten niiden käyttöönotto on helppoa. Lopuksi esittelimme ryhmäkohtaisen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman, joka on tarkoitettu työvälineeksi jokaiselle kasvattajatiimille. Loimme ruudukkopohjan ja ohjeistuksen MLL:n ja Folkhälsanin mallin (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 56) mukaan. Toimeksiantajan mukaan yksikön yhteiselle suunnitelmalle ei ollut tarvetta, joten loimme kahden suunnitelman sijasta yhden,

ryhmäkohtaisen suunnitelmapohjan. Suunnitelmapohjan lisäksi tiivistimme ohjeet sen täyttämiseen ja arviointiin. Arvioinnin avuksi kokosimme kysymyksiä kasvattajille sekä lapsille esitettäväksi. Lopuksi tuotoksen viimeisellä sivulla kiitämme vanhempia ja päiväkodin henkilökuntaa yhteistyöstä.

6.2 Suunnitelman arviointi

Tavoitteenamme oli luoda Pasalanpuiston päiväkodille kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma, joka olisi mahdollisimman konkreettinen ja helppokäyttöinen. Koimme tärkeäksi, että tuotosta voisi hyödyntää arjessa apuna kiusaamista ehkäisevässä työssä. Myös teemahaastatteluissa kasvattajilta tuli esiin samansuuntaisia ajatuksia. Yhdeksi kriteeriksi suunnitelman onnistumiseksi pidimme sitä, että ihmiset, keitä varten suunnitelma laaditaan, kokisivat aiheen tärkeäksi itselleen. Huomasimme, että kehittämistyön eri toimijat, eli lasten vanhemmat ja päiväkodin työntekijät, kokivat aiheen tärkeänä ja olivat motivoituneita osallistumaan kehittämistyöhön. Sen takia teemahaastattelut ja kysely toivat hedelmällistä tietoa tuotosta varten hyödynnettäväksi. Tämä oli myös meille hyvin motivoivaa, kun saimme huomata, ettemme tee kehittämistyötä turhaan.

Työtämme ohjasi paitsi toimeksiantajan toiveet, myös MLL:n ja Folkhälsanin julkaisu Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa, johon on koottu ohjeet kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatimiseen. Suunnitelmasta tuli mielestämme hyvä: sen ulkoasu on siisti ja se on helppolukuinen. Koimme alusta lähtien mukana olleiden toimijoiden osallisuuden hyvin tärkeäksi. Toimimme mielestämme vanhempien ja henkilökunnan ääntä kuuluviin monipuolisesti suunnitelman eri aihealueissa, ja visuaaliset puhekuplat toimivat siinä hyvin. Saimme niistä kehuja myös päiväkodin henkilökunnalta.

Vaikeaksi koimme suunnitelman pitämisen mahdollisimman lyhyenä. Valmiista dokumentista tuli pidempi kuin mitä olisi ehkä ollut toivottava, mutta pidimme tärkeämpänä sitä, että saimme toimijoiden äänen kuuluviin sekä käytännön keinoja päiväkodin käyttöön. Esitellessämme suunnitelmaa tammikuussa päiväkodin henkilökunnalle saimme paljon positiivista palautetta. Suunnitelmaa kuvailtiin selkeäksi ja helppolukuseksi, puhekuplat ja muut kuviot luovat suunnitelmaan rakennetta ja herättävät mielenkiinnon. Suunnitelmaa pidettiin pitkänä, mutta sen selkeän rakenteen ansiosta sieltä voi löytää etsimänsä tiedon helposti. Ryhmäkohtaiseen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen

suunnitelmapohjaan suhtauduttiin mielenkiinnolla. Kasvattajat olivat kiinnostuneet siitä, miten lasten ääni saataisiin kuuluviin suunnitelmaa tehdessä.

Keräsimme suunnitelman melko kattavasti hyödyllistä tutkimustietoa ja joitakin toimintatapoja, mutta pohdimme, olisiko siihen kaivattu enemmän menetelmiä kiusaamista ehkäisevän työn tueksi. Toisaalta MLL:n ja Folkhälsanin ohjeistuksesta ymmärsimme, että suunnitelman ei ole tarkoituskaan olla kaiken kattava työkalupakki, vaan enemmänkin työtä ohjaava asiakirja. Tässä asiassa merkittäväksi nousee oman työn rajaaminen; kaikkea ei kehittämistyön puitteissa pysty eikä ehdi toteuttamaan, vaikka tarvetta kehittämiselle löytyisikin. Jos erilaisille menetelmille on päiväkodissa enemmän tarvetta, kehittämistyötä voidaan suunnitelman pohjalta jatkaa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

7.1 Kehittämistoiminnan arviointi

Oppivaan työyhteisöön kuuluu olennaisesti, että yhteisön jäsenet osaavat tunnistaa omat heikkoudet ja vahvuudet sekä tarkastella toimintaa kriittisesti. Kehittämistyön arviointi voi sisältää itsearviointia, ulkoista arviointia ja vertaisarviointia. Kehittämistoimintaa arvioidaan kriittisesti suhteessa toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin. (Salonen ym. 2017, 64.) Prosessin loppuvaiheen arvioinnin lisäksi teimme arviointia jatkuvasti kehittämistyön aikana. Oman reflektointimme lisäksi saimme useaan kertaan palautetta niin vertaisopiskelijoiltamme opinnäytetyöpajoissa kuin opinnäytetyömme ohjaajalta. Kokeuksemme mukaan toiminnan jatkuva arviointi auttaa tarkastelemaan työn kannalta olennaisia asioita. Myös ulkopuolelta tuleva palaute on tärkeää, sillä se avaa työtä uudesta näkökulmasta. Jatkuvan arvioinnin ja reflektoinnin kautta tekijät pystyvät korjaamaan mahdolliset virheet ja parantamaan työtään paremmin kuin jos arviointia tehtäisiin vain työn valmistuttua.

Kehittämistoiminnan arvioinnille oleellisia kysymyksiä ovat esimerkiksi, mikä muuttui työn tuloksena, ja mitkä ovat toiminnan vaikutukset kohderyhmälle, henkilöstölle, organisaatiolla tai sidosryhmille. Toisaalta voidaan pohtia sitä, mitä prosessin aikana opittiin, ja missä epäonnistuttiin. (Salonen ym. 2017, 64 – 65.) Kehittämistyömme tärkeä tavoite oli saada eri toimijat mukaan kehittämistyöhön. Meillä oli melko tutkimuksellinen ote ottaen huomioon kehittämistyön luonteen ja sen, että sen tarkoitus oli tulla käytettäväksi päiväkodin arjessa. Teimme paljon työtä yksin silloinkin, kun tiiviimpi yhteistyö eri toimijoiden kanssa olisi tuottanut käytännönläheisempiä tuloksia. Jälkikäteen arvioituna kehittämistyön prosessin aikana eri toimijoita olisi voinut ottaa enemmän mukaan. Toteuttamamme yhteistyö toteutui kuitenkin hyvin ja toimijat olivat motivoituneita osallistumaan kehittämistyöhön. Otimme työssämme hyvin huomioon päiväkodin johtajan toiveet ja ajatukset, jotka ohjasivatkin pitkälti kehittämistyön kulkua. On kuitenkin huomiotava se, että tutkimuksen toimijoilla on omat aikarajoituksena: päiväkodin työntekijöillä on rajoitettu aika osallistua työajalla kehittämistyöhön. Kaikkien toimijoiden mukaan ottaminen on vaikeaa senkin vuoksi, että vanhempia on paljon ja heidän aikataulunsa ovat yksilöllisiä.

Uskon, että kokoamamme kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma toimii hyvin pohjana päiväkodin kiusaamista ehkäisevälle työlle. Kysely ja haastattelut loivat yhteistä keskustelua aiheesta, ja suunnitelmassa on nähtävissä päiväkodin yhteinen arvopohja ja näkemykset aiheesta. Suunnitelma on myös teoreettisesti luotettava, sillä sitä varten on perehdytty laajaan aineistoon kiusaamisen ehkäisyyn liittyvää kirjallisuutta.

Kehittämistyön toteutuksessa kohtasimme monenlaisia haasteita. Olimme jo alkuvaiheessa suunnitelleet lasten näkökulman huomioonottamista ja heidän osallisuutensa mahdollistamista muun muassa sosiometrisellä tutkimuksella tai narratiivisilla menetelmillä, mutta resurssien vuoksi emme voineet niitä toteuttaa. Jälkikäteen voidaan miettiä, olisiko jotain toista aihealuetta voinut rajata siten, että lapsen äänen olisi saanut kuuluvaksi. Kehittämismenetelmiimme kuuluivat lisäksi teemahaastattelut päiväkodin työntekijöille ja sähköinen kyselylomake ja ajatuspuu-juliste lasten vanhemmille. Teemahaastatteluilla saimme arvokasta tietoa työntekijöiltä, ja koimme sen luontevaksi tavaksi keskustella näin laajasta aiheesta. Ajatuspuu -juliste ei ollut onnistunut tehtävässään, sillä melko harva osallistui siihen. Arvelemme, että sen ohjeistus saattoi olla liian pitkä tai epäselvä ja toisaalta lasten tuonti- ja hakutilanteet ovat niin kiireellisiä, että vanhemmat eivät ehkä siksi olleet innostuneet siitä. Sähköiseen kyselyyn osallistui enemmän vanhempia kuin mitä olimme odottaneet ja kysymyksiin oli vastattu huolella. Selkeästi aihe koettiin mielekkääksi ja tärkeäksi. Vastauksia tarkasteltaessa pohdimme sen ehkä olleen liian pitkä, etenkin alussa olevien kysymysten kohdalla: ensimmäisiin kysymyksiin vastasi 19 henkilöä, viimeisiin vähemmän. Kaiken kaikkiaan valitsemamme menetelmät palvelivat hyvin lopputuotosta ajatellen. Saimme menetelmien avulla paljon hyödyllistä tietoa tuotokseen eli kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaan.

Työmäärän rajaaminen ja aikataulun luominen asettivat haasteita prosessin eri vaiheissa. Alkuvaiheessa aikataulun hahmottelu oli suurpiirteistä, sillä erilaisia muuttujia oli vielä paljon. Loppuvaiheessa työmäärä alkoi konkretisoitua ja huomasimmekin, että tuotoksen kokoaminen vaati enemmän resursseja kuin olimme odottaneet. Toisaalta kehittämistyötä ei voi venyttää loputtomiin, vaan sille täytyy asettaa selkeät rajat työkentelyn jokaisessa vaiheessa. Kaikki ei siis voi tulla täydelliseksi. Se on tekijän kannalta turhauttavaa, mutta välttämätöntä.

7.2 Eettisyyden ja luotettavuuden arviointi

Tutkimus- ja kehittämistyötä ohjaa aina eettisyys ja tieteellisyys. Tieteellisyys voidaan nähdä sosiaalisena instituutiona, johon kuuluu neljä imperatiivia: Ensimmäiseksi väitteiden totuusarvo tulee punnita ilman tutkijan omia ennako-oletuksia. Tutkimukseen eikä tuloksiin saa vaikuttaa tutkijan henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten etninen tausta, kansalaisuus, uskonto, yhteiskunta tai henkilökohtaiset mielipiteet ja vakaumukset. Toiseksi tieteen tulokset ovat sosiaalisen yhteistyön synnyttämiä, jolloin ne ovat yhteistä omaisuutta. Kolmanneksi tieteellistä tietoa tulee kerätä tutkijan omaa uraa tai arvovaltaa huomioimatta. Neljänneksi tieteellisen tutkimuksen tulokset on altistettava kriittisen tarkasteluun, jonka on pohjaututtava empiriisiin ja loogisiin kriteereihin. (Karjalainen ym. 2002, 38 – 40.) Etiikka on moraaliin kohdistuvaa tutkimusta. Tieteellinen etiikka tarkoittaa niiden eettisten kysymysten tarkastelua, jotka tulevat esiin tutkimuksen suorittamisen eri vaiheissa tai jotka liittyvät tutkittavaan kohteeseen. (Karjalainen ym. 2002, 43, 46.)

Luotettavuutta voidaan pitää tieteellisen tiedon tunnusmerkkinä. Kehittämistoiminnassa luotettavuus tarkoittaa ennen kaikkea käyttökelpoisuutta. Ei riitä, että toiminnasta syntyvä tieto on todenmukaista, vaan sen tulee olla myös hyödyllistä. Toikon ja Rantasen (2009, 122 – 125) mukaan kehittämistoiminnan arvioinnissa voidaan soveltaa kolmea seuraavaa luotettavuuden näkökulmaa; reliabiliteetti ja validiteetti, vakuuttavuus sekä käyttökelpoisuus ja siirrettävyys. Kysymykset reliabiliteetista ja validiteetista on pyritty laadullisessa tutkimuksessa korvaamaan vakuuttavuuden käsitteellä. Vakuuttavuus perustuu uskottavuuteen ja johdonmukaisuuteen. Jotta tutkija voi vakuuttaa tiedeyhteisön tutkimuksensa pätevyydestä, hänen täytyy näyttää aineistonsa ja siihen liittyvä argumentaatio mahdollisimman avoimesti. Tutkijan on tärkeä ymmärtää tutkimuskohteen kulttuurinen ja kontekstuaalinen luonne. Kehittämistoiminnan yksi arviointinäkökulma on sen käyttökelpoisuus ja siirrettävyys. Tästä näkökulmasta käytäntö on totuuden ainoa kriteeri. Syntyneellä tiedolla on ainutlaatuinen sosiaalinen konteksti, ja tämän tiedon tuottaminen edellyttää vahvaa yhteistoimintaa. (Toikko & Rantanen 2009, 121 – 125.)

Kokosimme kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaan melko laajan teoriapohjan, joka on tärkeää aiheen syvän ymmärryksen kannalta. Jotta voidaan tuottaa tieteellistä tietoa, ilmiön kontekstin ymmärtäminen on ehdottoman oleellista. Tavoitteena oli suunnitelma, jota voi käyttää työn apuna, eli tähtäsimme siihen, että tuottamamme tieto olisi

mahdollisimman käyttökelpoista. Henkilöstöltä saadun palautteen perusteella suunnitelmaa pidettiin hyödyllisenä ja käyttökelpoisena.

7.3 Oppimisprosessi sekä ammatillinen kasvu ja kehitys

Peilaamme omaa ammatillista kasvuamme sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen varhaiskasvatuksen kompetensseihin. Varhaiskasvatuksen kompetenssit täydentävät sosionomin yleisiä kompetensseja. Kompetensseihin kuuluu kuusi eri osaamisaluetta; sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis-, ja yrittäjyysosaaminen. (Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto 2016.)

Ensimmäinen varhaiskasvatuksen sosionomin kompetensseista on **eettinen osaaminen**. Kehittämistyössämme perehdyimme syvemmin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin: se oli meille aiemmin tuttu, mutta prosessin aikana varhaiskasvatussuunnitelma muuttui mielessämme teoriasta käytäntöön sovellettavaksi dokumentiksi. Sama koski lapsen hyvinvointia turvaavia lakeja ja säädöksiä, joilla kehittämistyön tarve perusteltiin. Ennen prosessin toteutusta tai edes suunnittelua meidän piti tuntea lapsen oikeuksien sopimus ja lainsäädäntö. Varhaiskasvatusta ohjaaviin dokumentteihin tutustuminen ja niihin yhä uudelleen palaaminen helpottaa niiden hahmottamista ja niiden käyttöönottoa työelämässä. Toisena kompetenssina on **asiakastyön osaaminen**. Haastattelujen ja muiden kehittämismenetelmien kautta kohtasimme ihmisiä ja toimimme heidän kanssaan. Yhteisöllisyys kohosi tärkeäksi osaksi kehittämistyötä: tiedonkeruuvaiheessa tarvitsimme vanhempien ja työntekijöiden panosta. Haastattelutilanteet kuuluvat sosionomin koulutukseen, mutta haastatteluja oppii suunnittelemaan ja toteuttamaan vain niitä tekemällä. Koimme kehittyneemme etenkin näissä haastattelutilanteissa: pohdimme, kuinka saada tilanteesta mahdollisimman mukava ja dialoginen kaikille osapuolille.

Kolmanneksi nousee **palvelujärjestelmäosaaminen**. Ohjeistuksen ja lainsäädännön lisäksi olemme prosessin aikana tutustuneet eri toimijoihin päiväkotiympäristössä. Ymmärryksemme eri toimijoiden yhteistyöstä perheen auttamiseksi ei vain kiusaamistilanteissa, mutta kaikissa ongelmatilanteissa, on kasvanut. Kehittämistyön suunnittelussa ja toteutuksessa nousivat tärkeäksi menetelmät ja työelämälähtöisyys niiden valinnassa, suunnittelussa ja toteutuksessa. Neljäs kompetenssi on **kriittinen ja**

osallistava yhteiskuntaosaaminen. Eri toimijoiden osallisuuden pohtiminen on prosessin aikana ollut keskeistä. Pohdimme suunnitteluvaiheessa paljon, kuinka voimme mahdollistaa yhteistyön ja osallisuuden kaikkien toimijoiden kesken. Koimme olennaiseksi, että saisimme lasten, vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden äänet kuuluviin mahdollisimman hyvin. Toisaalta punnitsimme sitä, mikä määrä osallistumista ja vastuuta on sopivasti eri toimijoille, ja miten paljon he pystyvät työhön käyttämään aikaa ja resursseja. Prosessissa ymmärsimme eri toimijoiden osallisuuden mahdollistamisen tärkeyden mutta myös sen, kuinka resurssien määrä vaikuttaa tähän. Tästä nousee toiminnan suunnittelun tärkeys: mikä on projektin perustehtävä ja mille kaikelle kannattaa uhrata resursseja.

Tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen on hyvin keskeinen kompetenssi kehittämistyössä. Tutkimus- ja kehittämistyöhön liittyy hyvin paljon teoriaa paitsi tutkimuksen kohteesta, myös tutkimusmenetelmistä. Prosessi opetti meitä, kuinka tuotamme tiedosta ja valmiina olevasta kirjallisuudesta voimme oppia ja ottaa käyttöön menetelmiä, joita voimme käyttää arjen varhaiskasvatustyössä. Varhaiskasvattajan viimeinen kompetenssi on **työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen**.

Olemme toimineet tiiviisti päiväkodin työyhteisön kanssa ja osaltaan sen jäsenenä suorittaessamme siellä viimeistä työharjoittelua. Olemme olleet vastuullisessa asemassa niin päiväkodin työntekijöitä ja johtajaa kuin myös vanhempia ja lapsia kohtaan: meille on annettu tehtävä, josta tulee olla työyhteisölle konkreettista hyötyä. On tärkeää jäsenellä tulokset niin, että sen voi ottaa käyttöön työyhteisön pedagogisessa toiminnassa.

7.4 Kehittämistyön jatko

Jatkotutkimus- ja kehittämisideat

Ilmiöön tutustuessamme pienten lasten kesken tapahtuvasta kiusaamisesta oli tehty melko vähän tutkimusta. Ymmärtääksemme ilmiötä tutustuimme paljon teoriaan, joka koski kiusaamista yleisellä tasolla ja kouluikäisten keskuudessa. Kehittämistyön edetessä nousikin kysymys siitä, kuinka lapsen ikätaso vaikuttaa kiusaamista ehkäisevään työhön. Tämä nousi esille etenkin tilanteissa, kun mietimme kiusaamisen määritelmää ja siihen puuttumista: lapsi vasta opettelee vuorovaikutustaitoja eikä ymmärrä tekonsa seurauksia. Kuten Repo (2013, 218) toi esille julkaisussaan *Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy*, tutkimuksen puutteen vuoksi suurin osa ohjekirjoista, jotka

käsittelevät kiusaamisen ehkäisyä pienten lasten parissa, pohjautuvat käytännön kokemuksiin. Kiusaaminen pienten lasten keskuudessa on aihe, josta kaivattaisiin lisää tutkimuksellista tietoa.

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma on tärkeä kiusaamisen ehkäisyä ohjaava dokumentti. Henkilökunnalle toteutetuissa teemahaastatteluissa tuli ilmi, että moni päiväkodin kasvattaja toivoi konkreettisia ohjeita ja menetelmiä kiusaamisen ehkäisyn tueksi. Toivottiin esimerkiksi selkeitä ohjeita kiusaamiseen puuttumiseen. Päiväkodissa voisi olla tarve jonkinlaiselle menetelmäoppaalle, jossa olisi kokoelma konkreettisia ohjeita. Suunnitelman pohjalta kehittämistyötä voitaisiinkin kenties jatkaa, jos arjen työkalujen kerääminen koetaan tärkeäksi.

Tulosten julkistaminen ja kehittämistyön jatko

Kehittämistyön tuotos, eli kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma, tulee käyttöön Pasalanpuiston päiväkodille. Esittelimme kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman päiväkodin henkilökunnalle tammikuussa 2020. Seuraavaksi suunnitelma lähetetään vanhemmille sähköpostitse, ja todennäköisesti suunnitelma laitetaan myös päiväkodin nettisivuille luettavaksi. Kehittämistyön raportti ja tuotos erillisenä dokumenttina julkaistaan Theseuksessa (osoitteessa theseus.fi), missä kaikki tuottamamme materiaali on vapaasti käytettävissä.

Kehittämistyön tuotoksen, eli kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman materiaali perustuu prosessin varrella kerättyyn tietoon. Tieto on kuitenkin sidoksissa aikaan, ja tieto aiheesta kehitty jatkuvasti. Kun lisää tutkimustietoa aiheesta karttuu ja päiväkodin toimintatavat muuttuvat, myös päiväkodin suunnitelma tulee jossain vaiheessa vanhentumaan. Ideaalia olisi, jos päiväkodin työntekijät resurssien puitteissa kykenisivät päivittämään tai täydentämään suunnitelmaa tarpeen mukaisesti.

Toivomme, että laatimamme ryhmäkohtainen suunnitelmapohja (ks. erillinen dokumentti, Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma) vakiintuu päiväkodin ryhmien käyttöön ja jäntevöittää kiusaamista ehkäisevää työtä päiväkodissa. Vastuu toiminnan toteuttamisesta ja arvioinnista jää kuitenkin päiväkodille. Suunnitelmassa emme pystyneet ottamaan lasten ja vanhempien näkökulmaa huomioon niin paljon kuin olisimme halunneet: jos mahdollista, tämä on jotain, mitä työntekijät voisivat työssään ottaa huomioon. Jotta vanhemmat pääsevät kokonaisvaltaisesti mukaan päiväkodin kiusaamista ehkäisevään

työhön, suunnitelma tulisi olla myös vanhempien luettavissa. Yhtenä mahdollisuutena olisi ottaa suunnitelma esille esimerkiksi vanhempainillassa.

LÄHTEET

- Aaltola, J. & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. painos. Juva: PS-kustannus.
- Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet: Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Alsaker, F. D. & Nägele, C. 2008 Bullying in Kindergarten and Prevention. Julkaistu artikkelina julkaisussa Pepler, D. ja Craig, W. 2008. Understanding and addressing bullying: An international perspective. Bloomington, Indiana. AuthorHouse. Viitattu 17.1.2020. Artikkelin ladattavissa osoitteessa https://www.researchgate.net/publication/313190672_Bullying_in_kindergarten_and_prevention
- Alsaker, F. D. & Valkonover, S. The Bernese Program against Victimization in Kindergarten and Elementary School. Julkaistu artikkelina julkaisussa New Developments for Youth Development 2012. Viitattu 17.1.2020. Luettavissa osoitteessa <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/yd.20004>
- Aro, T. & Laakso, M-T. 2011. Taaperosta taitavaksi toimijaksi, itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Porvoo: Bookwell Oy.
- Eskola, J. & Suorata J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Haapsalo, T.; Kirkkopelto, K. & Repo, L. 2016. Mun ja sun juttu! Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Helsinki: Seurakuntien Lapsityön Keskus ry.
- Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen: Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Karjalainen, S.; Launis, V.; Pelkonen, R. & Pietarinen, J. 2002. Tutkijan eettiset valinnat. Tampere: Tammerpaino.
- Kirves, L. & Sajaniemi, N. 2012. Bullying in Early Educational Settings. Article in Early Child Development and Care April. Viitattu 17.1.2020. Artikkelin ladattavissa osoitteessa https://www.researchgate.net/publication/254229339_Bullying_in_early_educational_settings
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010a. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Folkhälsan. Viitattu 17.1.2020. Luettavissa osoitteessa <https://cdn.mll.fi/prod/2017/08/04185732/Kiusaamisen-ehk%C3%A4isy-varhaiskasvatuksessa-B5-www.pdf>
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. .2010b Kiusaavatko pienetkin lapset? Kiusaamisen ehkäisy alle kouluikäisten lasten parissa -hankkeen raportti. Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Folkhälsan. Viitattu 12.1.2020. Luettavissa osoitteessa <https://cdn.mll.fi/prod/2017/08/01174913/Kiusaavatko-pienetkin-lapset.pdf>
- Kivijärvi, T. & Linnove, T. 2016. Kasvu ja kasvatusta – KasKas ryhmätoimintamallista tukea laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Jyväskylä: Niilo Mäki instituutti.
- Koivunen, P. & Lehtinen T. 2015. Kasvu kiikarissa: Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus. (Käytetty lähteenä kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmassa.)
- Neitola, M. 2010. Kiusaaminen päiväkodissa – ilmeneminen ja interventio. Julkaistu artikkelina julkaisussa Korhonen, R., Rönkkö ja M-L., Aerila, J. – Pienet oppimassa – kasvatuksellisia näkökulmia varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Turku: Uniprint.
- Yle 2019. Pikkukakkosessa annetaan kaikille kehon osille nimi ja opetellaan uimapukusääntö. Viitattu 2.12.2019 <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/06/05/pikku-kakkosessa-annetaan-kaikille>

kehon-osille-nimi-ja-opetellaan?utm_source=whatsapp-share&utm_medium=social. (Käytetty lähteenä kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmassa.)

Olweus, D. 1997. Bully/victim problems in school: Facts and intervention. Julkaistu artikkelina kirjassa *European Journal of Psychology of Education* 1997, Vol. XII. Portugal. Springer Netherlands. Viitattu 17.1.2020. Artikkelin ladattavissa osoitteessa <https://link.springer.com/article/10.1007%2F03172807>

OPH 2014. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Viitattu 17.1.2020. Luettavissa osoitteessa https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

OPH 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Viitattu 17.1.2020. Luettavissa osoitteessa https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Valtonen, A. Artikkelin julkaisti Ruusu Vuori, J. Tiittula, J. 2005. Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino Tampere.

Raisio kaupunki 2019. Raisio kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 17.1.2020. Luettavissa osoitteessa https://www.raisio.fi/sites/default/files/media/file/Raisio%20varhaiskasvatussuunnitelma%202019_1.pdf

Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.

Repo, L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy, 2. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa: Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Juva: PS-kustannus.

Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salmivalli, R. 1998. Koulukiusaaminen ryhmäilmionä. Tampere: Tammer-Paino.

Salonen K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Salonen, K.; Eloranta, S.; Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto 2016. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen varhaiskasvatuksen kompetenssit. Viitattu 17.1.2020. Luettavissa osoitteessa <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/7b605176-cddd-4bab-b0e4-3b99865d2fa2>

Suomen Unicef. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 17.1.2020. Luettavissa osoitteessa https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisssessiin ja tiedonhakuun. Tampere: Tampere University Press. Viitattu 17.1.2020. Luettavissa osoitteessa https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1

Valli, R. 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1., 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Varhaiskasvatustalaki 2018/540. Annettu Helsingissä 13.17.2018. Luettavissa osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Veenstra, R.; Lindenberg, S.; Munniksma, A. & Dijkstra, J. K. 2010. The Complex Relation Between Bullying, Victimization, Acceptance, and Rejection: Giving Special Attention to Status, Affection, and Sex Differences. Julkaistu artikkelina julkaisussa *Child Development*, March/April 2010, Volume 81, Number 2. Wiley Online Library. Luettavissa osoitteessa <https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1467-8624.2009.01411.x>

Verso-ohjelma 2019. Miniverso materiaalipankki. Viitattu 11.12.2019 <http://sovittelu.com/vertaissovittelu/materiaalit/miniverso-materiaalipankki/>

Verso-ohjelma 2019. MiniVerso varhaiskasvatukseen. Viitattu 11.12.2019 <http://sovittelu.com/vertaissovittelu/koulutukset/miniverso/>

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Liite 1: Tutkimuslupa

Raisio
KAUPUNKI

Päätöspöytäkirja

1 (1)

Tehtävä 01.01.03
Asianro 17/2019

Varhaiskasvatus

11.2.2019

Henkilöstöasiat 7 § / 2019

Tutkimuslupa / Anniina Ahvenus ja Terhi Marttila

Asianosaiset

Anniina Ahvenus ja Terhi Marttila

Selostus asiasta

Turun ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat Anniina Ahvenus ja Terhi Marttila anovat tutkimuslupaa opinnäytetyön tekemiseksi Raision kaupungin Pasalanpuiston päiväkodissa. Opinnäytetyön kehittämiskohteena on laatia kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma Pasalanpuiston päiväkodille. Tutkimusmenetelminä on henkilökunnan haastattelu ja kyselyt vanhemmille. Lasten näkökulmaa selvitetään mm. havainnoimalla, mahdollisesti videoimalla sekä haastattelulla. Tutkimusaineisto kerätään maaliskokuun 2019 välisenä aikana.

Päätös

Myönnetään tutkimuslupa anomuksen mukaisesti.

Perustelut

Hallintosääntö

Allekirjoitus

Päivi Rantanen
varhaiskasvatuksen johtaja

Liitteet

Tiedoksi

Varhaiskasvatus Marjo Lammes

Postiosoite PL 100, 21201 Raisio
Käyntiosoite Nallinkatu 3, 21200 Raisio
Sähköpostiosoite sivistys@raisio.fi

Puhelin +358 2 434 3111
Faksi +358 2 435 4382
Internet www.raisio.fi

Päätöspöytäkirja

2 (1)

Tehtävä 01.01.03
Asianro 17/2019

Varhaiskasvatus

11.2.2019

Oikaisuvaatimusohje

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen), sekä kunnan jäsen.

Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän päivän kuluttua siitä, kun pöytäkirja on nähtävänä yleisessä tietoverkossa. Asianosaisten katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana päivänä tai erilliseen tiedoksisaantitodistukseen merkittynä päivänä. Mikäli päätös on annettu tiedoksi sähköisenä viestinä, päätös katsotaan annetun tiedoksi kolmantena päivänä viestin lähettämisestä, jollei muuta näytetä.

Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen ja se on tekijän allekirjoitettava. Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuvaatimusviranomaiselle ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä. Oikaisuvaatimuksen voi toimittaa ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä myös faksilla tai sähköpostilla lähettäjän omalla vastuulla.

Oikaisuvaatimusviranomainen:

Raisio kaupungin sivistyslautakunta
Nallinkatu 2, PL 100, 21201 Raisio
sivistys@raisio.fi
faksi (02) 435 4382
puh. (02) 434 3111 (vaihde)

Tiedoksianto

Päätös on toimitettu asianosaisille sähköisesti 11.2.2019.

Päivi Rantanen
varhaiskasvatuksen johtaja

Postiosoite PL 100, 21201 Raisio
Käyntiosoite Nallinkatu 3, 21200 Raisio
Sähköpostiosoite sivistys@raisio.fi

Puhelin +358 2 434 3111
Faksi +358 2 435 4382
Internet www.raisio.fi

Liite 2: Sähköinen kyselylomake

Taustakysymykset

1. Vastaajan sukupuoli

Nainen

Mies

Muu/En halua kertoa

2. Kenen kanssa teette kyselyä?

Yksin

Kumppanin kanssa

Lasten kanssa

Kumppanin ja lasten kanssa

3. Montako lasta teillä on Pasalanpuiston päiväkodissa?

Lyhyt vastausteksti

4. Mikä on lastenne sukupuoli?

Lyhyt vastausteksti

Kokemuksia kiusaamisesta

5. Mitä kiusaaminen on mielestänne pienillä lapsilla?

Pitkä vastausteksti

6. Kuinka vakavana ongelmana pidätte kiusaamista pienten lasten keskuudessa?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

En lainkaan vakavana Hyvin vakavana

7. Onko lastanne/lapsianne kiusattu nykyisessä päiväkodissa?

Kyllä, nykyisessä päiväkodissa

Kyllä, jossain toisessa hoitopaikassa

Kyllä, päiväkodin ulkopuolella

- Ei, lastani ei ole kiusattu
- En tiedä
- Muu

1. Jos kiusattiin, puututtiinko siihen?

- Ei puututtu
- Puututtiin, mutta kiusaaminen ei loppunut
- Puututtiin ja kiusaaminen loppui
- Lastani ei kiusattu
- Muu

2. Onko omaa lastanne moitittu muiden kiusaamisesta? Jos on, miten asia tuli ilmi?

Pitkä vastausteksti

3. Kaipaisitteko apua kiusaamisen puheeksiottamisessa?

Lyhyt vastausteksti

Yhteistyö päiväkodin kanssa

4. Onko kiusaamista otettu puheeksi päiväkodissa?

Lyhyt vastausteksti

5. Onko päiväkodissa huomioitu mielipidettänne perheeseen tai lapsiin liittyvissä asioissa?

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Ei koskaan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Aina

6. Mitä mielestänne pitäisi tehdä, jottei päiväkodissa tapahtuisi kiusaamista?

Pitkä vastausteksti

7. Mitä haluaisitte sanoa päiväkodin henkilökunnalle?

Pitkä vastausteksti

